

Σχολή Κοινωνικών Επιστημών
Σπουδές Φύλου: Μεθοδολογίες, Θεωρίες, Πολιτικές

Μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία
«Η πολιτική της ευαλωτότητας:
Φύλο, φροντίδα και συστημική επισφάλεια
στον θεσμικό λόγο της UNHCR»

Κωνσταντίνα Κράνου

Επιβλέπων καθηγητής: Δημήτρης Παρσάνογλου

Πάτρα, Ιούνιος 2026

Η παρούσα εργασία αποτελεί πνευματική ιδιοκτησία της συγγραφέα που την εκπόνησε. Στο πλαίσιο της πολιτικής ανοικτής πρόσβασης η συγγραφέας εκχωρεί στο ΕΑΠ, μη αποκλειστική άδεια χρήσης του δικαιώματος αναπαραγωγής, προσαρμογής, δημόσιου δανεισμού, παρουσίασης στο κοινό και ψηφιακής διάχυσής τους διεθνώς, σε ηλεκτρονική μορφή και σε οποιοδήποτε μέσο, για διδακτικούς και ερευνητικούς σκοπούς, άνευ ανταλλάγματος και για όλο το χρόνο διάρκειας των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Η ανοικτή πρόσβαση στο πλήρες κείμενο για μελέτη και ανάγνωση δεν σημαίνει καθ' οιονδήποτε τρόπο παραχώρηση δικαιωμάτων διανοητικής ιδιοκτησίας της συγγραφέα/δημιουργού ούτε επιτρέπει την αναπαραγωγή, αναδημοσίευση, αντιγραφή, αποθήκευση, πώληση, εμπορική χρήση, μετάδοση, διανομή, έκδοση, εκτέλεση, «μεταφόρτωση» (downloading), «ανάρτηση» (uploading), μετάφραση, τροποποίηση με οποιονδήποτε τρόπο, τμηματικά ή περιληπτικά της εργασίας, χωρίς τη ρητή προηγούμενη έγγραφη συναίνεση του συγγραφέα/δημιουργού. Η συγγραφέας/δημιουργός διατηρεί το σύνολο των ηθικών και περιουσιακών του δικαιωμάτων.

«Η πολιτική της ευαλωτότητας:
Φύλο, φροντίδα και συστημική επισφάλεια
στον θεσμικό λόγο της UNHCR»

Κωνσταντίνα Κράνου

Επιτροπή Επίβλεψης Διπλωματικής Εργασίας

Επιβλέπων Καθηγητής:

Δημήτρης Παρσάνογλου

ΕΑΠ/Εθνικό και Καποδιστριακό
Πανεπιστήμιο Αθηνών

Συν-Επιβλέπουσα Καθηγήτρια:

Νέλλη Καμπούρη

ΕΑΠ/ Πάντειο Πανεπιστήμιο
Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών

Πάτρα, Ιούνιος 2026

Στους ανθρώπους μου
που με φωτίζουν·
με την παρουσία τους
και με την απουσία τους

Table of Contents

Ευχαριστίες.....	8
Περίληψη	9
Abstract.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Από την ευαλωτότητα στη συστημική επισφάλεια - Θεωρητικό πλαίσιο.....	13
1.1 Βιοεξουσία, κυβερνητικότητα και έμφυλη διακυβέρνηση: φουκωικές έννοιες υπό φεμινιστική και αποαποικιακή κριτική.....	13
1.1.1 Πειθαρχική εξουσία: τα σώματα δεν είναι ουδέτερα.....	13
1.1.2 Βιοεξουσία, ευαλωτότητα και άνιση κατανομή της προστασίας.....	14
1.1.3 Κυβερνητικότητα και παραγωγή του υποκειμένου.....	16
1.2 Αποδόμηση του ουσιοκρατικού φύλου: Επιτελεστικότητα, μετααποικιακή κριτική και ανθρωπιστικός λόγος	18
1.2.1 Επιτελεστικότητα και κριτική της οικουμενικής «γυναίκας».....	18
1.2.2 Queer θεωρία: κανονικότητα, προσανατολισμός και θεσμική ανάγνωση του φύλου	19
1.3 Διαθεματικότητα και συναρμογές (Assemblages) της Ευαλωτότητας	20
1.4 Ανθρωπιστική διακυβέρνηση, φύλο και πολιτικές της φροντίδας.....	22
1.4.1 Ηθική και συναισθηματική διακυβέρνηση	22
1.4.2 Αυτονομία της μετανάστευσης και κριτική της θυματοποίησης	24
1.4.3 Το ελληνικό πεδίο: από την «εξαίρεση» στην κανονικότητα.....	25
1.5 Από την «ευαλωτότητα» στη «συστημική επισφάλεια»: μια κριτική μετατόπιση	26
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.....	29
Μεθοδολογικό πλαίσιο: Φεμινιστική Κριτική Ανάλυση Λόγου των θεσμικών κειμένων του UNHCR.....	29
2.1 Επιστημολογική και αναστοχαστική τοποθέτηση	29
2.2 Φεμινιστική Κριτική Ανάλυση Λόγου ως μεθοδολογική επιλογή	31
2.3 Corpus και αιτιολόγηση επιλογής των κειμένων και της γλώσσας τους	32
2.4 Αναλυτικοί άξονες	34
2.5 Διαδικασία ανάλυσης.....	36
2.6 Δεοντολογικά ζητήματα	37
2.7 Όρια της έρευνας.....	37
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Από την επισφάλεια στη θεσμική φροντίδα: Φύλο, ευαλωτότητα και διαχείριση στα κείμενα της UNHCR	38
3.1 Εισαγωγή στην ανάλυση	38

3.2 Άξονας 1: Νομική και συνοριακή επισφάλεια ως αναγνωρίσιμη ανάγκη	38
Ενδεικτική χαρτογράφηση του άξονα 1	39
3.3 Άξονας 2: Φροντίδα, ανθεκτικότητα και θεσμική συμμόρφωση: η έκθεση ως διαχειρίσιμος κίνδυνος	42
Ενδεικτική χαρτογράφηση του άξονα 2	42
3.4 Άξονας 3: Ποια φύλα χωρούν στη φροντίδα; Έμφυλες αναγνωρισιμότητες και θεσμικά όρια της προστασίας. 46	
Ενδεικτική χαρτογράφηση του άξονα 3	46
3.5 Άξονας 4: Από τη φροντίδα στη μέτρηση: ταξινόμηση, αξιολόγηση και λογοδοσία	51
Ενδεικτική χαρτογράφηση του άξονα 4	52
3.6 Συνθετική ανάγνωση των ευρημάτων: δύο κλίμακες θεσμικής προστασίας	56
Συμπεράσματα	57
Βιβλιογραφία	60
Παράρτημα	68

Ευχαριστίες

Θα ήθελα να ευχαριστήσω θερμά τον Δημήτρη Παρσάνογλου και τη Νέλλη Καμπούρη για την παρουσία, την εμπιστοσύνη και τη γενναιοδωρία τους σε όλη τη διάρκεια του μεταπτυχιακού. Η συμβολή τους δεν περιορίζεται στην επίβλεψη της παρούσας εργασίας. Κυρίως τους ευχαριστώ γιατί η στάση τους στην εκπαιδευτική σχέση έκανε πράξη αυτά που η φεμινιστική παιδαγωγική διεκδικεί: χώρο, ακρόαση, εμπιστοσύνη και ισοτιμία.

Ευχαριστώ επίσης τη Στέλλα Μανουσogiωργάκη, την Αναστασία Κανάκη, την Πέννυ Γκουζιώκα, την Εβίτα Βρέντζου και την Αναστασία Μανίκη. Η συνάντησή μας σε αυτό το μεταπτυχιακό υπήρξε κάτι πολύ περισσότερο από μια κοινή ακαδημαϊκή διαδρομή. Μέσα σε σημαντικές δυσκολίες και από διαφορετικές αφετηρίες, φτιάξαμε έναν πολύτιμο χώρο αλληλοϋποστήριξης και «χωρέσαμε» η μία την άλλη μέσα σε μια απαιτητική διαδικασία.

Στη μαμά μου, Τζένη Κυρίτση - Κράνου, και στη θεία μου, Ευθαλία Οβρένοβιτς - Καλογήρου, οφείλω πράγματα που δεν χωρούν εύκολα σε λόγια. Μου έμαθαν, χωρίς θεωρητικά σχήματα, τι σημαίνει να σηκώνεις το βάρος της ζωής, να φροντίζεις, να επιμένεις και να κρατάς ανοιχτό τον δρόμο για τις/ους άλλες/ους. Από εκείνες έμαθα μορφές δύναμης, φροντίδας και αξιοπρέπειας που σπάνια αναγνωρίζονται ως γνώση, παρότι πάνω τους στηρίζεται η ίδια η ζωή. Χωρίς ίσως να το ξέρουν, σε εκείνες, όπως και στη Λωρέττα Ράτσικα, οφείλω τη φεμινιστική και πολιτική μου διαμόρφωση, τη διαύγεια και την τόλμη με τις οποίες έμαθα να βλέπω τον κόσμο. Στον μπαμπά μου, εκτός από τις συνωμοσίες μας, οφείλω ότι -παρά τις δυσκολίες- μεγάλωσα σε ένα σπίτι γεμάτο βιβλία, κάτι που για χρόνια θεωρούσα δεδομένο και σήμερα ξέρω ότι υπήρξε βαθύ προνόμιο. Του οφείλω επίσης την τρυφερότητα που εξακολουθεί να με συνοδεύει. Ευχαριστώ τον Δημήτρη Καντερέ, αιώνιο συνταξιδιώτη στον κόσμο και στη ζωή, για τη συντροφικότητα, την υπομονή και τη στήριξη όλα αυτά τα χρόνια.

Ευχαριστώ τη Βασούλα, το Μπιζελάκι μου και το Ρεβυθάκι μου, που κρατούν ανοιχτό μέσα μου το πιο τρυφερό μέρος του κόσμου.

Για τον αδελφό μου δεν υπάρχουν επαρκείς λέξεις. Ακόμη δεν μπορώ να συλλάβω πώς συνεχίζεται η ζωή χωρίς τη φυσική του παρουσία, όταν τίποτα μέσα μου δεν τον έχει αποχωριστεί.

Περίληψη

Η παρούσα εργασία εξετάζει την κατηγορία της «ευαλωτότητας» στον θεσμικό ανθρωπιστικό λόγο και ειδικότερα πώς το φύλο και η φροντίδα συμμετέχουν στη μετάφραση της συστημικής και συνοριακής επισφάλειας σε προστασία, διαχείριση και λογοδοσία. Αντικείμενο της ανάλυσης αποτελούν δύο θεσμικά κείμενα που συνδέονται με την UNHCR (Υπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες): το Vulnerability Screening Tool (Εργαλείο Διαλογής Ευαλωτότητας) των UNHCR και International Detention Coalition (Διεθνής Συνασπισμός κατά της Κράτησης) και η Policy on Age, Gender and Diversity (Πολιτική για την Ηλικία, το Φύλο και τη Διαφορετικότητα) της UNHCR. Η εργασία αξιοποιεί τη Φεμινιστική Κριτική Ανάλυση Λόγου, προκειμένου να διερευνήσει όχι μόνο τι δηλώνουν τα κείμενα, αλλά και πώς οργανώνουν τις κατηγορίες, τις διαδικασίες και τις μορφές προστασίας που καθιστούν ορισμένες εμπειρίες περισσότερο αναγνώσιμες από άλλες.

Η ανάλυση δείχνει ότι το Vulnerability Screening Tool (Εργαλείο Διαλογής Ευαλωτότητας) οργανώνει την προστασία στο επίπεδο της περίπτωσης, μέσα από αξιολόγηση, κατηγοριοποίηση, βαθμολόγηση παρέμβασης, πλάνο φροντίδας, παραπομπή, τοποθέτηση και τελική απόφαση. Η Policy on Age, Gender and Diversity (Πολιτική για την Ηλικία, το Φύλο και τη Διαφορετικότητα) τη μετατοπίζει στο επίπεδο της οργανωσιακής δέσμευσης, μέσα από αρχές ισότητας, συμμετοχής, διαφορετικότητας, δείκτες, δεδομένα και λογοδοσία. Το φύλο εμφανίζεται και στα δύο κείμενα όχι ως ουδέτερη ταυτότητα, αλλά ως κατηγορία μέσα από την οποία ταξινομούνται η ανάγκη, ο κίνδυνος, η φροντιστική ευθύνη και η συμμετοχή.

Βασικό συμπέρασμα της εργασίας είναι ότι η ευαλωτότητα δεν λειτουργεί απλώς ως περιγραφή ανάγκης, αλλά ως θεσμική γλώσσα μέσα από την οποία η συστημική επισφάλεια γίνεται διαχειρίσιμη. Το ζητούμενο επομένως δεν είναι λιγότερη προστασία, αλλά προστασία που δεν απαιτεί από το υποκείμενο να εμφανιστεί πρώτα ως παθητικά ευάλωτο για να γίνει αποδέκτης/ρια φροντίδας.

Λέξεις – Κλειδιά

Ευαλωτότητα, Φύλο, Φροντίδα, Ανθρωπιστική διακυβέρνηση, Συστημική επισφάλεια

The Politics of Vulnerability: Gender, Care, and Systemic Precarity in UNHCR Institutional Discourse

Konstantina Kranou

Abstract

This thesis examines the category of “vulnerability” in institutional humanitarian discourse, focusing on how gender and care participate in the translation of systemic and border-related precarity into protection, management, and accountability. The analysis focuses on two institutional texts connected to UNHCR: the *Vulnerability Screening Tool*, developed by UNHCR and the International Detention Coalition, and UNHCR’s *Policy on Age, Gender and Diversity*. Using Feminist Critical Discourse Analysis, the thesis explores not only what these texts state, but how they organize categories, procedures, and forms of protection through which certain experiences become more institutionally legible than others.

The analysis shows that the *Vulnerability Screening Tool* organizes protection at the level of the individual case. It does so through screening, vulnerability domains, intervention ratings, care plans, referrals, placement options, and final decision-making. In contrast, the *Policy on Age, Gender and Diversity* organizes protection at the level of institutional commitment, through equality, participation, diversity, disaggregated data, indicators, reporting obligations, and accountability mechanisms. The comparison therefore does not present one text as merely technical and the other as merely political. Rather, it shows that both texts produce institutional forms of recognition, but at different scales: the first makes the case legible, while the second makes organizational commitment legible.

The thesis argues that vulnerability does not function simply as a descriptive category of need. It operates as an institutional language through which systemic and border-related precarity becomes administratively actionable. Gender is central to this process, as it shapes how need, risk, care responsibilities, sexual and gender-based violence, SOGI-related risk, and participation are categorized. Care also emerges as a crucial but ambivalent category: it appears as support, referral, planning, and service provision, while remaining less visible as gendered, emotional, and often undervalued labour. The central conclusion is that the question is not the need for less protection, but for forms of protection that do not require subjects to first appear as passively vulnerable in order to become recipients of care.

Keywords

Vulnerability; Gender; Care; Systemic precarity; Humanitarian governance;

Εισαγωγή

Η κατηγορία της «ευαλωτότητας» κατέχει κεντρική θέση στον σύγχρονο ανθρωπιστικό λόγο. Εμφανίζεται σε πρωτόκολλα αξιολόγησης, φόρμες καταγραφής, εργαλεία διαλογής, αναφορές ΜΚΟ και πολιτικές ασύλου, οργανώνοντας το ερώτημα ποιο πρόσωπο χρειάζεται προστασία, με ποια προτεραιότητα και μέσω ποιων διαδικασιών. Παρά τη συχνή χρήση της, σπάνια εξετάζεται ως πολιτική και θεσμική κατηγορία: ποιος/α/ο την ορίζει, με ποια κριτήρια, μέσα από ποιες γλώσσες και με ποιες συνέπειες για τα υποκείμενα που καλούνται να αναγνωριστούν μέσα από αυτήν. Η θεσμική ισχύ της κατηγορίας δεν περιορίζεται στα επιχειρησιακά εργαλεία των ανθρωπιστικών οργανισμών. Η ευαλωτότητα είναι εγγεγραμμένη στο ίδιο το νομοθετικό πλαίσιο του ασύλου: η Οδηγία 2013/33/ΕΕ (2013) για τις συνθήκες υποδοχής αναγνωρίζει ρητά τα «ευάλωτα πρόσωπα» και τους «αιτούντες με ειδικές ανάγκες υποδοχής», προβλέποντας ατομική αξιολόγηση των αναγκών τους ως προϋπόθεση πρόσβασης σε ειδικές εγγυήσεις και δικαιώματα (άρθρα 21-22). Στην ελληνική πραγματικότητα, η πρόβλεψη αυτή ενσωματώνεται στη νομοθεσία για το άσυλο μέσα από αντίστοιχες διατάξεις για τη γενική αρχή και την αξιολόγηση των ευάλωτων προσώπων. Η ευαλωτότητα λειτουργεί έτσι ταυτόχρονα ως νομική, διοικητική και ανθρωπιστική κατηγορία: η αναγνώριση ενός προσώπου ως «ευάλωτου» δεν είναι απλώς περιγραφική, αλλά ανοίγει ή περιορίζει την πρόσβαση σε προστασία και πόρους. Η παρούσα εργασία δεν αναλύει το νομικό πλαίσιο καθαυτό, αλλά εστιάζει στα θεσμικά κείμενα μέσα από τα οποία η κατηγορία αυτή αποκτά λειτουργική, αξιολογήσιμη μορφή.

Το κεντρικό ερευνητικό ερώτημα της εργασίας διατυπώνεται ως εξής: *Με ποιους τρόπους η ευαλωτότητα συγκροτείται σε δύο θεσμικά κείμενα ως μορφή αναγνωρισιμότητας της συστημικής και συνοριακής επισφάλειας, και πώς το φύλο και η φροντίδα λειτουργούν ως κατηγορίες μέσα από τις οποίες η ανάγκη μεταφράζεται σε προστασία, διαχείριση και λογοδοσία στο προσφυγικό και μεταναστευτικό πεδίο;* Το ερώτημα επιτρέπει να εξεταστεί η ευαλωτότητα ως μορφή μετάφρασης της επισφάλειας σε θεσμικά επεξεργάσιμη γλώσσα. Η νομική θέση, η διαδρομή, το καθεστώς συνόρων, η φτώχεια, η έμφυλη βία, η φροντιστική ευθύνη, ο σεξουαλικός προσανατολισμός και η συμμετοχή, προσεγγίζονται όχι ως ουδέτερα χαρακτηριστικά των υποκειμένων, αλλά ως όροι μέσα από τους οποίους η εμπειρία μπορεί να καταγραφεί, να ταξινομηθεί, να παραπεμφθεί, να μετρηθεί ή να ενταχθεί σε διαδικασίες λογοδοσίας.

Παράλληλα, την εργασία διατρέχει ένα ευρύτερο θεωρητικό και πολιτικό διακύβευμα: κατά πόσο η έννοια της συστημικής επισφάλειας μπορεί να λειτουργήσει ως ακριβέστερη αναλυτική μετατόπιση από την ευαλωτότητα. Η ευαλωτότητα τείνει να εμφανίζει την έκθεση στη βία, στην ανασφάλεια ή στην εξάρτηση, ως χαρακτηριστικό του ίδιου του προσώπου. Η συστημική επισφάλεια, αντίθετα, επιτρέπει να διαβαστούν οι θεσμικές, έμφυλες, ταξικές, φυλετικοποιημένες και συνοριακές σχέσεις που παράγουν την ανάγκη για προστασία, οι δομές δηλαδή που η ανθρωπιστική γλώσσα της ευαλωτότητας συχνά ατομικοποιεί ή αποσιωπά.

Το θεωρητικό πλαίσιο της εργασίας συγκροτείται από τη συνάντηση της βιοπολιτικής προβληματικής, της φεμινιστικής και queer θεωρίας, της διαθεματικής ανάλυσης και των αποαποικιακών κριτικών. Από τη βιοπολιτική παράδοση αντλείται το εργαλείο για να αναλυθεί η ανθρωπιστική παρέμβαση ως πρακτική που οργανώνει, ταξινομεί και ιεραρχεί μορφές ζωής, και όχι απλώς ως ουδέτερη προστασία (Foucault, 1977, 1978, 2009· Fassin, 2012· Ticktin, 2011). Η φεμινιστική και queer θεωρία δείχνει ότι η διαδικασία αυτή είναι έμφυλη, διαμορφωμένη μέσα από σχέσεις εξουσίας που συνδέουν το φύλο με τη φυλή, την τάξη, τον σεξουαλικό προσανατολισμό, τη φροντίδα και τη νομική θέση (Butler, 1990, 2004, 2009· Crenshaw, 1989· Puar, 2007). Οι αποαποικιακές παρεμβάσεις υπενθυμίζουν ότι η αποσιώπηση της φυλής, της αποικιακής ιστορίας και των γεωπολιτικών ιεραρχιών στον ανθρωπιστικό λόγο, συνδέεται με ευρύτερες δομές κυριαρχίας, δομές που μπορούν να επιβιώνουν ακόμη και μέσα σε λεξιλόγια διαφορετικότητας, ευαισθησίας ή συμπερίληψης (Spivak, 1988· Mohanty, 2003· Mbembe, 2003).

Ιδιαίτερη θέση στην εργασία έχει η έννοια της φροντίδας. Πέρα από την ηθική ανταπόκριση στην ανάγκη ή την υπηρεσία προς υποκείμενα σε κίνδυνο, η φροντίδα αναλύεται ως εργασία, σχέση εξουσίας και άνισα κατανεμημένη ευθύνη. Η διάσταση αυτή είναι αναγκαία για μια φεμινιστική ανάγνωση του ανθρωπιστικού πεδίου, όπου η φροντιστική εργασία εμφανίζεται συχνά ως αυτονόητη, ηθική ή τεχνική πρακτική, ενώ παραμένει ιστορικά θηλυκοποιημένη, υποτιμημένη και συνδεδεμένη με σχέσεις φυλής, τάξης και επαγγελματικής ιεραρχίας. Η εργασία εξετάζει έτσι ποιος/α/ο αναγνωρίζεται ως πρόσωπο που χρειάζεται φροντίδα, αλλά και πώς η ίδια η φροντίδα οργανώνεται, κατανέμεται και μετατρέπεται σε πλάνο, παραπομπή, ή δείκτη.

Μεθοδολογικά, η εργασία στηρίζεται στη Φεμινιστική Κριτική Ανάλυση Λόγου της Lazar (2007), σε διάλογο με το τριεπίπεδο σχήμα της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου του Fairclough (1992). Η ανάλυση εφαρμόζεται σε δύο θεσμικά κείμενα διαφορετικού κειμενικού είδους και διαφορετικής θεσμικής λειτουργίας, με στόχο την εις βάθος ανάγνωση και όχι την κάλυψη ολόκληρου του ανθρωπιστικού λόγου. Το πρώτο κείμενο λειτουργεί ως επιχειρησιακό εργαλείο διαλογής και αξιολόγησης σε επίπεδο περίπτωσης, το δεύτερο ως δεσμευτικό πλαίσιο πολιτικής. Η σύγκριση δεν αναζητά γραμμική εξέλιξη από το ένα κείμενο στο άλλο, αλλά επιτρέπει να φανεί πώς διαφορετικά θεσμικά είδη παράγουν διαφορετικές μορφές αναγνώρισης: το VST στο επίπεδο της περίπτωσης, το AGD Policy στο επίπεδο της οργανωσιακής δέσμευσης.

Η μεθοδολογική στάση της εργασίας αντιμετωπίζει τη μεθοδολογία ως πεδίο επιστημολογικών και πολιτικών επιλογών (Hesse-Biber, 2012· Ramazanoğlu & Holland, 2002), ενώ η γνώση προσεγγίζεται ως θεσιακή (Haraway, 1988). Η ανάλυση δεν γράφεται από θέση εξωτερικής ουδετερότητας αλλά από θέση εμπλοκής με τις κατηγορίες, φόρμες και διαδικασίες που εξετάζει.

Η εργασία ακολουθεί την εξής δομή: Το Κεφάλαιο 1 αναπτύσσει το θεωρητικό πλαίσιο γύρω από τη βιοπολιτική και την ανθρωπιστική διακυβέρνηση, τη φεμινιστική και διαθεματική κριτική

του φύλου, την αποαποικιακή προβληματική και τη μετατόπιση από την ευαλωτότητα στη συστημική επισφάλεια. Το Κεφάλαιο 2 παρουσιάζει τη μεθοδολογία της Φεμινιστικής Κριτικής Ανάλυσης Λόγου και τον τρόπο με τον οποίο εφαρμόζεται στο συγκεκριμένο corpus. Το Κεφάλαιο 3 αναλύει τα δύο κείμενα μέσα από τέσσερις άξονες: τη νομική και συνοριακή επισφάλεια ως αναγνωρίσιμη ανάγκη, τη σχέση φροντίδας, ανθεκτικότητας και συμμόρφωσης, τις έμφυλες μορφές που χωρούν στη φροντίδα και την τεχνική μορφοποίηση της προστασίας. Τα Συμπεράσματα συνθέτουν τα ευρήματα της κειμενικής ανάλυσης, επιστρέφουν στο ερευνητικό ερώτημα και ανοίγουν κατευθύνσεις περαιτέρω έρευνας γύρω από τη γλώσσα και τη θεσμική μορφή της ανθρωπιστικής προστασίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Από την ευαλωτότητα στη συστημική επισφάλεια - Θεωρητικό πλαίσιο

1.1 Βιοεξουσία, κυβερνητικότητα και έμφυλη διακυβέρνηση: φουκωικές έννοιες υπό φεμινιστική και αποαποικιακή κριτική

1.1.1 Πειθαρχική εξουσία: τα σώματα δεν είναι ουδέτερα

Στο *Επιτήρηση και Τιμωρία* ο Foucault αναλύει την πειθαρχική εξουσία ως μορφή εξουσίας που παράγει σώματα χρήσιμα, υπάκουα και λειτουργικά μέσα σε συγκεκριμένα θεσμικά πεδία - σχολείο, νοσοκομείο, εργοστάσιο, στρατόπεδο, φυλακή- και όχι απλώς ως απαγόρευση ή καταστολή. Το σώμα εδώ δεν είναι φυσικό ή προκοινωνικό δεδομένο. Πάνω του εγγράφονται κανόνες, κινήσεις, ρυθμοί, βλέμματα και τρόποι αυτοεπιτήρησης. Πέρα από τον εξωτερικό εξαναγκασμό, η πειθαρχία διαμορφώνει στάση, κίνηση, εργασία, ομιλία και σιωπή, ώστε το σώμα να μαθαίνει να ανταποκρίνεται στις απαιτήσεις του θεσμού (Foucault, 1977).

Η φεμινιστική κριτική έχει επισημάνει ότι το σώμα της φουκωικής ανάλυσης -τουλάχιστον στη γενεαλογία της Πειθαρχίας- παραμένει συχνά υπερβολικά αφηρημένο. Η McNay (1992) υποστηρίζει ότι ο Foucault προσφέρει ένα ισχυρό εργαλείο για την κατανόηση των μηχανισμών πειθαρχησης, χωρίς όμως να εξετάζει επαρκώς πώς αυτοί παράγουν τα σώματα ως έμφυλα. Η πειθαρχική εξουσία ασκείται πάνω σε σώματα ήδη τοποθετημένα σε σχέσεις φύλου, σεξουαλικότητας, φυλής, τάξης, ηλικίας και νομικής θέσης, και όχι σε ουδέτερες σωματικές επιφάνειες. Το ζητούμενο δεν είναι μόνο πώς παράγεται το «πειθήνιο σώμα», αλλά ποιο σώμα καλείται να γίνει πειθήνιο, ποιο εμφανίζεται ως αποκλίνον και ποιο τίθεται υπό διόρθωση, επιτήρηση ή προστατευτική μέριμνα.

Οι τεχνικές πειθαρχησης παράγουν διαφορετικές κανονικότητες για διαφορετικά σώματα. Το γυναικείο και θηλυκοποιημένο σώμα έχει ιστορικά ρυθμιστεί μέσα από κανόνες σεμνότητας, μητρικής καταλληλότητας, αναπαραγωγικής ευθύνης, συναισθηματικής διαθεσιμότητας και σωματικής αυτοεπιτήρησης. Το ανδρικό σώμα οργανώνεται συχνά γύρω από την αντοχή, την αυτοκυριαρχία, την προστατευτικότητα ή τη δυνατότητα άσκησης βίας. Αυτές οι κανονικότητες

δεν λειτουργούν απλώς ως κοινωνικές προσδοκίες. Παράγουν συγκεκριμένες σχέσεις ανάμεσα στο σώμα και τον θεσμό. Η Bartky (1990) έχει δείξει ότι η θηλυκότητα είναι αποτέλεσμα πειθαρχικών πρακτικών που ρυθμίζουν τη στάση, την κίνηση, την εμφάνιση και την αυτοαντίληψη του σώματος και όχι απλή ταυτότητα.

Η ίδια προβληματική αφορά και τις τρανς και μη κανονιστικές έμφυλες εμπειρίες. Η πειθαρχική εξουσία δεν οργανώνει μόνο τη διαφορά ανάμεσα σε «ανδρικά» και «γυναικεία» σώματα, παράγει και τα όρια του τι μπορεί να θεωρηθεί συνεκτικό φύλο, έγκυρη ταυτότητα και διοικητικά ταξινομήσιμη σωματικότητα. Τα σώματα που δεν χωρούν στη σταθερή αντιστοίχιση βιολογικού φύλου, κοινωνικού φύλου και επίσημης ταυτότητας, εκτίθενται συχνά σε ιατροποίηση, γραφειοκρατική αμφισβήτηση, επιτήρηση ή αποκλεισμό. Το Butler βοηθά εδώ να γίνει κατανοητό ότι το φύλο λειτουργεί ως κανονιστικό πλαίσιο που καθορίζει ποια έμφυλη παρουσία γίνεται κοινωνικά νοητή και ποια χρειάζεται διαρκή εξήγηση ή θεσμική επιβεβαίωση (Butler, 1990, 2004).

Η αποαποικιακή κριτική προσθέτει ότι η πειθαρχική παραγωγή του σώματος δεν μπορεί να αποσυνδεθεί από την ιστορία της φυλής και της αποικιακής διακυβέρνησης. Η Stoler (1995) έχει δείξει ότι η αποικιακή εξουσία παρήγαγε πειθαρχικές κατηγοριοποιήσεις σωμάτων μέσα από κανόνες σεμνότητας, υγιεινής, σεξουαλικής συμπεριφοράς και οικιακής οργάνωσης, πέρα από τη γενική ρύθμιση πληθυσμών. Τα αποικιοκρατούμενα σώματα κατασκευάζονταν ως σώματα που χρειαζόνταν πειθάρχηση, εκπολιτισμό ή επιτήρηση, ενώ τα αποικιοκρατικά οργανώνονταν γύρω από κανόνες φυλετικής καθαρότητας και αυτοκυριαρχίας. Η φυλή, επομένως, δεν προστίθεται εκ των υστέρων στην ανάλυση της πειθαρχίας, αλλά διατρέχει το πώς ορισμένα σώματα κατασκευάζονται ως ύποπτα, υπερσεξουαλικοποιημένα, επικίνδυνα, ανεπιθύμητα ή διαθέσιμα σε ειδική διαχείριση.

Για την παρούσα εργασία, η πειθαρχική εξουσία είναι χρήσιμη επειδή δείχνει ότι η ταξινόμηση των σωμάτων δεν είναι ουδέτερη τεχνική. Πριν ακόμη ένα σώμα ενταχθεί σε κατηγορίες ανάγκης, κινδύνου ή υποστήριξης, έχει ήδη περάσει μέσα από τα ιστορικά πλέγματα φύλου, φυλής και πολιτειότητας.

1.1.2 Βιοεξουσία, ευαλωτότητα και άνιση κατανομή της προστασίας

Στην *Ιστορία της Σεξουαλικότητας* και στις διαλέξεις *Society Must Be Defended*, ο Foucault μετατοπίζει την ανάλυση από την πειθαρχική παραγωγή του σώματος στη ρύθμιση του πληθυσμού. Η βιοεξουσία αφορά τεχνικές που οργανώνουν τη ζωή σε συλλογικό επίπεδο: γεννήσεις, θνησιμότητα, νοσηρότητα, αναπαραγωγή, υγεία, προσδόκιμο ζωής. Σε αντίθεση με την κλασική κυριαρχική εξουσία, που θεμελιωνόταν κυρίως στο δικαίωμα του ηγεμόνα να αφαιρεί ζωή, η βιοεξουσία εμφανίζεται ως εξουσία που ρυθμίζει, προστατεύει και βελτιστοποιεί τη ζωή των πληθυσμών. Αυτό ωστόσο, δεν σημαίνει ότι η βία ή η εγκατάλειψη εξαφανίζονται. Η φουκωική διατύπωση «make live and let die» (να κάνεις να ζήσουν και να αφήσεις να πεθάνουν) δείχνει ότι η μέριμνα για τη ζωή συνυπάρχει με την άνιση έκθεση ορισμένων

πληθυσμών στη φθορά, στον αποκλεισμό ή στον θάνατο. Ο κρατικός ρατσισμός στον Foucault, ονομάζει τον μηχανισμό μέσω του οποίου αυτή η διάκριση γίνεται δυνατή: ο πληθυσμός διαιρείται εσωτερικά, ώστε κάποιες ζωές να εμφανίζονται ως ζωές που πρέπει να ενισχυθούν, ενώ άλλες μπορούν να αφεθούν στην υποβάθμιση ή στην εξόντωση χωρίς να αναιρείται η ίδια η λογική της προστασίας της ζωής (Foucault, 1978, 2003).

Ο Foucault αναγνωρίζει την «υστερικοποίηση» του γυναικείου σώματος και την «κοινωνικοποίηση της αναπαραγωγικής συμπεριφοράς» ως βιοπολιτικές στρατηγικές, χωρίς όμως να συγκροτεί το φύλο ως οργανωτικό άξονα της ίδιας της βιοεξουσίας (Foucault, 1978). Από φεμινιστική σκοπιά, η διαχείριση του πληθυσμού δεν είναι ουδέτερη διαδικασία που αποκτά έμφυλη διάσταση εκ των υστέρων. Πεδία όπως η αναπαραγωγή, η σεξουαλικότητα, η μητρότητα, η οικογένεια και η υγεία διαμορφώνονται μέσα από προϋπάρχουσες σχέσεις φύλου, φυλής, τάξης και πολιτειότητας. Η Stoler (1995) μεταφέρει αυτή την κριτική στο βιοπολιτικό επίπεδο: στα αποικιακά καθεστώτα, η ρύθμιση της σεξουαλικότητας, της οικειότητας και της αναπαραγωγής δεν αφορούσε μόνο την πειθαρχία μεμονωμένων σωμάτων, αλλά τη διαχείριση πληθυσμών. Ποιοι επιτρεπόταν να αναπαραχθούν, ποιες ενώσεις αναγνωρίζονταν, ποιες μορφές οικογένειας θεωρούνταν νόμιμες. Η αναπαραγωγή και η οικειότητα υπήρξαν κεντρικοί μηχανισμοί παραγωγής φυλετικών και πολιτικών ορίων, όχι περιφερειακά ζητήματα της διακυβέρνησης.

Στο μεταναστευτικό πεδίο, αυτή η βιοπολιτική διαχείριση συνδέεται με τις πολιτικές της μετακίνησης και της παραμονής. Η νομική επισφάλεια παράγεται μέσα από κρατικές ταξινομήσεις, διαδικασίες ασύλου, καθεστώτα παρατυποποίησης και απειλές απομάκρυνσης, και όχι ως φυσική κατάσταση των μεταναστ(ρι)ών. Ο De Genova αναλύει την απελασιμότητα (deportability) ως παραγωγική συνθήκη της μεταναστευτικής παρατυπίας, ενώ οι Mezzadra και Neilson δείχνουν ότι τα σύνορα δεν λειτουργούν μόνο ως γραμμές αποκλεισμού αλλά ως μηχανισμοί διαφοροποιημένης ένταξης, κινητικότητας και εργασιακής αξιοποίησης (De Genova, 2002· Mezzadra & Neilson, 2013). Έτσι οι ζωές των μεταναστ(ρι)ών ρυθμίζονται μέσα από αναμονή, περιορισμό, επιλεκτική πρόσβαση σε δικαιώματα και διαρκή διοικητική αβεβαιότητα. Η Butler μετατοπίζει το ερώτημα στην άνιση αναγνωρισιμότητα της ζωής: ποιες ζωές θεωρούνται πενήσιμες και ποιες απώλειες δεν εγγράφονται ως πλήρως αναγνωρίσιμες απώλειες (Butler, 2004, 2009). Η συμβολή της είναι χρήσιμη στο μέτρο που δείχνει ότι η αναγνώριση δεν κατανέμεται ουδέτερα, αλλά μέσα από κανονιστικά πλαίσια που είναι έμφυλα, φυλετικοποιημένα και γεωπολιτικά δομημένα.

Η Spivak μεταφέρει το πρόβλημα της αναγνωρισιμότητας στο πεδίο της φωνής και της εκπροσώπησης, θέτοντας ωστόσο ένα βαθύτερο ερώτημα. Το ζήτημα δεν είναι απλώς αν υπάρχουν θεσμικές μορφές ακρόασης μέσα στις οποίες η φωνή των υποκειμένων μπορεί να γίνει αναγνωρίσιμη. Είναι ότι η ίδια η δομή της εκπροσώπησης -τόσο ως πολιτική αντιπροσώπευση (*Vertretung*) όσο και ως αναπαράσταση (*Darstellung*)- ενέχει μορφές βίας που δεν επιλύονται με τη διεύρυνση της πρόσβασης. Η «υποτελής» (*subaltern*) αυτή θέση δεν

αφορά μόνο την αδυναμία να ακουστεί κανένα/είς/μία, αλλά τη δομική αδυνατότητα πρόσβασης στους κώδικες που συγκροτούν τον λόγο ως λόγο (Srinak, 1988).

Στο ανθρωπιστικό πεδίο, η εμπειρία της βίας, της μετακίνησης ή της έμφυλης έκθεσης δεν χρειάζεται απλώς να «ακουστεί», αλλά να μεταφραστεί σε διοικητικά επεξεργάσιμη γλώσσα - γλώσσα τραύματος, κινδύνου, ανάγκης- ένα κανονιστικό πλαίσιο που προδιαγράφει τι μπορεί να ειπωθεί και τι θα αναγνωριστεί. Η μαρτυρία γίνεται ακουστή μόνο όταν εκφέρεται μέσω αποδεκτών κατηγοριών. Αυτό αμφισβητεί όχι απλώς τις θεσμικές πρακτικές ακρόασης, αλλά τη δομή εκπροσώπησης που τις θεμελιώνει.

Ο Mbembe (2003) θέτει υπό αμφισβήτηση την επάρκεια της βιοπολιτικής προβληματικής, επιμένοντας ότι υπάρχουν καθεστώτα εξουσίας στα οποία το κεντρικό διακύβευμα δεν είναι μόνο η διαχείριση της ζωής, αλλά η συστηματική έκθεση ορισμένων πληθυσμών στον θάνατο ως τεχνική κυριαρχίας. Η νεκροπολιτική ωστόσο, δεν πρέπει να νοηθεί ως τεχνολογία που απλώς αντικαθιστά τη βιοπολιτική. Στα σύγχρονα συνοριακά καθεστώτα οι δύο μπορούν να συνυπάρχουν: η βιοπολιτική οργανώνει τη διαλογή, την προστασία και τη διαφοροποιημένη διαχείριση των πληθυσμών, ενώ η νεκροπολιτική παραμένει ενεργή στις μορφές εγκατάλειψης, έκθεσης και επισφάλειας που επιφυλάσσονται σε ορισμένα σώματα, εκθέτοντάς τα πιο άμεσα στον θάνατο. Η συνύπαρξη αυτή είναι κρίσιμη για να κατανοηθεί το φιλτράρισμα των σωμάτων στα σύνορα. Για την παρούσα εργασία, το σημείο αυτό είναι κρίσιμο, επειδή επιτρέπει να ιδωθεί το συνοριακό καθεστώς όχι μόνο ως μηχανισμός διαχείρισης και διαλογής, αλλά και ως πεδίο όπου η διαφοροποιημένη προστασία συνυπάρχει με μορφές ενεργής εγκατάλειψης.

Σε συγγενή κατεύθυνση, ο Nixon (2011) χρησιμοποιεί την έννοια της «αργής βίας» για να περιγράψει μορφές φθοράς που δεν εμφανίζονται ως θεαματικό γεγονός, αλλά ως παρατεταμένη έκθεση, εξάντληση, καθυστέρηση και καθημερινή υλική υποβάθμιση. Στο προσφυγικό πεδίο, η αναμονή, ο εγκλωβισμός, η ασταθής στέγαση, η απουσία εγγράφων, η εξάρτηση από υπηρεσίες και η διοικητική καθυστέρηση, μπορούν να διαβαστούν ως μορφές φθοράς που κατανέμονται άνισα και τέμνονται από φύλο, ηλικία, φυλετικοποίηση, σεξουαλικότητα και νομική θέση.

Με βάση τα παραπάνω, οι ανθρωπιστικές ταξινομήσεις «ευάλωτων» πληθυσμών δεν μπορούν να αντιμετωπιστούν ως ουδέτερες τεχνικές εντοπισμού ανάγκης. Εγγράφονται σε ένα ευρύτερο βιοπολιτικό πεδίο, όπου η προστασία της ζωής συνυπάρχει με ιεραρχήσεις, καθυστερήσεις, αποκλεισμούς και άνισες μορφές έκθεσης.

1.1.3 Κυβερνητικότητα και παραγωγή του υποκειμένου

Η έννοια της κυβερνητικότητας, όπως αναπτύσσεται στις διαλέξεις *Security, Territory, Population*, διαφοροποιείται από την πειθαρχία επειδή αφορά όχι κυρίως τη διόρθωση του σώματος μέσα σε κλειστούς θεσμούς, αλλά την οργάνωση της συμπεριφοράς μέσα σε πεδία επιλογών, κανόνων και προσδοκιών. Η εξουσία δεν λειτουργεί μόνο ως απαγόρευση ή

επιτήρηση. Λειτουργεί και μέσα από την παραγωγή υποκειμένων που μαθαίνουν να ρυθμίζουν τον εαυτό τους, να αξιολογούν την κατάστασή τους, να παρουσιάζουν την εμπειρία τους με αποδεκτό τρόπο, να συνεργάζονται με διαδικασίες και να εμφανίζονται ως υπεύθυνα ή αξιόπιστα. Αυτό είναι το νόημα της φουκωικής διατύπωσης *conduct of conduct* (διακυβέρνηση της διαγωγής): η εξουσία οργανώνει το πεδίο μέσα στο οποίο ορισμένες συμπεριφορές γίνονται πιθανές, επιθυμητές ή αναμενόμενες, αντί απλώς να επιβάλλει μία (Foucault, 2009).

Στο ανθρωπιστικό πεδίο, αυτή η λογική λειτουργεί λιγότερο μέσω άμεσου εξαναγκασμού και περισσότερο μέσα από την απαίτηση το υποκείμενο να γίνει κατάλληλο/ος/η συνομιλητής/τρια της διαδικασίας: να αφηγηθεί, να τεκμηριώσει, να περιμένει, να συνεργαστεί, να αποδεχθεί αξιολόγηση και να παραμείνει εντός των χρονικών και διοικητικών ρυθμών του συστήματος. Το ενδιαφέρον εδώ δεν αφορά μόνο το τι έχει βιώσει το πρόσωπο, αλλά και το πώς καλείται να το παρουσιάσει, με ποια γλώσσα, σε ποιο πλαίσιο και σύμφωνα με ποιες προσδοκίες.

Τα πρότυπα του «υπεύθυνου» ή «συνεργάσιμου» υποκειμένου, συγκροτούνται μέσα από έμφυλες, ταξικές, φυλετικοποιημένες και νομικοδιοικητικές προσδοκίες. Η «καλή μητέρα», ο «υπεύθυνος πατέρας», η «ευάλωτη γυναίκα» ή ο «αυτάρκης άνδρας» δεν είναι απλώς στερεοτυπικές φιγούρες. Είναι τρόποι με τους οποίους η κοινωνική αποδοχή συνδέεται με συγκεκριμένες συμπεριφορές, συναισθήματα και αφηγήσεις. Η κυβερνητικότητα, επομένως, δεν αντικαθιστά την πειθαρχία, αλλά μετατοπίζει το βάρος από τη διόρθωση του σώματος στη διαμόρφωση μιας επιθυμητής σχέσης του υποκειμένου με τον θεσμό.

Όπως ήδη σημειώθηκε, η εμπειρία οφείλει να διατυπωθεί σε όρους που το σύστημα μπορεί να καταγράψει. Εδώ προστίθεται ότι και το ίδιο το υποκείμενο μαθαίνει να την παρουσιάζει έτσι. Αυτό δεν σημαίνει ότι οι άνθρωποι παύουν να δρουν ή να διαπραγματεύονται τους όρους της ζωής τους, αλλά ότι η θεσμική διαδικασία προκρίνει τις αφηγήσεις που χωρούν στις διαθέσιμες κατηγορίες της.

Η κυβερνητικότητα αφορά επίσης τους/τις εργαζόμενους/ες που εφαρμόζουν τα εργαλεία προστασίας. Η επαγγελματική πράξη οργανώνεται από πρωτόκολλα, φόρμες, δείκτες και κατηγορίες, αλλά και από εσωτερικευμένες προσδοκίες ορθής ανταπόκρισης: επαρκής ενσυναίσθηση, σωστή απόσταση, έγκαιρη παραπομπή, τεκμηριωμένη κρίση. Η φροντίδα λειτουργεί εδώ ως ρυθμισμένη εργασία που απαιτεί συναισθηματική διαθεσιμότητα, αυτοσυγκράτηση και ανάληψη ευθύνης, γνωρίσματα ιστορικά συνδεδεμένα με τη θηλυκοποίηση της κοινωνικής και ανθρωπιστικής εργασίας, και όχι απλή ηθική διάθεση. Στην παρούσα ανάλυση, το ενδιαφέρον εστιάζει στους κανόνες που ορίζουν ποια ανταπόκριση θεωρείται επαρκής, ορθή και θεσμικά αποδεκτή, παρά στην επαγγελματική ταυτότητα καθαυτή. Έτσι η κυβερνητικότητα φωτίζει την ευαλωτότητα ταυτόχρονα ως θεσμικό σχήμα ταξινόμησης και ως πρακτική αυτοπαρουσίασης: μετράει όχι μόνο πώς ο θεσμός διαβάζει το υποκείμενο, αλλά και πώς το υποκείμενο καλείται να διατυπώσει την κατάστασή του σε όρους συμβατούς με τη διαδικασία που θα την εξετάσει.

1.2 Αποδόμηση του ουσιοκρατικού φύλου: Επιτελεστικότητα, μετααποικιακή κριτική και ανθρωπιστικός λόγος

1.2.1 Επιτελεστικότητα και κριτική της οικουμενικής «γυναίκας»

Η Butler αμφισβητεί την ιδέα ότι το φύλο αποτελεί σταθερή ουσία ή φυσικό θεμέλιο της ταυτότητας. Στο *Gender Trouble* και στο *Bodies That Matter*, το φύλο αναλύεται ως αποτέλεσμα επαναλαμβανόμενων κανονιστικών πρακτικών, οι οποίες παράγουν την εντύπωση μιας φυσικής και προϋπάρχουσας ταυτότητας (Butler, 1990, 1993). Η επιτελεστικότητα δεν σημαίνει ελεύθερη επιλογή ρόλων, αλλά περιγράφει τον τρόπο με τον οποίο το υποκείμενο συγκροτείται μέσα σε κοινωνικές και θεσμικές σχέσεις που ορίζουν τι μπορεί να εμφανιστεί ως «κανονικό», «νοητό» ή «βιώσιμο» φύλο.

Στο πλαίσιο της παρούσας εργασίας, η Butler μας ενδιαφέρει λιγότερο για μια γενική θεωρία της ταυτότητας και περισσότερο επειδή αναδεικνύει τους κανόνες μέσω των οποίων ορισμένες έμφυλες μορφές ζωής γίνονται πιο εύκολα κατανοητές από άλλες. Οι θεσμικοί λόγοι δεν καταγράφουν απλώς έμφυλες κατηγορίες που υπάρχουν ανεξάρτητα από αυτούς, συμμετέχουν στη σταθεροποίηση ορισμένων μορφών φύλου ως πιο αναγνωρίσιμων για τους μηχανισμούς προστασίας, όπως η μητρότητα, η αναπαραγωγή ή η επιζώσα βία. Δεν αμφισβητείται η ανάγκη προστασίας αυτών των προσώπων· το ερώτημα είναι γιατί ορισμένες μορφές έμφυλης εμπειρίας αποκτούν μεγαλύτερη θεσμική ευκρίνεια από άλλες.

Η μετααποικιακή και μαύρη φεμινιστική κριτική μετατοπίζει το ερώτημα από το πώς παράγεται το φύλο, στο ποια «γυναίκα» αναγνωρίζεται ως υποκείμενο του φεμινισμού. Η hooks και η Lorde άσκησαν κριτική στον λευκό, μεσοαστικό φεμινισμό που παρουσίαζε τη γυναικεία εμπειρία ως οικουμενική, αποσιωπώντας φυλή, τάξη, σεξουαλικότητα και αποικιακή ιστορία (hooks, 1981· Lorde, 1984). Η Spivak (1988) ανέδειξε το πρόβλημα της εκπροσώπησης της υποτελούς γυναίκας μέσα από δυτικά καθεστώτα γνώσης, που συχνά μιλούν για λογαριασμό της.

Η Spillers οξύνει αυτή την κριτική μέσα από την ανάλυση της δουλείας και της βίας πάνω στα μαύρα γυναικεία σώματα. Στο *Mama's Baby, Papa's Maybe*, διακρίνει ανάμεσα στο *body*, δηλαδή το σώμα ως κοινωνικά αναγνωρίσιμη και θεσμικά ταξινομημένη οντότητα, και στη *flesh*, τη σάρκα ως υλικότητα που υφίσταται βία πριν ακόμη ενταχθεί σε σταθερές έμφυλες ή συγγενικές κατηγορίες (Spillers, 1987). Η δουλεία δεν αφαίρεσε απλώς δικαιώματα από τα μαύρα σώματα. Κατέστρεψε τις ίδιες τις συνθήκες μέσα στις οποίες το σώμα μπορεί να αναγνωριστεί ως φορέας φύλου, συγγένειας και κοινωνικής θέσης. Η έμφυλη κατηγορία, επομένως, δεν συγκροτείται με τον ίδιο τρόπο για όλα τα σώματα: για ορισμένα, οι προϋποθέσεις της έμφυλης κοινωνικής αναγνώρισης έχουν ιστορικά διαταραχθεί.

Η Mohanty (2003) συστηματοποιεί αυτή τη μετατόπιση μέσα από την ανάλυση της «γυναίκας του Τρίτου Κόσμου» ως ομογενοποιημένης φιγούρας θυματοποίησης. Στις δυτικές φεμινιστικές και ανθρωπιστικές αφηγήσεις, η μη δυτική γυναίκα εμφανίζεται συχνά ως φτωχή, καταπιεσμένη,

παραδοσιακή και παθητική, μια φιγούρα που χρειάζεται σωτηρία από έναν εξωτερικό φορέα γνώσης, πολιτικής ή παρέμβασης και όχι απλώς πρόσωπο μέσα σε συγκεκριμένες σχέσεις βίας ή εκμετάλλευσης. Ο ουσιοκρατισμός, επομένως, δεν είναι μόνο θεωρητικό σφάλμα, αλλά παράγει και πολιτικά αποτελέσματα, καθώς νομιμοποιεί παρεμβάσεις, οργανώνει ιεραρχίες γνώσης και σταθεροποιεί τη θέση του δυτικού φορέα ως εκείνου που κατανοεί, μιλά και δρα. Αυτή η θεωρητική γραμμή βοηθά να διαβαστεί κριτικά η φιγούρα της «ευάλωτης γυναίκας πρόσφυγα». Η φιγούρα αυτή μπορεί να ανοίξει πρόσβαση σε αναγκαία υποστήριξη, αλλά μπορεί επίσης να παγιώσει μια εικόνα παθητικότητας και εξάρτησης. Το ζήτημα δεν εξαντλείται στην αναπαράσταση: πρόκειται για σχήμα που μπορεί να οργανώνει συγκεκριμένες μορφές παρέμβασης, χρηματοδότησης, τεκμηρίωσης και οργάνωσης της ανθρωπιστικής δράσης. Η αποδόμηση της οικουμενικής «γυναίκας» δεν αποδυναμώνει την πολιτική σημασία της προστασίας. Επιτρέπει να τεθεί ακριβέστερα το ερώτημα: ποια γυναικεία ή έμφυλη εμπειρία γίνεται κατανοητή, πειστική και διαθέσιμη για θεσμική ανταπόκριση.

1.2.2 Queer θεωρία: κανονικότητα, προσανατολισμός και θεσμική ανάγνωση του φύλου

Η queer θεωρία αμφισβητεί τον κανόνα που ορίζει τι εμφανίζεται ως φυσικό, συνεκτικό και αυτονόητο, και δεν προσθέτει απλώς περισσότερες έμφυλες ή σεξουαλικές ταυτότητες στο αναλυτικό πεδίο. Η εργασία του Halberstam (1998) για τη γυναικεία αρρενωπότητα δείχνει ότι οι μη κανονιστικές έμφυλες εκφράσεις, δεν αποτελούν ελλειπείς ή αποτυχημένες εκδοχές του ανδρικού ή γυναικείου προτύπου. Αντίθετα, η ίδια η εμφάνισή τους έξω από τα «αναμενόμενα» σώματα αποκαλύπτει ότι ο κανόνας του φύλου είναι ιστορική και κοινωνική κατασκευή και όχι φυσική ιδιότητα. Το φύλο, επομένως, δεν είναι μόνο ταυτότητα· γίνεται και πεδίο αξιολόγησης, ποιο σώμα θεωρείται συνεπές με τον εαυτό του, ποια εμφάνιση χρειάζεται εξήγηση, ποια επιθυμία περνά ως αναμενόμενη και ποια σχέση αντιμετωπίζεται ως απόκλιση.

Η Ahmed επιτρέπει να διαβαστεί η κανονικότητα ως ζήτημα προσανατολισμού. Στο *Queer Phenomenology* (2006), η ετεροκανονικότητα λειτουργεί όχι μόνο ως απαγόρευση αλλά και ως κατεύθυνση προς ορισμένες μορφές ζωής που εμφανίζονται ως οικείες και διαθέσιμες: η ετεροφυλόφιλη σχέση, η οικογένεια, η αναπαραγωγή, η συνέχεια ανάμεσα στο σώμα, την επιθυμία και την κοινωνική θέση. Με αυτή την έννοια, κάποια υποκείμενα δεν αποκλείονται απαραίτητα με άμεσο τρόπο, καλούνται όμως να αποκλίνουν ορατά από τις προδιαγεγραμμένες γραμμές του οικείου και να δικαιολογήσουν αυτή την απόκλιση.

Στο ανθρωπιστικό και μεταναστευτικό πεδίο, αυτή η προβληματική βοηθά να διαβαστούν οι κατηγορίες SOGI (Sexual Orientation Gender Identity), diversity (διαφορετικότητα) ή κίνδυνος λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού και ταυτότητας φύλου, χωρίς να θεωρηθούν απλώς τεχνικές ονομασίες. Από τη μία πλευρά, τέτοιες κατηγορίες μπορούν να ανοίξουν πρόσβαση σε αναγκαία προστασία για άτομα που εκτίθενται σε βία, δίωξη ή αποκλεισμό. Από την άλλη, η μη κανονιστική σεξουαλικότητα και έμφυλη έκφραση γίνονται συχνά κατανοητές κυρίως όταν

συνδέονται με ειδικό κίνδυνο. Το κρίσιμο δεν είναι αν οι queer και τρανς εμπειρίες κατονομάζονται, αλλά υπό ποια μορφή γίνονται δεκτές στη θεσμική γλώσσα.

Η αποσταθεροποίηση της κατηγορίας «γυναίκα» θέτει ερωτήματα και για τις βάσεις της φεμινιστικής πολιτικής, ιδίως όταν αυτή στηρίζεται σε ένα σταθερό συλλογικό υποκείμενο. Στην παρούσα εργασία ωστόσο, η queer κριτική αξιοποιείται ως εργαλείο ανάδειξης των κανονιστικών προϋποθέσεων που διαπερνούν τόσο τις έμφυλες όσο και τις σεξουαλικές κατηγορίες του ανθρωπιστικού λόγου. Δεν αντικαθιστά τη φεμινιστική ανάλυση, αλλά την πιέζει να μη θεωρεί δεδομένο ποιο σώμα, ποια σχέση και ποια επιθυμία μπορούν να εμφανιστούν ως πολιτικά και θεσμικά νοητές.

Η αποδόμηση του ουσιοκρατικού φύλου δεν αρκεί από μόνη της για μια κριτική ανάγνωση του ανθρωπιστικού λόγου. Αν η επιτελεστικότητα αποσταθεροποιεί τη φυσικότητα του φύλου, η μεταποικιακή, μαύρη φεμινιστική και queer κριτική θυμίζουν ότι η έμφυλη εμπειρία δεν συγκροτείται ποτέ έξω από φυλετικές, ταξικές, σεξουαλικές και αποικιακές σχέσεις. Επόμενο βήμα, λοιπόν, η διαθεματικότητα και οι *assemblages*, που επιτρέπουν να εξεταστεί πώς οι κατηγορίες φύλου, φυλής, τάξης, σεξουαλικότητας και νομικής θέσης συμπλέκονται σε συγκεκριμένα θεσμικά και υλικά πεδία, και όχι απλώς συνυπάρχουν.

1.3 Διαθεματικότητα και συναρμογές (*Assemblages*) της Ευαλωτότητας

Από αυτή τη μετατόπιση ανοίγει το ερώτημα της διαθεματικότητας: αν το φύλο δεν αποτελεί φυσική ουσία, δεν μπορεί να αναλυθεί ούτε ως απομονωμένος άξονας. Συγκροτείται μέσα σε σχέσεις που το συνδέουν με τη φυλή, την τάξη, τη σεξουαλικότητα, την ηλικία και τη νομική θέση. Η διαθεματικότητα επιτρέπει να εξεταστεί αυτή η διαπλοκή χωρίς να μετατραπεί η κοινωνική εμπειρία σε άθροισμα ξεχωριστών μορφών καταπίεσης.

Η Crenshaw (1989) διατύπωσε τον όρο *intersectionality* μέσα σε μια μαύρη φεμινιστική νομική και πολιτική παράδοση που είχε ήδη αναδείξει τη συνδεδεμένη λειτουργία ρατσισμού, σεξισμού, ταξικής εκμετάλλευσης και ετεροκανονικότητας. Η *Combahee River Collective Statement* (1977) είχε περιγράψει αυτές τις σχέσεις ως αλληλένδετες, ενώ οι Davis, hooks, Lorde και Collins έδειξαν ότι οι εμπειρίες των μαύρων γυναικών δεν μπορούσαν να χωρέσουν ούτε σε έναν λευκοκεντρικό φεμινισμό ούτε σε έναν ανδροκεντρικό αντιρατσισμό (Davis, 1981· hooks, 1981· Lorde, 1984· Collins, 1990). Η Crenshaw, μέσα σε αυτή τη γραμμή σκέψης, δίνει συγκεκριμένη νομική γλώσσα: αναδεικνύει ότι η διάκριση κατά των μαύρων γυναικών προκύπτει από τη συνάρθρωση (*intersectionality*) φυλής και φύλου, και όχι από την απλή τους πρόσθεση (Crenshaw, 1989).

Η αποαποικιακή φεμινιστική κριτική ριζοσπαστικοποιεί περαιτέρω αυτό το ερώτημα. Η Lugones υποστηρίζει ότι το φύλο, ως δυαδικό και ιεραρχικό σύστημα, δεν μπορεί να αποσπαστεί από την αποικιακή/νεωτερική οργάνωση της εξουσίας. Η κατηγορία «γυναίκα» δεν έχει ενιαία ιστορική λειτουργία: το ίδιο το σύστημα που ορίζει ποια σώματα γίνονται αναγνώσιμα ως έμφυλα έχει διαμορφωθεί μέσα από αποικιακές και φυλετικές ιεραρχήσεις (Lugones, 2007).

Έτσι η διαθεματικότητα δεν περιγράφει ταυτότητες που προϋπάρχουν και απλώς συναντιούνται, αλλά τοποθετείται μέσα σε ιστορικά συστήματα κυριαρχίας που διαμόρφωσαν τις ίδιες τις κατηγορίες.

Για την παρούσα εργασία, αυτή η μετατόπιση είναι αναγκαία επειδή η κατηγορία «γυναίκα» δεν έχει ενιαίο κοινωνικό ή θεσμικό περιεχόμενο. Άλλη θέση καταλαμβάνει μια λευκή πολίτης, άλλη μια φυλετικοποιημένη προσφύγιςσα, άλλη μια cis γυναίκα, άλλη ένα τρανς υποκείμενο, άλλη ένα άτομο χωρίς σταθερό νομικό καθεστώς. Η έμφυλη εμπειρία είναι αδιαχώριστη από την πρόσβαση σε έγγραφα, εργασία, στέγαση, οικογενειακή προστασία, ιατρική υποστήριξη ή δυνατότητα μετακίνησης. Η διαθεματικότητα λοιπόν, αναδεικνύει ότι οι κοινωνικές θέσεις παράγονται από σχέσεις που λειτουργούν συγχρόνως, και όχι από ταυτότητες που απλώς προστίθενται.

Η Ruar (2007) ασκεί κριτική σε ορισμένες χρήσεις της *intersectionality* όταν αυτή μετατρέπεται σε στατικό πίνακα ταυτοτήτων ή σε θεσμική γλώσσα διαχείρισης της διαφορετικότητας. Η ένστασή της δεν απορρίπτει τη διαθεματικότητα, αλλά επισημαίνει ότι όταν οι κατηγορίες θεωρούνται ήδη δεδομένες πριν από τη μεταξύ τους σχέση, δυσκολεύεται να φανεί πώς συγκροτούνται μέσα από νόμους, θεσμούς, χώρους, σώματα, τεχνολογίες και συναισθηματικά καθεστώτα. Για τον λόγο αυτό, η Ruar στρέφεται στην έννοια του *assemblage* (συναρμογή), αντλώντας από τους Deleuze και Guattari (1987), για να αναλύσει πώς σώματα, συναισθήματα, νομικά καθεστώτα, τεχνολογίες και γεωπολιτικές λογικές συμπαράγουν υποκείμενα, που δεν μπορούν να περιγραφούν επαρκώς μέσα από σταθερές ταυτοτικές κατηγορίες.

Με αυτή την οπτική, η ευαλωτότητα διαμορφώνεται και μέσα από τις διαδικασίες που την ορίζουν -νομικές κατηγοριοποιήσεις, διαδικασίες ασύλου, πρακτικές ελέγχου της μετακίνησης, ιατροψυχολογικούς λόγους, πρωτόκολλα αξιολόγησης, χρηματοδοτικές προτεραιότητες και ηθικές γλώσσες προστασίας- και όχι μόνο ως ιδιότητα που προϋπάρχει στα υποκείμενα. Αυτό δεν αναιρεί την πραγματικότητα του πόνου, της βίας ή της ανάγκης. Δείχνει όμως ότι η μορφή με την οποία μια κατάσταση γίνεται κατανοητή εξαρτάται από συγκεκριμένες θεσμικές και υλικές συνθήκες.

Η διαθεματικότητα και τα *assemblages* λειτουργούν εδώ συμπληρωματικά, αλλά όχι ταυτόσημα. Η πρώτη κρατά στο κέντρο τις άνισες σχέσεις φυλής, φύλου, τάξης, σεξουαλικότητας και νομικής θέσης. Οι δεύτερες βοηθούν να αναλυθεί πώς αυτές οι σχέσεις συνδέονται κάθε φορά με πρακτικές, έγγραφα, χώρους, κανόνες, πόρους και αισθητηριακές ή συναισθηματικές μορφές πρόσληψης.

Στην ανάλυση των δύο θεσμικών κειμένων, αυτή η διπλή οπτική επιτρέπει να εξεταστεί η ευαλωτότητα ως μεταβαλλόμενη σύνθεση λόγων, πρακτικών, εγγράφων και υλικών συνθηκών, παρά ως σταθερή κατηγορία. Οι κατηγορίες δεν περιγράφουν απλώς κοινωνικές διαφορές, αλλά συμμετέχουν στην οργάνωσή τους.

1.4 Ανθρωπιστική διακυβέρνηση, φύλο και πολιτικές της φροντίδας

Οι προηγούμενες ενότητες έδειξαν ότι το φύλο δεν μπορεί να αναλυθεί ως σταθερή ταυτότητα, ούτε ως μεμονωμένη μεταβλητή. Η παρούσα ενότητα μεταφέρει αυτή τη θεωρητική θέση στο ανθρωπιστικό πεδίο, όπου η προστασία οργανώνεται όχι μόνο μέσα από κανόνες, διαδικασίες και θεσμικές κατηγορίες, αλλά και μέσα από ηθικές ιεραρχήσεις, συναισθηματικές οικονομίες και πολιτικές της κινητικότητας. Ο ανθρωπισμός λειτουργεί συχνά μέσα από τη γλώσσα της συμπόνιας, της ευθύνης και της επείγουσας ανταπόκρισης στον πόνο, μετατρέποντας την ηθική σε πεδίο πολιτικής οργάνωσης της παρέμβασης (Fassin, 2012· Ticktin, 2011).

Για τον λόγο αυτό, η ενότητα ξεκινά από την ηθική και συναισθηματική οικονομία του ανθρωπισμού, περνά στην αυτονομία της μετανάστευσης και στις φεμινιστικές κριτικές της θυματοποίησης και καταλήγει στο ελληνικό πεδίο μετά το 2015. Η διαδρομή αυτή συνδέει τη θεωρητική συζήτηση με το πολιτικό και θεσμικό περιβάλλον μέσα στο οποίο αποκτούν σημασία τα κείμενα που αναλύονται στο τρίτο κεφάλαιο.

1.4.1 Ηθική και συν-αισθηματική (affective) διακυβέρνηση

Η ανθρωπιστική διακυβέρνηση δεν στηρίζεται μόνο σε νομικά πλαίσια, πρωτόκολλα και διοικητικές διαδικασίες, αλλά και σε ηθικές οικονομίες που ορίζουν ποιος πόνος γίνεται πειστικός και ποιο πρόσωπο φαίνεται άξιο συμπόνιας. Ο Fassin (2012) περιγράφει την *humanitarian government* (ανθρωπιστική διακυβέρνηση) ως μορφή εξουσίας που μιλά με τη γλώσσα των ηθικών συναισθημάτων, μετατοπίζοντας συχνά τη συζήτηση από τη δικαιοσύνη στην επείγουσα διαχείριση του πόνου. Η Ticktin δείχνει ότι σε τέτοια καθεστώτα, το τραυματισμένο ή πάσχον σώμα αποκτά ιδιαίτερη πολιτική βαρύτητα, επειδή η σωματική και ψυχική οδύνη μπορεί να λειτουργήσει ως προϋπόθεση ανθρωπιστικής ανταπόκρισης (Ticktin, 2011).

Αντλώντας από τον Stuart Hall, οι Tsianos και Karakayali (2014) αναλύουν πώς η διαφορά και η ετερότητα δεν απεικονίζονται απλώς μέσα στα καθεστώτα αναπαράστασης, αλλά παράγονται, ρυθμίζονται και οργανώνονται πολιτικά. Μεταφέροντας αυτή την οπτική στο ανθρωπιστικό πεδίο, φιγούρες όπως η «γυναίκα πρόσφυγας», το «παιδί-θύμα» ή το «LGBTI άτομο σε κίνδυνο» μπορούν να διαβαστούν όχι ως ουδέτερες περιγραφές, αλλά ως μορφές αναπαράστασης που συμπυκνώνουν προσδοκίες για το ποιο υποκείμενο μπορεί να προκαλέσει συμπόνια, ποιο εμφανίζεται ως αθώο και ποιο μπορεί να τοποθετηθεί ευκολότερα στη σφαίρα της απειλής ή της καχυποψίας.

Οι αναπαραστάσεις αυτές δεν οργανώνουν μόνο το βλέμμα πάνω στο υποκείμενο, αλλά και το συναίσθημα που το συνοδεύει. Η συμπόνια, η καχυποψία, η αθωότητα ή η απειλή δεν είναι αυθόρμητες αντιδράσεις. Παράγονται μέσα από συγκεκριμένες εικόνες, λέξεις και αφηγηματικές μορφές. Η Ahmed (2010), αναλύει τα συναισθήματα ως κοινωνικές δυνάμεις που κυκλοφορούν, προσκολλώνται σε σώματα, λέξεις και εικόνες και διαμορφώνουν συλλογικούς

προσανατολισμούς. Ο Boltanski (1999) εξετάζοντας τον «πόνο εξ αποστάσεως», δείχνει ότι η συγκίνηση μπορεί να κινητοποιεί ηθική ανταπόκριση, αλλά μπορεί επίσης να απομακρύνει το βλέμμα από τις σχέσεις που παράγουν την ανισότητα. Η hooks (2000) ασκεί κριτική προς τις σεντιμενταλιστικές μορφές φροντίδας, όταν αυτές αποκόπτονται από τη δικαιοσύνη και περιορίζονται σε μια ηθική αυτοεπιβεβαίωση του φροντίζοντος υποκειμένου.

Η **συν-αισθηματική οικονομία (Ahmed, 2004)** του ανθρωπισμού είναι έμφυλη. Η εικόνα της μητρικής ή παιδικής οδύνης συγκινεί με τρόπους που δεν είναι εξίσου διαθέσιμοι σε άλλες θέσεις, ενώ φυλετικοποιημένες αρρενωπότητες διαβάζονται ευκολότερα μέσα από την επικινδυνότητα, την υπερβολή ή την απειλή. Αυτό δεν αναιρεί την ανάγκη προστασίας της μητρότητας, της παιδικής ηλικίας ή της έμφυλης βίας. Δείχνει όμως ότι η συμπόνια διανέμεται μέσα από εικόνες αθωότητας, παθητικότητας και ηθικής αξιότητας, και όχι έξω από κοινωνικές ιεραρχίες.

Η ηθική διάσταση του ανθρωπισμού αφορά και τον τρόπο με τον οποίο η φροντίδα ανατίθεται, φυσικοποιείται και κατανέμεται. Η Tronto (1993) δείχνει ότι η φροντίδα δεν αποτελεί φυσικό γνώρισμα των γυναικών, αλλά πρακτική ευθύνης, εξάρτησης και άνισης κοινωνικής οργάνωσης. Η Collins (1990) υπενθυμίζει ότι οι ηθικές της φροντίδας συγκροτούνται μέσα σε φυλετικές και ταξικές σχέσεις, όπου η εργασία μαύρων και φυλετικοποιημένων γυναικών συχνά υποτιμάται ή παρουσιάζεται ως αυτονόητη. Η Fraser (2016), συνδέοντας τη φροντίδα με την κρίση της κοινωνικής αναπαραγωγής, μετατοπίζει την ανάλυση από την ηθική πρόθεση στους υλικούς όρους που κάνουν δυνατή τη συνέχιση της ζωής: ανατροφή παιδιών, φροντίδα ηλικιωμένων ή ασθενών, οικιακή εργασία, συναισθηματική στήριξη, καθημερινή διαχείριση της ανάγκης και αναπλήρωση των κενών που αφήνει η αποδυνάμωση της κοινωνικής προστασίας. Από αυτή τη σκοπιά, η φροντίδα που εμφανίζεται στα ανθρωπιστικά κείμενα ως ανάγκη, ευθύνη ή υποστήριξη δεν μπορεί να αποσπαστεί από την έμφυλη και ταξική εργασία που τη στηρίζει. Ιδίως όταν αφορά μητέρες, γυναίκες ή πρόσωπα που φροντίζουν παιδιά και εξαρτώμενα μέλη, η φροντίδα δεν είναι απλώς σχέση αγάπης ή ηθικής διαθεσιμότητας. Είναι χρόνος, κόπωση, ευθύνη και υλική εργασία κοινωνικής αναπαραγωγής, η οποία γίνεται συχνά ορατή μόνο όταν αποτυγχάνει ή όταν χρειάζεται να αξιολογηθεί θεσμικά.

Ο **Berlant (2011)** προσθέτει ότι οι άνθρωποι μπορούν να προσκολλώνται σε μορφές ζωής που τους εξαντλούν, επειδή αυτές εμφανίζονται ως αναγκαίες ή ως οι μόνες διαθέσιμες. Στο ανθρωπιστικό πεδίο, η ίδια η προστασία μπορεί να λειτουργεί ως τέτοιο αντικείμενο προσκόλλησης: υπόσχεται σταθερότητα και αναγνώριση, αλλά ταυτόχρονα μπορεί να εγκλωβίζει σε αναμονή, εξάρτηση και διοικητική αβεβαιότητα. Αυτή η θέση αποφεύγει μια απλοϊκή αντίθεση ανάμεσα σε καταναγκασμό και συναίνεση. Η ανθρωπιστική φροντίδα μπορεί να ανακουφίζει πραγματικές ανάγκες και ταυτόχρονα να αναπαράγει σχέσεις εξάρτησης, ηθικής αξιότητας και άνισης πρόσβασης στη συμπόνια. Η ηθική και συναισθηματική διακυβέρνηση δεν είναι χωριστή διάσταση της ανθρωπιστικής εξουσίας. Είναι ένας από τους όρους που τη νομιμοποιούν και την καθιστούν κοινωνικά αποδεκτή.

1.4.2 Αυτονομία της μετανάστευσης και κριτική της θυματοποίησης

Η αυτονομία της μετανάστευσης εισάγεται εδώ ως θεωρητικό αντίβαρο σε αναγνώσεις που αντιμετωπίζουν τη μετανάστευση μόνο ως αποτέλεσμα βίας, φτώχειας ή κρατικής διαχείρισης. Η προσέγγιση αυτή αναγνωρίζει την υλικότητα της βίας που συνοδεύει τη μετακίνηση, αρνείται όμως να περιορίσει τους/τις μεταναστ(ρι)ες στη θέση του παθητικού αποδέκτη πολιτικών αποφάσεων. Οι διαδρομές, οι παρακάμψεις, οι μορφές διαφυγής και οι πρακτικές επιμονής συχνά -αν όχι πάντα- προηγούνται του ελέγχου και τον αναγκάζουν να αναπροσαρμόζεται, αντί να εμφανίζονται απλώς ως αντίδρασή του (Mezzadra, 2011· Mezzadra & Neilson, 2013· Papadopoulos et al., 2008).

Από αυτή τη σκοπιά, η μετακίνηση είναι ταυτόχρονα αντικείμενο πολιτικής και παραγωγή σχέσεων, γνώσεων και πρακτικών επιβίωσης. Η έννοια των *mobile commons* (εν κινήσει κοινά) περιγράφει αυτά τα άτυπα δίκτυα πληροφορίας, επικοινωνίας, αμοιβαίας στήριξης και πρακτικής γνώσης που αναδύονται μέσα στην κίνηση και επιτρέπουν τη συνέχιση της διαδρομής, ακόμη και υπό συνθήκες ελέγχου ή απαγόρευσης (Trikliminiotis, Parsanoglou & Tsianos 2015). Η κινητικότητα, ωστόσο, είναι πάντοτε έμφυλη. Η ένταξη της έμφυλης οπτικής στη μελέτη της μετανάστευσης δεν σημαίνει απλώς να προστεθούν οι γυναίκες σε ένα ήδη διαμορφωμένο πεδίο, αλλά να αλλάξει το ίδιο το ερώτημα για το πώς οργανώνεται η μεταναστευτική εμπειρία (Καμπούρη, 2022). Η έρευνα της Καμπούρη για τις μετανάστριες στην Ελλάδα δείχνει ότι η οικιακή εργασία, ο χρόνος της καθημερινής αναπαραγωγής και οι σχέσεις εξάρτησης, αποτελούν κεντρικά σημεία της έμφυλης μετακίνησης (Καμπούρη, 2007). Σε παγκόσμιο επίπεδο, η Parreñas (2000) ανέλυσε τη διεθνή διαίρεση της αναπαραγωγικής εργασίας, δείχνοντας ότι η μετανάστευση των γυναικών συνδέεται με άνισες αλυσίδες φροντιστικής εργασίας ανάμεσα στον Βορρά και τον Νότο. Ταυτόχρονα όμως, οι μετανάστριες δεν είναι παθητικά θύματα αυτών των συνθηκών: όπως δείχνουν οι Καμπούρη και Λαφαζάνη (2009), ασκούν πρακτικές στρατηγικής, επιβίωσης και αντίστασης μέσα στην καθημερινή επισφάλεια. Η έμφυλη μετακίνηση παράγει έτσι όχι θύματα προς προστασία, αλλά θέσεις δομικής έκθεσης και εμπρόθετης δράσης, τις οποίες ο θεσμικός λόγος συχνά επανακωδικοποιεί ως ατομική ευαλωτότητα.

Σε αυτό το πλαίσιο, οι φεμινιστικές κριτικές του ανθρωπιστικού λόγου περί διάσωσης βοηθούν να αποφευχθεί η ταύτιση της προστασίας με τη θυματοποίηση. Ο Sayad (2004) έδειξε ότι ο πόνος της/του μετανάστριας/η δεν μπορεί να διαβαστεί ως ατομική παθολογία, γιατί παράγεται μέσα από τη θέση της μετανάστευσης στις κοινωνίες «αποστολής» και «υποδοχής». Η Agustín άσκησε κριτική στη «βιομηχανία διάσωσης», υποστηρίζοντας ότι η φιγούρα του θύματος μπορεί να λειτουργήσει ως εργαλείο ελέγχου, ιδίως όταν αφαιρεί από τις γυναίκες τη δυνατότητα να εμφανιστούν ως εργαζόμενες, μετακινούμενες ή διαπραγματευόμενες τα όρια της ζωής τους (Agustín, 2003, 2007). Αντίστοιχα, η Andrijasevic (2007, 2010) έδειξε ότι οι αναπαραστάσεις κατά της εμπορίας ανθρώπων (anti-trafficking) προβάλλουν συχνά το θυματοποιημένο γυναικείο

σώμα, αποσπώντας την προσοχή από την εργασία, τη μεταναστευτική πολιτική και τις υλικές συνθήκες που παράγουν την έκθεση.

Η διατύπωση της Καμπούρη συνοψίζει αυτό το πρόβλημα: η θυματοποίηση των μεταναστευτικών σωμάτων λόγω φύλου «δεν είναι δεδομένο αλλά διακύβευμα», ένα «πεδίο διεθνικής πολιτικής διαπραγμάτευσης» όπου η αναγνώριση ως θύμα ανοίγει διεξόδους νομιμοποίησης και ταυτόχρονα εγκλωβίζει τα υποκείμενα σε στατικές, παθητικές και επισφαλείς ταυτότητες (Καμπούρη, 2025, σσ. 212–213).

Τα πρόσωπα που περιγράφονται στα εργαλεία διακυβέρνησης ως ευάλωτα, δεν εξαντλούνται στη μορφή του τραυματισμένου, εξαρτημένου ή παθητικού υποκειμένου. Η κριτική της θυματοποίησης επιτρέπει να παραμείνει ανοιχτό το ερώτημα της κίνησης, της εργασίας, της επινόησης και των σχέσεων που παράγονται πέρα από τη σκηνή της διάσωσης.

1.4.3 Το ελληνικό πεδίο: από την «εξαίρεση» στην κανονικότητα

Η σημασία του ελληνικού πεδίου βρίσκεται στη μετάβαση που επιτελέστηκε μετά το 2015: πρακτικές που αρχικά εμφανίστηκαν ως έκτακτη ανταπόκριση σε μια «κρίση», ενσωματώθηκαν σταδιακά σε πιο σταθερές μορφές διοίκησης της κινητικότητας. Σε αυτή τη διαδικασία το κράτος, οι διεθνείς οργανισμοί, οι ΜΚΟ, οι εθελοντικές πρωτοβουλίες και τα δίκτυα αλληλεγγύης, δεν λειτούργησαν ως καθαρά διακριτοί χώροι αλλά ως μέρη ενός μεταβαλλόμενου πεδίου παρέμβασης.

Ο Παρσάνογλου, μέσα από επιτόπια έρευνα, ανέλυσε αυτή τη διαδικασία ως «επανατοποθέτηση της κυριαρχίας» (Παρσάνογλου, 2020α, σ. 29): λειτουργίες που υποτίθεται ότι απορρέουν από αποκλειστική κρατική αρμοδιότητα, ενεργοποιήθηκαν στο πεδίο από διεθνείς οργανισμούς, ευρωπαϊκές υπηρεσίες και ΜΚΟ, συγκροτώντας αυτό που ονομάζει *parallel structure of governance* (παράλληλη δομή διακυβέρνησης) (Parsanoglou, 2022, σ. 253). Στο ίδιο πλαίσιο, η ανθρωπιστική παρέμβαση απέχει από μια ουδέτερη παροχή προστασίας και μπορεί να λειτουργήσει ως «ψευδαίσθηση προστασίας», «ταξινομώντας τους ανθρώπους σύμφωνα με το αν αξίζουν ή όχι προστασία, βοήθεια και μετεγκατάσταση» (Παρσάνογλου, 2020α, σ. 26, παραπέμποντας σε Narkunas, 2015). Η αλληλεγγύη εμφανίστηκε εδώ ταυτόχρονα ως αυθόρμητη κοινωνική ανταπόκριση και ως πεδίο σταδιακής θεσμοποίησης, επαγγελματοποίησης και ενσωμάτωσης σε διοικητικά σχήματα.

Η Κοινή Δήλωση ΕΕ-Τουρκίας και η προσέγγιση των *hotspots* ενίσχυσαν αυτή τη μετατόπιση. Όπως δείχνει η ανάλυση του Παρσάνογλου (2020α, σ. 33), με την εδραίωση της hotspot προσέγγισης «εγκαθιδρύεται επίσημα μια ολοκληρωμένη διαδικασία επεξεργασίας δεδομένων και σωμάτων εντός των συνόρων της ΕΕ», όπου μετά τη «θεσμοποιημένη ουδέτερη ζώνη (buffer zone) στην εξωτερική πλευρά των ευρωπαϊκών συνόρων» συγκροτείται μια δεύτερη ουδέτερη ζώνη στην εσωτερική πλευρά τους.

Πέρα από προσωρινοί χώροι πρώτης υποδοχής, τα κέντρα στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου έγιναν μηχανισμοί διαλογής, καταγραφής, αναμονής και περιορισμού της μετακίνησης. Οι συνθήκες αυτές παρήγαγαν ειδικές μορφές έμφυλης έκθεσης: ανεπαρκής στέγαση, κίνδυνοι σεξουαλικής βίας, περιορισμένη πρόσβαση σε αναπαραγωγική υγεία και ιδιαίτερη ευαλωτότητα για LGBTQI+ άτομα, στοιχεία που τεκμηριώθηκαν τόσο σε θεσμικές αποτιμήσεις όσο και σε εκθέσεις διεθνών οργανισμών (FRA, 2016).

Η Ροζάκου (2016, 2017) αναλύει την αμφισημία του «αλληλέγγυου ανθρωπισμού» (*solidarity humanitarianism*), δείχνοντας ότι η αλληλεγγύη δεν αναιρεί αυτομάτως τις ιεραρχίες που οργανώνουν την παροχή βοήθειας. Μπορεί να παράγει κατηγορίες «άξιων» και «ανάξιων» προσφύγων, αλλά και «καλών» ή «επικίνδυνων» αλληλέγγυων. Σε συγγενή κατεύθυνση, η Cabot (2019) αναλύει τις ελληνικές ανθρωπιστικές πρακτικές ως γραφειοκρατίες ενσυναίσθησης και κρίσης αξιότητας, ενώ ο Παπαταξιάρχης (2016) περιέγραψε πώς η φιλοξενία στη Λέσβο μετασηματίστηκε από τοπική πρακτική παρέμβασης σε πιο οργανωμένη υποδομή διαχείρισης. Η θεσμοποίηση ωστόσο, δεν εξαντλεί το πεδίο. Η Λαφαζάνη (2019), μέσα από την ανάλυση του αυτοοργανωμένου εγχειρήματος του City Plaza, δείχνει ότι υπήρξαν μορφές συλλογικής υποστήριξης που επιχείρησαν να συνδέσουν την καθημερινή επιβίωση με τη δικαιοσύνη, την κοινότητα και την πολιτική διεκδίκηση. Το παράδειγμα αυτό λειτουργεί εδώ ως υπενθύμιση ότι οι μορφές βοήθειας δεν είναι προδιαγεγραμμένες: μπορούν να οργανωθούν ως διοικητική υποδομή, αλλά και ως συλλογική πρακτική που αμφισβητεί τα όρια της ανάθεσης, της φιλανθρωπίας και της προσωρινότητας.

Το ελληνικό πεδίο δείχνει πώς η λεγόμενη «προσφυγική κρίση» μετατράπηκε σε κανονικότητα μέσα από την ταυτόχρονη λειτουργία ελέγχου, υποστήριξης, αλληλεγγύης και θεσμικής διαμεσολάβησης. Αυτό το πλαίσιο είναι απαραίτητο για την ανάγνωση των κειμένων που εξετάζονται στο Κεφάλαιο 3, επειδή τα εργαλεία και οι πολιτικές του UNHCR δεν κυκλοφορούν σε αφηρημένο θεσμικό κενό. Εντάσσονται σε συγκεκριμένες ιστορικές συνθήκες, όπου η ανθρωπιστική παρέμβαση συνδέεται με κρατικές πρακτικές, ευρωπαϊκές πολιτικές, επαγγελματικές υποδομές και συλλογικές ή ατομικές μορφές αντίστασης.

1.5 Από την «ευαλωτότητα» στη «συστημική επισφάλεια»: μια κριτική μετατόπιση

Η κριτική που προηγήθηκε οδηγεί σε μια βασική θεωρητική επιλογή: η παρούσα εργασία δεν εγκαταλείπει την έννοια της ευαλωτότητας, αλλά την αντιμετωπίζει ως ανεπαρκή όταν αποσυνδέεται από τις συνθήκες που την παράγουν. Ως συστημική επισφάλεια ορίζεται εδώ η πολιτικά παραγόμενη και άνισα κατανομημένη έκθεση σε ανασφάλεια, αναμονή, εξάρτηση, βία και εγκατάλειψη. Η μετατόπιση δεν αφορά απλώς αλλαγή ορολογίας, αλλά μεταφέρει το ερώτημα από το «ποιο άτομο είναι ευάλωτο» στο «ποιες σχέσεις, ποιες πολιτικές και ποιες θεσμικές πρακτικές παράγουν την έκθεση».

Στον ανθρωπιστικό λόγο, η ευαλωτότητα λειτουργεί συχνά ως κατηγορία εντοπισμού και ιεράρχησης της ανάγκης. Όπως αναλύθηκε στην προηγούμενη ενότητα, η ανθρωπιστική ανταπόκριση τείνει να οργανώνεται γύρω από αναγνωρίσιμες μορφές πόνου και σωματικής έκθεσης (Ticktin, 2011). Το ίδιο ζήτημα εμφανίζεται και στο πεδίο της δημόσιας αναπαράστασης: η Chouliaraki αναλύει πώς οι αναπαραστάσεις της δυστυχίας δεν αντανakλούν απλώς τον πόνο, αλλά οργανώνουν τη θέση του θεατή, παράγοντας συγκεκριμένες μορφές ηθικής ανταπόκρισης αλλά και απόστασης (Chouliaraki, 2006). Το πρόβλημα δεν είναι ότι η ευαλωτότητα είναι ψευδής, αλλά ότι μπορεί να μετατρέπει σχέσεις εξουσίας σε χαρακτηριστικά προσώπων.

Η Butler εισάγει μια χρήσιμη διάκριση ανάμεσα σε *precariousness* και *precarity*. Η πρώτη αφορά την κοινή ενσώματη ευθραυστότητα και αλληλεξάρτηση της ζωής, ενώ η δεύτερη την πολιτικά οργανωμένη και άνισα κατανεμημένη έκθεση ορισμένων πληθυσμών σε απώλεια, βία ή εγκατάλειψη (Butler, 2009). Η διάκριση είναι αναλυτικά σημαντική, γιατί μετατοπίζει την ευαλωτότητα από το επίπεδο της ατομικής αδυναμίας στο επίπεδο των κοινωνικών και πολιτικών όρων που καθιστούν ορισμένες ζωές περισσότερο εκτεθειμένες από άλλες. Ωστόσο, η έμφαση της Butler βρίσκεται κυρίως στους κανονιστικούς όρους της αναγνωρισιμότητας: στο ποιες ζωές γίνονται αντιληπτές ως πενήσιμες, ποιες απώλειες εγγράφονται ως πολιτικά σημαντικές και ποια σώματα εμφανίζονται ως άξια προστασίας. Η ανάλυση αυτή δείχνει ποιες ζωές αναγνωρίζονται, αφήνει όμως στη σκιά το πώς παράγεται η έκθεση: μέσα από ποια πολιτική οικονομία, ποιες ταξικές σχέσεις και ποιες διοικητικές διαδικασίες ορισμένοι πληθυσμοί καθηλώνονται στην επισφάλεια. Η παρούσα εργασία κρατά από τη Butler την έννοια της άνισα κατανεμημένης έκθεσης, στρέφει όμως το βλέμμα στους θεσμικούς μηχανισμούς που την ταξινομούν και την οργανώνουν. Επιπλέον, η οντολογική αφετηρία της -ότι η ευθραυστότητα αποτελεί κοινή συνθήκη- κινδυνεύει να λειτουργήσει ως φιλελεύθερη οικουμενικότητα, αποσιωπώντας τη ριζική ανισότητα στον τρόπο που η επισφάλεια κατανέμεται μέσα από φυλετικοποιημένες, ταξικές, αποικιακές και νομικοδιοικητικές σχέσεις. Η Lorey (2015) μετατοπίζει το βάρος προς αυτή την κατεύθυνση, αναλύοντας την επισφαλειοποίηση (*precarization*) ως κεντρική τεχνική νεοφιλελεύθερης διακυβέρνησης: τα υποκείμενα καλούνται να ζουν, να εργάζονται και να σχεδιάζουν το μέλλον τους μέσα σε συνθήκες μόνιμης αστάθειας, η οποία δεν αποτελεί αποτυχία του συστήματος αλλά τρόπο λειτουργίας του. Η έννοια της «*συστημικής επισφάλειας*», όπως χρησιμοποιείται στην παρούσα εργασία, ακολουθεί αυτή την προβληματική: εστιάζει στους συγκεκριμένους νομικούς, διοικητικούς, ταξικούς, εργασιακούς και συννοριακούς μηχανισμούς μέσα από τους οποίους η έκθεση παράγεται ως δομική συνθήκη και κατανέμεται άνισα ανάλογα με το φύλο, τη φυλή, τη νομική θέση, την εργασία και την πρόσβαση σε πόρους.

Στο ελληνικό πλαίσιο, η ανάλυση του Σπυριδάκη για τη μορφή του *Homo Precarius* επιτρέπει να ιδωθεί η επισφάλεια όχι απλώς ως συνθήκη της αγοράς εργασίας, αλλά ως μεταβολή στο ίδιο το καθεστώς ύπαρξης: η αβεβαιότητα παύει να αποτελεί προσωρινή παρέκκλιση και γίνεται καθημερινός όρος ζωής, επηρεάζοντας τον χρόνο, την ταυτότητα, τις κοινωνικές σχέσεις και τη

δυνατότητα κοινωνικής αναπαραγωγής. Η επισφάλεια συνδέεται και με την αποδυνάμωση των όρων κοινωνικής προστασίας, διατρέχοντας διαφορετικές κοινωνικές θέσεις χωρίς να κατανέμεται με τον ίδιο τρόπο ή με τις ίδιες συνέπειες (Σπυριδάκης, 2018· Σπυριδάκης & Φερώνας, 2021).

Η γλώσσα της ανθεκτικότητας εντάσσεται επίσης σε αυτή τη συζήτηση, επειδή μετατοπίζει το βάρος από τις συνθήκες παραγωγής της αστάθειας στην ικανότητα του ατόμου να προσαρμόζεται. Η κριτική βιβλιογραφία έχει αναλύσει την ανθεκτικότητα (*resilience*) ως νεοφιλελεύθερη λογική, αν και από διαφορετικές αφετηρίες: ο Joseph (2013) με όρους φουκωικής κυβερνητικότητας, οι Evans και Reid (2014) με βιοπολιτική ανάλυση της εσωτερίκευσης του κινδύνου, ο Chandler (2014) ανατρέχοντας στην ιστορική μετάβαση από φιλελεύθερες σε νεοφιλελεύθερες μορφές διακυβέρνησης. Σε όλες αυτές τις αναγνώσεις, η ανθεκτικότητα ζητά από τα υποκείμενα να μάθουν να αντέχουν τον κίνδυνο, αντί να αμφισβητούν τους μηχανισμούς που τον παράγουν. Η Collins προσφέρει μια συγγενή φεμινιστική κριτική με την ανάλυση της εικόνας της «δυνατής Μαύρης γυναίκας», όπου η επιβίωση υπό δομική βία μετατρέπεται σε ατομική αρετή και η εξάντληση σε απόδειξη δύναμης (Collins, 2004).

Η έννοια της συστημικής επισφάλειας επιτρέπει επίσης να φανεί ότι το ανθρωπιστικό πεδίο δεν οργανώνει μόνο την έκθεση των αιτούντων/ουσών άσυλο, αλλά και τις εργασιακές σχέσεις μέσα από τις οποίες παράγεται η ίδια η προστασία. Η παρούσα εργασία χρησιμοποιεί τον όρο «*παράλληλη επισφάλεια*» για να περιγράψει αυτή τη δομική συνύπαρξη, όχι όμως ως ισοδυναμία. Η επισφάλεια των εργαζομένων και η επισφάλεια των μεταναστ(ρι)ών είναι ριζικά άνισες ως προς την ένταση, τις συνέπειες και τον βαθμό έκθεσης. Συνδέονται ωστόσο, μέσα στο ίδιο πεδίο ανθρωπιστικής οργάνωσης, όπου η πρόσβαση σε πόρους και η παροχή υποστήριξης εξαρτώνται από προσωρινότητες, χρηματοδοτήσεις, αξιολογήσεις και άνισες σχέσεις εργασίας. Η ανθρωπιστική εργασία είναι ιστορικά θηλυκοποιημένη, καθώς στηρίζεται σε μορφές φροντιστικής εργασίας που συχνά εμφανίζονται ως ηθική διαθεσιμότητα και όχι ως εργασία με υλικό, ψυχικό και πολιτικό κόστος. Οι βραχύβιες συμβάσεις, οι *project-based* (ανά πρόγραμμα) χρηματοδοτήσεις, η συναισθηματική φθορά και η διαρκής εξάρτηση από οργανωσιακές προτεραιότητες, συγκροτούν ένα πεδίο εργασίας ήδη έμφυλο και ταξικό. Η φροντίδα ως θεσμική πρακτική παράγεται μέσα από αυτές τις σχέσεις, και αυτό έχει σημασία για την κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οργανώνεται η ανθρωπιστική παρέμβαση.

Χαρακτηριστικότερο ίσως παράδειγμα είναι η θέση των διερμηνέων, που συμπυκνώνει αυτή την ένταση. Οι διερμηνείς, συχνά οι ίδιοι/ες με μεταναστευτική/προσφυγική εμπειρία, αποτελούν νομικά κατοχυρωμένο απαραίτητο όρο κάθε διαδικασίας αξιολόγησης, συνέντευξης, παραπομπής και πρόσβασης σε υπηρεσίες. Παρ' όλα αυτά, η εργασία τους συχνά παραμένει ασταθής, χαμηλά αμειβόμενη, θεσμικά ασαφής και ψυχικά επιβαρυντική. Δεν μεταφέρουν απλώς λέξεις από μια γλώσσα σε άλλη, αλλά μεσολαβούν ανάμεσα σε διοικητικές κατηγορίες, βιωμένες εμπειρίες, πολιτισμικούς κώδικες και ασύμμετρες σχέσεις εξουσίας. Η επισφάλεια της

θέσης τους αποκαλύπτει τη φυλετικοποιημένη και ταξική διάσταση της ανθρωπιστικής εργασίας: πρόσωπα απολύτως απαραίτητα για τη λειτουργία του συστήματος, παραμένουν συχνά τα λιγότερο προστατευμένα μέσα σε αυτό.

Η συστημική επισφάλεια δεν προτείνεται, λοιπόν, ως πιο «σωστή» λέξη για την ίδια κατάσταση, αλλά επιτρέπει να διαβαστεί η ευαλωτότητα ως αποτέλεσμα σχέσεων, νόμων, εργασίας, φύλου, φυλής, διοικητικών διαδικασιών, συννοριακών πρακτικών και άνισης πρόσβασης στην κοινωνική προστασία, και όχι ως ιδιότητα ενός προσώπου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Μεθοδολογικό πλαίσιο: Φεμινιστική Κριτική Ανάλυση Λόγου των Θεσμικών κειμένων του UNHCR

2.1 Επιστημολογική και αναστοχαστική τοποθέτηση

Εργάζομαι στο ανθρωπιστικό πεδίο από το 1999, αρχικά εθελοντικά στον καταυλισμό Κούρδων στον Καρτερό Ηρακλείου Κρήτης και στη συνέχεια επαγγελματικά, σε ανθρωπιστικές αποστολές και σε προσφυγικές δομές, από το ελληνικό συννοριακό καθεστώς έως ευρύτερα πεδία βίαιου εκτοπισμού στη Δυτική Ασία. Σήμερα ο ρόλος μου είναι κυρίως εποπτικός και εκπαιδευτικός, χωρίς όμως να έχει διακοπεί η άμεση σχέση μου με το πεδίο σε συγκεκριμένες περιπτώσεις. Ως Ευρωπαία κοινωνική λειτουργός και ερευνήτρια, έχω διασχίσει σύνορα με την ασφάλεια ενός διαβατηρίου που μου επιτρέπει να εισέρχομαι σε περιοχές με καθεστώτα apartheid, σε hotspot, camps και δομές φιλοξενίας και να επιστρέφω στη συνέχεια σε συνθήκες σχετικής ασφάλειας, ενώ για πολλούς/ές από όσους/ες συνάντησα η ίδια αυτή διαδρομή σηματοδοτεί παρατεταμένη αναμονή, διοικητική κράτηση, μόνιμη επισφάλεια ή και θάνατο. Έχω συμπληρώσει φόρμες αξιολόγησης ευαλωτότητας, έχω μεταφράσει βιώματα σε διοικητικές κατηγορίες και έχω συμβάλει, άμεσα ή έμμεσα, στην παραγωγή της «ευαλωτότητας» ως προϋπόθεσης πρόσβασης σε φροντίδα. Εξακολουθώ να το κάνω, γιατί τα αξιολογητικά εργαλεία παραμένουν σε πολλές περιπτώσεις ο μόνος τρόπος μέσω του οποίου ένας άνθρωπος μπορεί να αποκτήσει πρόσβαση σε πόρους και προστασία.

Αυτή η αντίφαση, ότι χρησιμοποιείς ένα εργαλείο γνωρίζοντας ότι παράγει τις ίδιες κανονικότητες που επιχειρείς να κριτικάρεις, δεν επιλύεται θεωρητικά. Βιώνεται καθημερινά ως επαγγελματικό, πολιτικό και ηθικό αδιέξοδο, και ακριβώς αυτό το αδιέξοδο τροφοδοτεί τα ερωτήματα της εργασίας. Η θεωρητική γλώσσα που χρησιμοποιώ, βιοπολιτική, κυβερνητικότητα, κανονικοποίηση, δεν περιγράφει κάτι εξωτερικό προς τη δική μου εμπλοκή, αλλά περιγράφει πρακτικές στις οποίες έχω συμμετάσχει και μέσα στις οποίες εξακολουθώ να κινούμαι.

Αυτή η αφετηρία προϋποθέτει μια σαφή επιστημολογική θέση: τα θεσμικά κείμενα δεν αντιμετωπίζονται ως ουδέτερες περιγραφές μιας ήδη δεδομένης πραγματικότητας, αλλά ως

λόγοι που συμμετέχουν στην οργάνωση κοινωνικών σχέσεων και κατηγοριών, και ορίζουν τι μπορεί να γίνει. Η εργασία εντάσσεται στη φεμινιστική κριτική ποιοτική έρευνα, η οποία αντιμετωπίζει τη γνώση ως ιστορικά τοποθετημένη και πολιτικά διαμεσολαβημένη, και όχι ως εξωτερική, απροϋπόθετη παρατήρηση (Hesse-Biber, 2012· Ramazanoğlu & Holland, 2002). Θεμέλιο αυτής της στάσης αποτελεί η φεμινιστική επιστημολογική κριτική της ουδέτερης γνώσης, όπως διατυπώνεται από τη Harding (1991, 1993) και τη Haraway (1988). Από αυτή την οπτική, η γνώση δεν παράγεται από θέση καθολικής αμεροληψίας, αλλά από συγκεκριμένες κοινωνικές, ιστορικές και ενσώματες τοποθετήσεις. Η αναγνώριση της θέσης της ερευνήτριας δεν λειτουργεί ως προσωπική εξομολόγηση, αλλά ως όρος μεθοδολογικής ευθύνης, καθώς καθιστά σαφές από πού παράγεται η ερμηνεία, ποια είναι τα όρια της και ποιες σχέσεις εξουσίας τη διαμεσολαβούν.

Ο μαύρος φεμινισμός έχει αναδείξει επιπλέον ότι η τοποθετημένη γνώση δεν μπορεί να περιορίζεται μόνο στον αποκλεισμό των γυναικών από την παραγωγή της επιστημονικής γνώσης γενικά, αλλά πρέπει να ιδωθεί μέσα από τις άνισες σχέσεις φυλής, φύλου, τάξης και θεσμικής θέσης που καθορίζουν ποια γνώση αναγνωρίζεται ως έγκυρη και ποια παραμένει στο περιθώριο. Σε αυτή την κατεύθυνση, η Collins (1990) δείχνει ότι η γνώση παράγεται πάντοτε μέσα σε τέτοιες σχέσεις και ότι η έννοια του *outsider within*, παρότι αναπτύσσεται από τη συγκεκριμένη ιστορική θέση των Μαύρων γυναικών στους θεσμούς παραγωγής γνώσης, προσφέρει εδώ μια κρίσιμη προειδοποίηση: η εγγύτητα προς το πεδίο δεν αναιρεί την ασυμμετρία, ούτε εξασφαλίζει από μόνη της προνομιακή πρόσβαση στην αλήθεια, αλλά επηρεάζει ταυτόχρονα τις δυνατότητες και τα όρια της ανάλυσης.

Με αυτή την έννοια, η θέση μου ως εμπλεκόμενο υποκείμενο (*implicated subject*), σύμφωνα με τον Rothberg (2019) και σε διάλογο με την επεξεργασία της έννοιας από τον Τσιάνο (2024), δεν αφορά μια αφηρημένη ηθική συννενοχή, αλλά τη δομική και υλική εμπλοκή μου στα ίδια καθεστώτα γνώσης και εξουσίας που παράγουν «ευάλωτους/ες» πρόσφυγ(ισσ)ες, ταξινομώντας τους/τις σε κατηγορίες κινδύνου και αξιολογώντας τις αφηγήσεις τους μέσα από φίλτρα θεσμικής αναγνώρισης. Στον Τσιάνο, η έννοια αυτή εντάσσεται στο πλαίσιο της μεταμεταναστευτικής κοινωνίας, όχι ως κοινωνίας «μετά» τη μετανάστευση, αλλά ως κοινωνίας στην οποία η μετανάστευση αποτελεί μόνιμο και δομικό στοιχείο της κοινωνικής κανονικότητας. Από αυτή την οπτική, η επαγγελματική εμπλοκή δεν νοείται ως ατομική ηθική στάση, αλλά ως θέση μέσα σε θεσμικά και πολιτικά καθεστώτα διαχείρισης της μετανάστευσης. Η θεσιακότητα αυτή δεν αναιρεί την αναγκαιότητα της κριτικής. Αντίθετα, την καθιστά πιο απαιτητική.

Αυτή η επιστημολογική τοποθέτηση καθορίζει και τη μεθοδολογική επιλογή. Η ανάλυση δεν αξιολογεί αν τα κείμενα αντανakλούν σωστά μια εξωτερική πραγματικότητα, αλλά εξετάζει πώς αυτά συγκροτούν συγκεκριμένους τρόπους κατανόησης της ευαλωτότητας, του φύλου και της φροντίδας μέσα από γλώσσα, κατηγορίες, φόρμες, δείκτες, υποχρεώσεις και σιωπές.

2.2 Φεμινιστική Κριτική Ανάλυση Λόγου ως μεθοδολογική επιλογή

Ως μεθοδολογικό πλαίσιο χρησιμοποιείται η Φεμινιστική Κριτική Ανάλυση Λόγου (Feminist Critical Discourse Analysis - FCDA), όπως τη συστηματοποιεί η Lazar (2007): μια κριτική και πολιτικά εμπλεκόμενη πρακτική που εξετάζει πώς η έμφυλη ιδεολογία και οι σχέσεις εξουσίας αναπαράγονται μέσα από φυσικοποιημένους και φαινομενικά ουδέτερους λόγους. Εδώ εφαρμόζεται σε θεσμικά κείμενα που διαρθρώνουν κοινωνικές σχέσεις μέσα από τεχνικές, φαινομενικά απρόσωπες γλώσσες. Η FCDA βρίσκεται στη διασταύρωση της Κριτικής Ανάλυσης Λόγου και της φεμινιστικής επιστημολογίας. Από την ΚΑΛ αντλεί την κατανόηση του λόγου ως κοινωνικής πρακτικής, δηλαδή ως μορφής γλωσσικής και θεσμικής δράσης που συνδέεται με εξουσία, ιδεολογία και κοινωνική οργάνωση (Fairclough, 1992· Wodak & Meyer, 2016). Από τη φεμινιστική κριτική κρατά την επιμονή ότι οι σχέσεις φύλου δεν αποτελούν περιφερειακό περιεχόμενο του λόγου, αλλά διαπερνούν τις κατηγορίες, τις ονομασίες, τις σιωπές και τα κριτήρια μέσα από τα οποία παράγεται θεσμική γνώση.

Η επιλογή της FCDA είναι κατάλληλη για το παρόν corpus επειδή τα δύο κείμενα που αναλύονται είναι θεσμικά κείμενα με κανονιστική και επιχειρησιακή λειτουργία και όχι αφηγηματικά ή βιωματικά. Το Vulnerability Screening Tool οργανώνει ερωτήσεις, κατηγορίες, βαθμίδες παρέμβασης και διαδικασίες παραπομπής. Το Policy on Age, Gender and Diversity ορίζει αρχές, υποχρεώσεις, δείκτες, στόχους και μηχανισμούς λογοδοσίας. Η ανάλυση εστιάζει όχι μόνο σε όσα δηλώνουν τα κείμενα αλλά και σε όσα επιτρέπουν να γίνουν: ποιες κατηγορίες ενεργοποιούν, ποιες μορφές λόγου νομιμοποιούν, ποιες σχέσεις καθιστούν διοικητικά επεξεργάσιμες.

Η FCDA επιτρέπει να εξεταστεί πώς η γλώσσα της προστασίας, της ευαλωτότητας, της ισότητας, της συμμετοχής και της διαφορετικότητας διαρθρώνεται μέσα από έμφυλες και φυλετικοποιημένες προϋποθέσεις, ακόμη και όταν παρουσιάζεται ως ουδέτερη ή τεχνική. Η αναλυτική στάση της εργασίας τροφοδοτείται από τη μαύρη φεμινιστική επιστημολογία, η οποία αναπτύχθηκε στο πρώτο κεφάλαιο ως θεωρητικό πλαίσιο και εδώ μεταφράζεται σε συγκεκριμένο τρόπο ανάγνωσης: τα κείμενα προσεγγίζονται όχι μόνο ως φορείς περιεχομένου αλλά και ως μηχανισμοί ονομασίας, διάκρισης και θεσμικής ταξινόμησης. Η ανάλυση στηρίζεται επίσης στην Institutional Ethnography (θεσμική εθνογραφία) της Smith (2005), η οποία ανέδειξε πώς οι θεσμοί συντονίζουν πρακτικές, σχέσεις και αποφάσεις μέσω κειμένων (αυτό που ονομάζει «σχέσεις διακυβέρνησης» - ruling relations), σε διαφορετικά επίπεδα κοινωνικής οργάνωσης. Η οπτική αυτή είναι χρήσιμη εδώ, επειδή τα κείμενα του UNHCR λειτουργούν ως οδηγίες ανάγνωσης, καταγραφής και υποστήριξης, παρά ως απλά κείμενα πολιτικής. Η εργασία, ωστόσο, δεν πραγματοποιεί Institutional Ethnography, καθώς δεν εξετάζει εμπειρικά την εφαρμογή των κειμένων στην καθημερινή πρακτική.

Η ανάλυση της Ahmed (2012) για τα non-performative speech acts προσφέρει εδώ ένα επιπλέον αναλυτικό εργαλείο: θεσμικές δηλώσεις που διακηρύσσουν ισότητα, διαφορετικότητα ή συμπερίληψη χωρίς κατ' ανάγκη να παράγουν την αλλαγή που υπόσχονται.

Για τη συστηματική ανάλυση των κειμένων αξιοποιείται το τριεπίπεδο μοντέλο του Fairclough, το οποίο διακρίνει ανάμεσα στο κείμενο, την πρακτική λόγου και την κοινωνική πρακτική (Fairclough, 1992). Τα τρία επίπεδα συνδέουν τις γλωσσικές επιλογές του κειμένου με τους όρους παραγωγής και κυκλοφορίας του και με το ευρύτερο πεδίο της ανθρωπιστικής διακυβέρνησης· η αντιστοίχιση κάθε επιπέδου με τα συγκεκριμένα στοιχεία ανάλυσης παρουσιάζεται αναλυτικά στον πίνακα της ενότητας 2.5.

Η αξία αυτού του σχήματος βρίσκεται στη δυνατότητα να συνδεθούν μικρογλωσσικές επιλογές με ευρύτερες θεσμικές λειτουργίες. Μια λέξη όπως *risk* (κίνδυνος), μια διατύπωση όπως *special care, support and protection* (ειδική φροντίδα, υποστήριξη και προστασία), μια κατηγορία όπως *primary carer* (κύριο πρόσωπο φροντίδας) ή μια τροπικότητα όπως *must, should* και *may* (πρέπει, θα πρέπει, μπορεί), που διαβαθμίζει τη θεσμική δέσμευση από την υποχρέωση στη σύσταση και στην απλή δυνατότητα, δεν εξετάζονται ως μεμονωμένα γλωσσικά στοιχεία, αλλά ως σημεία όπου η γλώσσα συμμετέχει στον ορισμό υποκειμένων, στη διαμόρφωση προσδοκιών και στην οργάνωση δυνατοτήτων παρέμβασης.

2.3 Corpus και αιτιολόγηση επιλογής των κειμένων και της γλώσσας τους

Το corpus της παρούσας εργασίας αποτελείται από δύο θεσμικά κείμενα συνδεδεμένα με την UNHCR: το Vulnerability Screening Tool των UNHCR και International Detention Coalition (2016) και την Policy on Age, Gender and Diversity της UNHCR (2018). Η επιλογή τους δεν αποσκοπεί στην αντιπροσωπευτική κάλυψη του συνόλου του ανθρωπιστικού λόγου, αλλά στην αναλυτική εστίαση σε δύο διαφορετικά κειμενικά είδη που οργανώνουν με διαφορετικό τρόπο την ευαλωτότητα, το φύλο, τη φροντίδα και τη θεσμική ανταπόκριση.

Το Vulnerability Screening Tool είναι ένα επιχειρησιακό εργαλείο διαλογής και αξιολόγησης. Παρουσιάζεται ως εργαλείο για τον εντοπισμό και την αντιμετώπιση της ευαλωτότητας στα συστήματα ασύλου και μετανάστευσης και απευθύνεται σε εργαζόμενους/ες πρώτης γραμμής και φορείς λήψης αποφάσεων. Η λειτουργία του συνδέεται με αποφάσεις γύρω από την κράτηση, τις εναλλακτικές της κράτησης, την τοποθέτηση, την παραπομπή και τις επιλογές υποστήριξης. Η εσωτερική του δομή οργανώνει την ευαλωτότητα σε *vulnerability domains*, προτείνει ερωτήσεις και υποδείξεις, προβλέπει λογική παραπομπής και καταλήγει σε βαθμίδες παρέμβασης μέσω του *intervention rating (low, medium, high)* (UNHCR & IDC, 2016).

Το Policy on Age, Gender and Diversity ανήκει σε διαφορετικό κειμενικό είδος και επιτελεί διαφορετική θεσμική λειτουργία: αποτελεί δεσμευτικό πλαίσιο πολιτικής που οργανώνει τη γλώσσα της ισότητας, της συμμετοχής, της διαφορετικότητας και της λογοδοσίας. Δεν οργανώνει τη διαλογή ατομικών περιπτώσεων, αλλά θέτει ένα δεσμευτικό πλαίσιο για την

ηλικία, το φύλο και τη διαφορετικότητα στις επιχειρήσεις της UNHCR. Η συμμόρφωση με την πολιτική δηλώνεται ως υποχρεωτική και το κείμενο συνδέει την προσέγγιση AGD με την ισότητα, την ουσιαστική συμμετοχή, τη λογοδοσία προς τα επηρεαζόμενα πρόσωπα και την ισότητα των φύλων. Οι βασικές δράσεις που προβλέπει περιλαμβάνουν, μεταξύ άλλων, διαχωρισμένα δεδομένα, συμμετοχικές μεθοδολογίες και μηχανισμούς ανατροφοδότησης (UNHCR, 2018).

Η εργασία επομένως συγκρίνει ένα εργαλείο επιχειρησιακής διαλογής με ένα δεσμευτικό κείμενο πολιτικής, και όχι δύο ομοειδή κείμενα ή δύο ισοδύναμες εκδοχές της ίδιας πολιτικής. Αυτή η διαφορά κλίμακας και θεσμικού είδους, από την περίπτωση στον οργανισμό, αποτελεί κεντρικό μεθοδολογικό στοιχείο της ανάλυσης. Χρειάζεται επίσης να σημειωθούν δύο όρια της σύγκρισης. Πρώτον, το VST είναι προϊόν συν-παραγωγής μεταξύ UNHCR και International Detention Coalition, με υποστήριξη του Oak Foundation, και όχι αμιγώς εσωτερικό κείμενο της UNHCR. Αντίθετα, το AGD Policy αποτελεί εσωτερικό κείμενο πολιτικής της UNHCR με ρητή υποχρέωση συμμόρφωσης. Δεύτερον, το VST προηγείται χρονικά του AGD Policy. Η ανάλυση, επομένως, δεν εξετάζει αν το AGD Policy επηρέασε ή θα έπρεπε να είχε επηρεάσει το VST, αλλά τη συνύπαρξη δύο θεσμικών λογικών μέσα στον ίδιο οργανισμό.

Τα κείμενα είναι δημόσια διαθέσιμα σε μορφή PDF και αναλύθηκαν στην αγγλική γλώσσα. Η τεχνική ορολογία διατηρείται κατά κανόνα στην πρωτότυπη μορφή της, ιδίως όταν ο όρος αποτελεί αντικείμενο ερμηνείας, όπως risk of harm (κίνδυνος βλάβης), vulnerability domains (πεδία ευαλωτότητας), primary carer (κύριο πρόσωπο φροντίδας), Care Plan (Σχέδιο Φροντίδας), core actions (βασικές δράσεις), disaggregated data (διαχωρισμένα δεδομένα) και accountability (λογοδοσία).

Η πολιτική της μετάφρασης

Το corpus της παρούσας έρευνας είναι γραμμένο στα αγγλικά και η επιλογή να διατηρηθούν ορισμένοι βασικοί όροι και στην αγγλική τους μορφή δεν είναι ένα απλό μεθοδολογικό ζήτημα. Η αγγλική δεν λειτουργεί εδώ ως ουδέτερη γλώσσα επικοινωνίας, αλλά ως η κατεξοχήν γλώσσα του διεθνούς ανθρωπιστικού management (διαχείρισης), μέσα από την οποία παράγονται, σταθεροποιούνται και παγκοσμιοποιούνται οι κατηγορίες της προστασίας. Η ορολογία αυτή εμφανίζεται ως τεχνική, εξειδικευμένη και αυτονόητη, ενώ στην πραγματικότητα συμπυκνώνει μια συγκεκριμένη ιστορία θεσμικής και γεωπολιτικής κυριαρχίας. Με αυτή την έννοια, όροι όπως vulnerability, resilience ή primary carer δεν ονομάζουν απλώς εμπειρίες, αλλά τις ανασχηματίζουν μέσα σε μια αγγλόφωνη ορολογία αναγνώρισης που αξιώνει για τον εαυτό της οικουμενικότητα, την ίδια στιγμή που αποσπάται από τα πολιτισμικά, γλωσσικά και ιστορικά συμφραζόμενα τόσο των υποκειμένων που υποτίθεται ότι περιγράφει όσο και των επαγγελματιών που καλούνται να την εφαρμόσουν. Η ίδια η ενσωμάτωση της έμφυλης διάστασης στο λεξιλόγιο αυτό, συμβαίνει υπό μεταποικιακούς όρους: ο δυτικός θεσμός μιλάει για το φύλο των γυναικών του Παγκόσμιου Νότου μέσα από κατηγορίες που οι ίδιες δεν συν-

διαμόρφωσαν, αναπαράγοντας τις ιεραρχίες γνώσης και ομιλίας που η φεμινιστική μεταποικιακή κριτική έχει αναδείξει (Mohanty, 2003· Spivak, 1988).

Η μετάφραση επομένως, δεν αντιμετωπίζεται εδώ ως τεχνική πράξη αντιστοίχισης λέξεων, αλλά ως πολιτικό και επιστημολογικό πεδίο (Spivak, 1993). Ανάμεσα στο αγγλόφωνο θεσμικό λεξιλόγιο, στην ελληνική γλώσσα των επαγγελματιών και στις γλώσσες των ίδιων των υποκειμένων του ασύλου παρεμβάλλονται διαδοχικά φίλτρα ερμηνείας, τα οποία δεν παράγουν μόνο μετατοπίσεις νοήματος αλλά και ιεραρχίες γνώσης, αποκλεισμούς και άνισες δυνατότητες ομιλίας (Spivak, 1988). Δεν έχουν όλοι και όλες τη δυνατότητα να κατονομάσουν την εμπειρία τους με όρους που ο θεσμός αναγνωρίζει ως έγκυρους. Συχνά η ανάγκη ή η ευαλωτότητα πρέπει πρώτα να μεταφραστούν στη γλώσσα των επαγγελματιών και στη συνέχεια στη γλώσσα του διεθνούς ανθρωπιστικού λόγου για να καταστούν διοικητικά αναγνώσιμα. Η αλυσίδα αυτή παράγει αφαίρεση, απώλεια, πειθάρχηση και σιωπή. Η νεογλώσσα αυτή εξάλλου, δεν περιορίζεται στη σχέση θεσμού και αιτούντος. Διαμορφώνει και το ίδιο το επαγγελματικό λεξιλόγιο των εργαζομένων στο πεδίο, οι οποίοι μαθαίνουν να σκέφτονται και να καταγράφουν την εργασία τους με αυτούς τους όρους, ενώ τα τελευταία χρόνια έχει διαχυθεί και σε άλλους χώρους της κοινωνικής εργασίας πέρα από το μεταναστευτικό/προσφυγικό.

Για τον λόγο αυτό, στην παρούσα εργασία οι βασικοί όροι αποδίδονται στα ελληνικά κατά την πρώτη εμφάνισή τους, αλλά η αγγλική τους μορφή διατηρείται όπου χρειάζεται ως μέρος του ίδιου του αναλυτικού υλικού. Η επιλογή αυτή δεν αποσκοπεί στην εξομάλυνση της γλωσσικής κυριαρχίας του ανθρωπιστικού πεδίου, αλλά στην ανάδειξή της. Η αγγλική ορολογία δεν παραμένει επειδή θεωρείται αυτονόητα ανώτερη ή ακριβέστερη, αλλά επειδή η ίδια η κυριαρχία της συνιστά μέρος του αντικειμένου που αναλύεται.

2.4 Αναλυτικοί άξονες

Η ανάλυση των δύο κειμένων οργανώνεται γύρω από τέσσερις αναλυτικούς άξονες, οι οποίοι προκύπτουν από το θεωρητικό πλαίσιο του Κεφαλαίου 1 και εξειδικεύουν το κεντρικό ερευνητικό ερώτημα. Οι άξονες δεν λειτουργούν ως έτοιμα συμπεράσματα, αλλά ως εργαλεία ανάγνωσης που κατευθύνουν την προσοχή σε συγκεκριμένες γλωσσικές, κατηγοριακές και θεσμικές επιλογές των κειμένων. Με αυτόν τον τρόπο καθίσταται δυνατή μια συσχετιστική ανάγνωση δύο διαφορετικών θεσμικών ειδών λόγου, χωρίς να εξομοιώνονται οι λειτουργίες τους.

Οι τέσσερις άξονες ακολουθούν μια πορεία από το σημείο εισόδου του υποκειμένου στη γλώσσα της προστασίας έως την τεχνική μορφοποίησή της: από τη νομική και συνοριακή επισφάλεια στη φροντίδα και την ανθεκτικότητα, από εκεί στις έμφυλες αναγνωρισιμότητες και, τέλος, στη μέτρηση και τη λογοδοσία. Ο πίνακας που ακολουθεί συνοψίζει την κεντρική ερώτηση και την εστίαση κάθε άξονα.

Οι τέσσερις άξονες τέμνονται μεταξύ τους. Στο ίδιο απόσπασμα μπορεί να συνυπάρχουν περισσότερες αναλυτικές διαστάσεις: η φροντιστική ευθύνη, για παράδειγμα, μπορεί να λειτουργεί ταυτόχρονα ως έμφυλη κατηγορία, ως κριτήριο υποστήριξης και ως στοιχείο διοικητικής αξιολόγησης. Η ανάλυση, επομένως, δεν αναζητά απομονωμένες θεματικές, αλλά τους τρόπους με τους οποίους τα δύο κείμενα συνδέουν ευαλωτότητα, φύλο, φροντίδα, ταξινόμηση και θεσμική ευθύνη.

Άξονας	Κεντρική αναλυτική ερώτηση	Κειμενικά στοιχεία εστίασης
1. Νομική και συνοριακή επισφάλεια ως αναγνωρίσιμη ανάγκη	Πώς η νομική, θεσμική και συνοριακή επισφάλεια μετατρέπεται σε ανάγκη, κίνδυνο ή υποστήριξη;	<i>internal/external factors, risk of harm, situations of vulnerability, non-nationals without legal status</i> , κράτηση, εναλλακτικές κράτησης, απουσία θεσμικής/κρατικής/συνοριακής βίας ως ρητής κατηγορίας
2. Φροντίδα, ανθεκτικότητα και θεσμική συμμόρφωση	Πώς η φροντίδα συνδέεται με αξιολόγηση κινδύνου, ανθεκτικότητα, συνεργασιμότητα και παραμονή στη διαδικασία;	<i>resilience, coping ability, manageable by current resilience factors, strengthen resilience, cooperation/non-cooperation with official requirements, transformative change</i> , οργανωσιακές δράσεις
3. Έμφυλες αναγνωρισιμότητες και όρια της προστασίας	Ποιες έμφυλες μορφές εμφανίζονται ως ανάγκη, κίνδυνος, φροντιστική ευθύνη ή συμμετοχή;	<i>pregnant woman or girl, nursing mother, sole or primary carer, SGBV, SOGI, LGBTI, women, men, girls and boys, sex αντί gender, implicitly recognize diversity</i>
4. Από τη φροντίδα στη μέτρηση, την ταξινόμηση και τη λογοδοσία	Πώς η φροντίδα, η προστασία και η ισότητα αποκτούν τεχνική μορφή ως κλίμακα, πλάνο, παραπομπή, τοποθέτηση, δείκτης ή υποχρέωση;	<i>intervention rating, vulnerability domains, Care Plan, referral, placement options, final decision-making, core actions, disaggregated data, at a minimum, 50 per cent female participation, mandatory, contextually appropriate and possible, reporting</i>

2.5 Διαδικασία ανάλυσης

Η ανάλυση δεν αντιμετωπίστηκε ως γραμμική εφαρμογή προκαθορισμένων κατηγοριών αλλά ως επαναλαμβανόμενη κίνηση ανάμεσα στο κείμενο, στους αναλυτικούς άξονες και στο θεωρητικό πλαίσιο. Σε πρώτη φάση, τα δύο κείμενα διαβάστηκαν ανοιχτά και διερευνητικά, με στόχο την εξοικείωση με τη γλώσσα, τη δομή, το ύφος και τη θεσμική λειτουργία κάθε κειμένου πριν από τη συστηματική κωδικοποίηση.

Η κωδικοποίηση οργανώθηκε με χρωματικό σύστημα τεσσάρων αξόνων: κίτρινο (Άξονας 1), μωβ (Άξονας 2), πορτοκαλί (Άξονας 3), πράσινο (Άξονας 4). Έγινε χειρόγραφα με υπογραμμίσεις, σχόλια και εσωτερικές παραπομπές. Όταν ένα απόσπασμα συνδεόταν με περισσότερους από έναν άξονες, σημειώνονταν παράλληλα τα αντίστοιχα χρώματα, ώστε να αποτυπώνεται η αλληλοεπικάλυψη των αναλυτικών διαστάσεων μέσα στο ίδιο κειμενικό σημείο.

Ανάλογα με τον άξονα και την ερώτηση, η εστίαση μετακινήθηκε από μεμονωμένες λέξεις και τροπικά ρήματα (*must, may, should*), σε ολόκληρες προτάσεις και συντακτικές δομές (παθητική σύνταξη, ονοματοποίηση, απουσία κατονομασμένου δράστη), και σε ευρύτερα κατηγοριακά σχήματα και αλληλουχίες.

Τα τρία επίπεδα του Fairclough λειτούργησαν ως αλληλένδετα επίπεδα ανάγνωσης και όχι ως αυστηρά διαδοχικά στάδια.

Επίπεδο Fairclough	Εστίαση στην ανάλυση	παρούσα Παραδείγματα
Κείμενο (text)	Λεξιλόγιο, σύνταξη, τροπικότητα, ονοματοποίηση, σιωπές, κατηγορίες υποκειμένων	<i>risk of harm, placement, primary carer, manageable by current resilience factors, must/may/should</i> , παθητική σύνταξη
Πρακτική λόγου (discourse practice)	Κειμενικό είδος, θεσμική παραγωγή, κοινό, κυκλοφορία, σχέση ανάμεσα στο VST και το AGD Policy	co-production UNHCR/IDC, mandatory compliance, frontline workers και decision-makers ως αποδέκτες, screening tool έναντι policy framework
Κοινωνική πρακτική (social practice)	Ανθρωπιστική διακυβέρνηση, συνοριακή επισφάλεια, έμφυλη οργάνωση της φροντίδας, τεχνικοποίηση της ισότητας και της λογοδοσίας	μετατροπή της έκθεσης σε αξιολογήσιμη ανάγκη, φροντίδα ως πλάνο/παραπομπή/τοποθέτηση, συμμετοχή ως δείκτης, ισότητα ως οργανωσιακή υποχρέωση

Μετά την ολοκλήρωση της χειρόγραφης κωδικοποίησης, τα αποσπάσματα οργανώθηκαν σε σημειωματάριο ανά άξονα. Δευτερευόντως αξιοποιήθηκε το ψηφιακό εργαλείο Taguette, κυρίως για την καταχώρηση, αναζήτηση και γρήγορη ανάκτηση αποσπασμάτων κατά τη συγγραφή. Η βασική ερμηνευτική εργασία είχε ήδη πραγματοποιηθεί μέσα από την έντυπη ανάγνωση, τις σημειώσεις και τη διασταύρωση των αξόνων. Το Taguette λειτούργησε περισσότερο ως αρχείο και όχι ως αυτόνομος μηχανισμός παραγωγής της ανάλυσης.

Η διαδικασία εκτάθηκε από τον Σεπτέμβριο του 2025 έως τον Μάρτιο του 2026, με δύο φάσεις εντατικής αναλυτικής εργασίας που χωρίστηκαν από ένα μεθοδολογικά χρήσιμο διάλειμμα. Η χρονική απόσταση επέτρεψε την επανεξέταση των αρχικών σημειώσεων: ποια αποσπάσματα διατηρούσαν αναλυτική σημασία, ποια χρειάζονταν διαφορετική ανάγνωση και ποια νέα σημεία αναδεικνύονταν μετά την αναδιαμόρφωση των αξόνων. Η εργασία δεν στηρίχθηκε σε χωριστό ερευνητικό ημερολόγιο. Τα αναστοχαστικά ίχνη της διαδικασίας καταγράφηκαν κυρίως στα περιθώρια των κειμένων, στις χειρόγραφες σημειώσεις και στις διαδοχικές αναδιατυπώσεις των αξόνων.

2.6 Δεοντολογικά ζητήματα

Επειδή το corpus της παρούσας εργασίας αποτελείται από δημόσια διαθέσιμα θεσμικά κείμενα και όχι από εμπειρικό υλικό που έχει παραχθεί μέσω συμμετεχόντων προσώπων, δεν τίθενται ζητήματα ενημερωμένης συναίνεσης, ανωνυμίας ή προστασίας προσωπικών δεδομένων. Το δεοντολογικό διακύβευμα της έρευνας μετατοπίζεται επομένως στο επίπεδο της ερμηνείας: πώς αναλύονται κείμενα με κανονιστική και επιχειρησιακή ισχύ χωρίς να υπερερμηνεύονται, χωρίς να τους αποδίδονται προθέσεις που δεν τεκμηριώνονται και χωρίς να εξάγονται συμπεράσματα πέρα από το υλικό που εξετάζεται.

Για τον λόγο αυτό, η ανάλυση διακρίνει συστηματικά ανάμεσα στο τι δηλώνουν τα ίδια τα κείμενα και στο πώς η ερευνήτρια ερμηνεύει τις γλωσσικές, κατηγοριακές και θεσμικές τους λειτουργίες. Η κριτική ανάγνωση δεν αντιμετωπίζει τα κείμενα ως ουδέτερα τεχνικά εργαλεία, αλλά ταυτόχρονα αποφεύγει να τα παρουσιάσει ως μονοσήμαντους ή πλήρως ενοποιημένους μηχανισμούς εξουσίας. Η δεοντολογική ευθύνη αφορά επίσης την ακριβή απόδοση των όρων, τη σαφή διάκριση ανάμεσα στο πρωτότυπο αγγλικό λεξιλόγιο και τις ελληνικές μεταφράσεις, καθώς και την προσεκτική χρήση των παραπομπών.

2.7 Όρια της έρευνας

Στο μεθοδολογικό επίπεδο, πρέπει να σημειωθούν τέσσερις περιορισμοί. Πρώτον, η ανάλυση παραμένει στο επίπεδο του θεσμικού λόγου και δεν εξετάζει εμπειρικά τις μετατοπίσεις, τις διαμεσολαβήσεις και τις αντιστάσεις που εμφανίζονται κατά την εφαρμογή των κειμένων στην

καθημερινή πρακτική. Οι φωνές των μεταναστ(ρι)ών και των εργαζομένων που διαμεσολαβούν αυτές τις κατηγορίες παραμένουν εκτός του αναλυτικού πλαισίου.

Δεύτερον, η εστίαση σε δύο κείμενα συνδεδεμένα με την UNHCR δεν επιτρέπει συγκριτική ανάγνωση με λόγους άλλων διεθνών οργανισμών, εθνικών θεσμών ή ΜΚΟ. Η επιλογή του corpus επιτρέπει αναλυτική εμβάθυνση στη συνύπαρξη ενός εργαλείου διαλογής και ενός κειμένου πολιτικής, αλλά δεν εξαντλεί το ευρύτερο ανθρωπιστικό πεδίο.

Τρίτον, η ανάλυση περιορίζεται στο λεκτικό και δομικό επίπεδο. Τα PDF περιέχουν οπτικό υλικό που συμμετέχει στη θεσμική «σκηνοθεσία» του λόγου: το AGD Policy περιλαμβάνει φωτογραφίες γυναικών, παιδιών και εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων, καθώς και οπτικούς δείκτες διαφορετικότητας, ενώ το VST ακολουθεί πιο τεχνικό οπτικό σχεδιασμό μέσα από πίνακες, φόρμες και κλίμακες.

Τέταρτον, η ανάλυση πραγματοποιείται σε διαφορετική γλώσσα από εκείνη των αναλυόμενων κειμένων. Τα VST και AGD Policy είναι γραμμένα στα αγγλικά, ενώ η ανάλυση και η συγγραφή της εργασίας γίνονται στα ελληνικά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Από την επισφάλεια στη θεσμική φροντίδα: Φύλο, ευαλωτότητα και διαχείριση στα κείμενα της UNHCR

3.1 Εισαγωγή στην ανάλυση

Το παρόν κεφάλαιο εφαρμόζει το θεωρητικό και μεθοδολογικό πλαίσιο που αναπτύχθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια στην ανάλυση των δύο κειμένων του corpus: του Vulnerability Screening Tool (UNHCR & IDC, 2016) και της Policy on Age, Gender and Diversity (UNHCR, 2018). Η ανάλυση εξετάζει τα κείμενα ως θεσμικές γλώσσες που οργανώνουν τρόπους κατανόησης, ταξινόμησης και παρέμβασης της ανάγκης.

Πρέπει εξαρχής να σημειωθεί ότι το VST δηλώνει ρητά στόχευση ενάντια στην κράτηση, καθώς συνδέει την αξιολόγηση της ευαλωτότητας με τη μείωση της χρήσης κράτησης και την αναζήτηση λιγότερο περιοριστικών επιλογών τοποθέτησης και υποστήριξης (UNHCR & IDC, 2016).

Η ανάλυση οργανώνεται στους τέσσερις άξονες που εξειδικεύτηκαν στο 2ο κεφάλαιο (3.2-3.5) και ολοκληρώνεται με μια συνθετική ανάγνωση των ευρημάτων (3.6). Στόχος δεν είναι να αποδειχθεί ότι τα κείμενα αποτυγχάνουν να προστατεύσουν, αλλά να παρουσιαστεί με ποιους όρους η προστασία οργανώνεται: ποιες μορφές ανάγκης μπορούν να γίνουν αναγνώσιμες, ποιες σιωπές παράγονται και πώς το φύλο και η φροντίδα λειτουργούν ως κατηγορίες αυτής της θεσμικής μετάφρασης.

3.2 Άξονας 1: Νομική και συνοριακή επισφάλεια ως αναγνωρίσιμη ανάγκη

Κεντρική αναλυτική ερώτηση:

Πώς τα δύο κείμενα μετατρέπουν τη νομική, θεσμική και συννοριακή επισφάλεια του υποκειμένου σε ανάγκη φροντίδας, προστασίας ή συμμετοχής;

Ενδεικτική χαρτογράφηση του άξονα 1

Κείμενο	Σελίδα	Κειμενικό σημείο	Αναλυτική εστίαση	Εύρημα
VST	σ. 1	“Refugees, asylum-seekers, trafficked persons, stateless persons, irregular migrants and other non-nationals without legal status”	Νομικοδιοικητική ονομασία	Το υποκείμενο εισέρχεται στο εργαλείο μέσα από μορφές ασταθούς ή μη πλήρους πολιτειότητας.
VST	σ. 1	“situations of vulnerability”, “risk of harm”, “special care, support and protection”	Ευαλωτότητα, κίνδυνος, ειδική υποστήριξη	Η έκθεση αποκτά μορφή που μπορεί να ενεργοποιήσει ανθρωπιστική ανταπόκριση.
VST	σ. 2	“personal (internal) factors”, “environmental (external) factors”	Εσωτερικοί/εξωτερικοί παράγοντες	Το εργαλείο αναγνωρίζει εξωτερικές συνθήκες, αλλά η δομή των vulnerability domains επιστρέφει κυρίως στην αξιολόγηση της περίπτωσης.
VST	σ. 2–3	<i>vulnerability domains</i>	Αρχιτεκτονική ταξινόμησης	Η θεσμική/κρατική/συννοριακή βία δεν εμφανίζεται ως αυτοτελής κατηγορία ευαλωτότητας.
AGD Policy	σ. 4	“rights on an equal footing”,	Δικαιώματα και συμμετοχή	Το υποκείμενο εμφανίζεται όχι μόνο ως αποδέκτης προστασίας, αλλά και ως

		“participate meaningfully”	φορέας δικαιωμάτων και συμμετοχής.
--	--	----------------------------	------------------------------------

Ο πρώτος άξονας εξετάζει το σημείο εισόδου του υποκειμένου στη γλώσσα της θεσμικής προστασίας. Πριν ενεργοποιηθούν ειδικότερες διαδικασίες αξιολόγησης, παραπομπής ή υποστήριξης, το πρόσωπο πρέπει να εμφανιστεί με έναν τρόπο που το κείμενο μπορεί να κατονομάσει. Άρα το ερώτημα δεν είναι μόνο ποιος/α χρειάζεται φροντίδα, αλλά πώς η εμπειρία της μετακίνησης, της νομικής αβεβαιότητας, της αναμονής και της έκθεσης μετατρέπεται σε κατηγορία που μπορεί να αναγνωριστεί από τον ανθρωπιστικό μηχανισμό.

Το *Vulnerability Screening Tool* ανοίγει με μια σειρά νομικοδιοικητικών ονομασιών: “Refugees, asylum-seekers, trafficked persons, stateless persons, irregular migrants and other non-nationals without legal status” (UNHCR & IDC, 2016, σ. 1). Τα πρόσωπα εισέρχονται στο εργαλείο μέσα από τη σχέση τους με το κράτος, το άσυλο, τη νομιμότητα και την πολιτεότητα, όχι ως φορείς ιστοριών, διαδρομών ή κοινωνικών σχέσεων, αλλά ως κατηγορίες ήδη παραγμένες από το συνοριακό και μεταναστευτικό σύστημα.

Αυτή η αρχική ονομασία δείχνει ότι η ευαλωτότητα δεν εμφανίζεται σε κενό: συνδέεται εξ αρχής με την ασταθή ή μη πλήρη πολιτεότητα, με την παρατυποποίηση και με τον έλεγχο της κινητικότητας. Το πρόσωπο γίνεται αντικείμενο *screening* επειδή βρίσκεται ήδη μέσα σε πεδίο διοικητικής έκθεσης. Η ανάγκη δεν προηγείται απλώς της θεσμικής διαδικασίας, αποκτά νόημα μέσα σε σχέσεις όπου η πρόσβαση σε δικαιώματα, χώρο, ασφάλεια και υπηρεσίες είναι επισφαλής.

Στην ίδια σελίδα, το VST αναφέρει ότι τα πρόσωπα αυτά “often experience situations of vulnerability”, ότι “are often exposed to heightened risks of harm” και ότι “require special care, support and protection” (UNHCR & IDC, 2016, σ. 1). Από τη νομική κατηγορία περνάμε στη γλώσσα της ευαλωτότητας, του κινδύνου και της ειδικής υποστήριξης. Η έκθεση δεν αρκεί να υπάρχει, πρέπει να μπορεί να διατυπωθεί ως *situation of vulnerability* και ως *risk of harm*, ώστε να ενεργοποιήσει συγκεκριμένο είδος θεσμικής διαχείρισης.

Η διατύπωση «are exposed to heightened risks of harm» παρουσιάζει την έκθεση στον κίνδυνο χωρίς να κατονομάζει καθαρά τι την παράγει. Η παθητική σύνταξη από μόνη της, δεν αρκεί για να υποστηριχθεί ότι το κείμενο αποκρύπτει τον φορέα της βλάβης, καθώς οι πηγές κινδύνου μπορεί πράγματι να είναι πολλαπλές. Στο VST όμως, η συγκεκριμένη διατύπωση εντάσσεται σε μια ευρύτερη τάση του εργαλείου να μεταφέρει τη βλάβη στο επίπεδο της περίπτωσης, ενώ οι συνθήκες που τη συγκροτούν μένουν λιγότερο ορατές. Η κράτηση, ο περιορισμός της μετακίνησης, η διοικητική καθυστέρηση, η έλλειψη εγγράφων, η εξάρτηση από υπηρεσίες και η συνοριακή επιτήρηση εμφανίζονται ως πλαίσιο μέσα στο οποίο αξιολογείται η ευαλωτότητα, όχι ως ρητές κατηγορίες παραγωγής της.

Το VST αναγνωρίζει ότι η ευαλωτότητα διαμορφώνεται από “personal (internal) factors” και “environmental (external) factors”, συνδέοντας την έκθεση με τη χώρα προέλευσης, τη

διαδρομή, την περίοδο μετά την άφιξη και το ίδιο το σύστημα ασύλου και μετανάστευσης (UNHCR & IDC, 2016, σ. 2). Η παραδοχή αυτή απομακρύνει την ευαλωτότητα από μια στενά ατομική ή σωματική κατανόηση, καθώς δείχνει ότι δεν πηγάζει αποκλειστικά από την υγεία, την ψυχική κατάσταση, την ηλικία, το φύλο ή την οικογενειακή θέση του προσώπου. Η συνέχεια του εργαλείου όμως οργανώνει την αξιολόγηση κυρίως σε επίπεδο περίπτωσης. Τα vulnerability domains εστιάζουν σε χαρακτηριστικά και καταστάσεις που μπορούν να καταγραφούν στο άτομο: ηλικία, φύλο, υγεία, αναπηρία, ψυχική κατάσταση, οικογενειακή κατάσταση, φροντιστική ευθύνη, έμφυλη ή σεξουαλική βία, SOGI κίνδυνο και άλλες μορφές ευαλωτότητας που γίνονται επεξεργάσιμες ως ατομικά δεδομένα. Έτσι οι εξωτερικοί παράγοντες εμφανίζονται στην εισαγωγή ως θεωρητική παραδοχή, χωρίς να αποκτούν όμως αντίστοιχη θέση στη δομή αξιολόγησης. Η βία που παράγεται από θεσμούς, σύνορα και πολιτικές, αναγνωρίζεται ως περιβάλλον της ευαλωτότητας, αλλά δεν μετατρέπεται σε ρητό πεδίο αξιολόγησης. Το αποτέλεσμα είναι ότι το εργαλείο βλέπει τις συνθήκες που παράγουν βλάβη, ενώ εξακολουθεί να αξιολογεί κυρίως το πρόσωπο που τη φέρει.

Αυτή η μετατόπιση γίνεται ακόμη πιο καθαρή μέσα από τις απουσίες. Το VST κατονομάζει μορφές βίας όπως οικογενειακή βία, εκμετάλλευση, κακοποίηση, trafficking ή sexual and gender-based violence. Δεν διαθέτει όμως αντίστοιχη ρητή κατηγορία για τη βία της κράτησης, της διοικητικής αναμονής, του περιορισμού της μετακίνησης, της απειλής απομάκρυνσης ή της εξάρτησης από το ίδιο το σύστημα ασύλου και μετανάστευσης. Η θεσμική και συνοριακή βία δεν γίνεται αυτοτελές αντικείμενο screening. Ακόμη και όταν η κράτηση εμφανίζεται ως ρητός κίνδυνος -όπως στην περίπτωση των stateless persons- περιγράφεται ως μια συνθήκη που εκθέτει το άτομο, όχι ως μορφή θεσμικής βίας που χρειάζεται ιδιαίτερη ταξινόμηση.

Αυτό το κενό έχει πολιτική σημασία: το εργαλείο μπορεί να δει πολλές μορφές βλάβης που συμβαίνουν εντός οικογένειας, κοινότητας ή διαδρομής, αλλά δυσκολεύεται να καταστήσει κεντρική τη βία που παράγεται από τις ίδιες τις διαδικασίες διαχείρισης της κινητικότητας.

Η *Policy on Age, Gender and Diversity* χρησιμοποιεί διαφορετικό λεξιλόγιο από το VST. Τα *persons of concern* εμφανίζονται ως πρόσωπα που πρέπει να απολαμβάνουν δικαιώματα “on an equal footing” και να συμμετέχουν ουσιαστικά σε αποφάσεις που τα αφορούν (UNHCR, 2018, σ. 4). Η γλώσσα του κειμένου δεν οργανώνεται πρωτίστως γύρω από το *risk*, αλλά γύρω από την ισότητα, τη συμμετοχή και τη λογοδοσία. Το υποκείμενο δεν εμφανίζεται μόνο ως φορέας ανάγκης ή κινδύνου, αλλά και ως πρόσωπο που πρέπει να έχει θέση στις διαδικασίες που το αφορούν.

Αυτή η μετατόπιση συνδέεται με το κειμενικό είδος του AGD Policy. Το κείμενο δεν βαθμολογεί ατομικές περιπτώσεις, αλλά οργανώνει τις υποχρεώσεις και την απόδοση του ίδιου του οργανισμού. Από την αρχή δηλώνει ότι “Compliance with this Policy is mandatory” (UNHCR, 2018, σ. 5), μετατρέποντας την ισότητα, τη συμμετοχή, τη διαφορετικότητα και τη λογοδοσία σε δεσμευτικό πλαίσιο πολιτικής. Η υποχρεωτικότητα αυτή ωστόσο, αποκτά συγκεκριμένο περιεχόμενο μόνο όταν διαβαστεί μαζί με τη γλώσσα των *core actions*, μέσα από την οποία οι

γενικές δεσμεύσεις μεταφράζονται σε οργανωτικές πρακτικές, δείκτες και διαδικασίες παρακολούθησης.

Ο πρώτος άξονας δείχνει, συνεπώς, ότι η είσοδος του υποκειμένου στη θεσμική φροντίδα δεν γίνεται μέσα από μια απλή αναγνώριση ανθρώπινης ανάγκης. Στο VST, η νομική και συνοριακή επισφάλεια μεταφράζεται σε ευαλωτότητα, κίνδυνο και ανάγκη ειδικής υποστήριξης, ενώ στο AGD Policy το ίδιο πεδίο επανεγγράφεται στη γλώσσα των δικαιωμάτων, της ισότητας και της συμμετοχής. Σε κάθε περίπτωση, η έκθεση που παράγεται από σύνορα, νόμους και διοικητικές διαδικασίες επιστρέφει στο υποκείμενο ως ιδιότητα που πρέπει να αποδειχθεί, να ταξινομηθεί ή να μεταφραστεί σε αποδεκτή γλώσσα ανάγκης.

3.3 Άξονας 2: Φροντίδα, ανθεκτικότητα και θεσμική συμμόρφωση: η έκθεση ως διαχειρίσιμος κίνδυνος

Κεντρική αναλυτική ερώτηση:

Πώς η φροντίδα συνδέεται με την αξιολόγηση κινδύνου, την ανθεκτικότητα, τη συνεργασιμότητα και τη δυνατότητα παραμονής του υποκειμένου εντός της θεσμικής διαδικασίας;

Ενδεικτική χαρτογράφηση του άξονα 2

Κείμενο	Σελίδα	Κειμενικό σημείο	Αναλυτική εστίαση	Εύρημα
VST	σ. 2	“risk of harm” και adverse effects of detention	Κίνδυνος, κράτηση, θεσμικά παραγόμενη φθορά	Η κράτηση κατονομάζεται ως επιβλαβής, αλλά η απάντηση οργανώνεται μέσα από καλύτερη αξιολόγηση της περίπτωσης.
VST	σ. 2	“coping ability, resourcefulness, agency, and capacity to make positive contributions to society”	Ανθεκτικότητα και ατομικοί πόροι	Η επιβίωση αναγνωρίζεται ως ικανότητα, αλλά εντάσσεται σε λεξιλόγιο ατομικής διαχείρισης της έκθεσης.
VST	σ. 22	“manageable by current resilience factors”	Ανθεκτικότητα ως κριτήριο	Αν το πρόσωπο εμφανίζεται ότι «αντέχει», η ανάγκη του

			περιορισμένης παρέμβασης	μπορεί να ταξινομηθεί ως χαμηλότερης έντασης.
VST	σσ. 23–25	“consider ways to strengthen resilience”	Ανθεκτικότητα ως στόχος παρέμβασης	Η φροντίδα οργανώνεται και ως ενίσχυση της ικανότητας προσαρμογής μέσα στις υπάρχουσες συνθήκες.
VST	σ. 11	“What do you do when you feel really stressed? Who supports you?”	Screening και αξιολόγηση φροντιστικής ικανότητας	Η φροντίδα εξετάζεται ως ανάγκη υποστήριξης και ταυτόχρονα ως ικανότητα ανταπόκρισης.
VST	σ. 25	“cooperation or non-cooperation with reporting and other compliance requirements”	Συνεργασιμότητα και κριτήρια συμμόρφωσης	Η μη συνεργασία γίνεται αντικείμενο αξιολόγησης πριν γίνει αντικείμενο ερμηνείας.

Στο *Vulnerability Screening Tool*, η ανάγκη οργανώνεται σε μεγάλο βαθμό μέσα από τη γλώσσα του κινδύνου. Η επαναλαμβανόμενη διατύπωση *risk of harm* δεν εξαφανίζει τη βία ούτε την εμπειρία της βλάβης, αλλά τις μεταφέρει σε ένα πεδίο εκτίμησης, όπου ο κίνδυνος πρέπει να γίνει αναγνώσιμος μέσα στη διαδικασία και να συνδεθεί με συγκεκριμένη ενεργοποίηση υποστήριξης. Έτσι το ερώτημα μετακινείται από τις συνθήκες που παράγουν την έκθεση προς τον τρόπο με τον οποίο αυτή μπορεί να ενταχθεί στη διαδικασία ασύλου και μετανάστευσης ως διαχειρίσιμη κατάσταση.

Η μετατόπιση αυτή φαίνεται στην αναφορά του VST στην κράτηση. Το εργαλείο αναγνωρίζει ότι η παρατεταμένη κράτηση -και σε ορισμένες περιπτώσεις ακόμη και σύντομες περίοδοι κράτησης- μπορούν να έχουν σοβαρές συνέπειες στη σωματική και ψυχική υγεία, να αυξήσουν τον κίνδυνο αυτοτραυματισμού και αυτοκτονίας και, στην περίπτωση των παιδιών, να συνδεθούν με αναπτυξιακές καθυστερήσεις (UNHCR & IDC, 2016, σ. 2). Η κράτηση εμφανίζεται επομένως ως παράγοντας φθοράς, χωρίς όμως το εργαλείο να μετακινείται προς αμφισβήτηση του ίδιου του καθεστώτος κράτησης. Η απάντηση που οργανώνεται είναι η ακριβέστερη αναγνώριση των περιπτώσεων στις οποίες η κράτηση ή οι επιλογές διαχείρισης μπορούν να επιτείνουν τη βλάβη.

Σε αυτό το πλαίσιο εισάγεται η ανθεκτικότητα. Το VST αναφέρει ότι η επιβεβαίωση των δυνατοτήτων και της ανθεκτικότητας των ατόμων “helps them to deal with situations of vulnerability”, ενώ σημειώνει ότι ακόμη και σε πολύ δύσκολες συνθήκες οι άνθρωποι διαθέτουν

“coping ability, resourcefulness, agency, and capacity to make positive contributions to society” (UNHCR & IDC, 2016, σ. 2). Η διατύπωση αυτή απομακρύνεται από την εικόνα του υποκειμένου ως αποκλειστικά παθητικού θύματος, αναγνωρίζοντας ικανότητα αντιμετώπισης, επινοητικότητα, agency (εμπρόθετη δράση) και κοινωνική συμβολή. Το ερώτημα είναι πώς λειτουργεί αυτή η αναγνώριση μέσα στο εργαλείο. Η επιβίωση σε συνθήκες βίας, αναμονής ή περιορισμού μετατρέπεται σε πόρο που χρειάζεται να αξιολογηθεί. Το ζήτημα δεν είναι πλέον μόνο τι έχει υποστεί το πρόσωπο, αλλά και αν διαθέτει επαρκείς δυνάμεις, δίκτυα ή τρόπους διαχείρισης ώστε να παραμείνει εντός ή εκτός της θεσμικής διαδικασίας. Έτσι η ανθεκτικότητα δεν ακυρώνει την ευαλωτότητα, αλλά την οργανώνει ως σχέση ανάμεσα στην έκθεση και στην ικανότητα του υποκειμένου να συνεχίσει να ανταποκρίνεται στους όρους του συστήματος.

Η φράση *manageable by current resilience factors* συμπυκνώνει αυτή τη λογική. Στην κλίμακα παρέμβασης του VST, η χαμηλή ένταση κινδύνου συνδέεται με την εκτίμηση ότι ο κίνδυνος είναι διαχειρίσιμος από τους υπάρχοντες παράγοντες ανθεκτικότητας (UNHCR & IDC, 2016, σ. 22). Η ανθεκτικότητα δεν λειτουργεί εδώ μόνο ως θετικό χαρακτηριστικό, αλλά και ως κριτήριο ταξινόμησης της ανάγκης. Όσο περισσότερο το πρόσωπο εμφανίζεται ικανό να αντεπεξέλθει με τους διαθέσιμους πόρους του, τόσο ευκολότερα η κατάστασή του μπορεί να τοποθετηθεί χαμηλότερα στην κλίμακα παρέμβασης. Η αντοχή δηλαδή μπορεί να μειώσει την ένταση της θεσμικής ανταπόκρισης.

Η ανθεκτικότητα δεν εμφανίζεται μόνο ως ιδιότητα που μπορεί να διαθέτει ήδη το πρόσωπο, αλλά και ως στόχος παρέμβασης. Στην ενότητα C, το VST περιλαμβάνει ως βήμα το *consider ways to strengthen resilience* (UNHCR & IDC, 2016, σσ. 23–25). Η φροντίδα παίρνει εδώ μια συγκεκριμένη μορφή: δεν κατευθύνεται μόνο προς το περιβάλλον που παράγει τη βλάβη, αλλά και προς την ενίσχυση της ικανότητας του υποκειμένου να το διαχειρίζεται. Η αστάθεια παραμένει σε μεγάλο βαθμό δεδομένη, ενώ η παρέμβαση οργανώνεται γύρω από την προσαρμογή μέσα σε αυτήν.

Η σύνδεση φροντίδας και ανθεκτικότητας αποτυπώνεται και στην κατηγορία *sole or primary carer/s*. Στις ερωτήσεις προς τον/την *primary carer*, το εργαλείο ρωτά: “What do you do when you feel really stressed? Who supports you?...” (UNHCR & IDC, 2016, σ. 11). Οι ερωτήσεις συλλέγουν πληροφορίες για ανάγκες υποστήριξης, αλλά εντάσσονται σε μια διαδικασία screening που καταλήγει σε *intervention rating*. Η απάντηση στο ερώτημα «τι κάνω όταν πραγματικά αγχώνομαι» δεν δηλώνει μόνο ανάγκη υποστήριξης. Μπορεί επίσης να λειτουργήσει ως ένδειξη για το αν το πρόσωπο διαθέτει πόρους ανθεκτικότητας, δίκτυα στήριξης και δυνατότητα να συνεχίσει να ανταποκρίνεται στη φροντιστική του ευθύνη. Στην περίπτωση του/της *primary carer*, αυτή η αξιολόγηση αποκτά πρόσθετο βάρος, επειδή η δυσκολία του προσώπου να φροντίσει δεν διαβάζεται μόνο ως δική του/της ανάγκη, αλλά και ως πιθανή δυσκολία να εξασφαλίσει τις συνθήκες φροντίδας για ένα εξαρτώμενο μέλος. Με αυτή την έννοια, το screening δεν συλλέγει απλώς πληροφορίες, αλλά παράγει ένα πεδίο όπου η φροντιστική ικανότητα αξιολογείται.

Αυτό έχει συνέπειες στο προσφυγικό πεδίο, όπου πρόσωπα με φροντιστική ευθύνη, ιδίως όταν φροντίζουν παιδιά, καλούνται συχνά να αποδείξουν ότι μπορούν να ανταποκριθούν σε έναν ρόλο που προϋποθέτει σταθερότητα, επάρκεια και διαθεσιμότητα, ενώ ζουν μέσα σε συνθήκες που υπονομεύουν ακριβώς αυτές τις δυνατότητες. Η δυσκολία παροχής φροντίδας μπορεί έτσι να εμφανιστεί ως πρόβλημα ικανότητας του προσώπου, ενώ παράγεται από στέρηση πόρων, ακατάλληλη στέγαση, διοικητική αναμονή, νομική αβεβαιότητα και εξάρτηση από τρίτα μέρη. Όταν αυτή η δυσκολία καταγράφεται μέσα σε διαδικασίες αξιολόγησης κινδύνου, δεν παραμένει ως ουδέτερη πληροφορία. Μπορεί να ενεργοποιήσει περαιτέρω παρακολούθηση, παραπομπές ή αποφάσεις γύρω από τις συνθήκες φροντίδας και «τοποθέτησης». Το εργαλείο δεν αγνοεί την ανάγκη υποστήριξης, αλλά η ανάγκη και η ικανότητα εξετάζονται μαζί, και έτσι μια αδυναμία που παράγεται δομικά κινδυνεύει να αποδοθεί στο ίδιο το υποκείμενο, ως έλλειμμα λειτουργικότητας.

Η σχέση ανάμεσα σε φροντίδα και συμμόρφωση γίνεται ρητή όταν το VST αναφέρει ότι τα πρόσωπα είναι “better able to cooperate with asylum and migration system requirements if vulnerability and risk of harm is effectively addressed” (UNHCR & IDC, 2016, σ. 2). Σε άλλο σημείο, ζητά να εντοπίζονται η ανθεκτικότητα, οι δυνάμεις και οι οικογενειακοί ή κοινοτικοί δεσμοί που υποστηρίζουν την ικανότητα του ατόμου “to remain engaged in the asylum or migration process and to cooperate with the system’s requirements” (UNHCR & IDC, 2016, σ. 4). Η φροντίδα εδώ δεν εμφανίζεται μόνο ως ανακούφιση της βλάβης. Συνδέεται με την παραμονή του προσώπου σε μια διαδικασία που απαιτεί διαθεσιμότητα, διαχείριση και συμμόρφωση με συγκεκριμένους κανόνες.

Στο πλαίσιο του VST, η «συνεργασία» δεν δηλώνει απλώς επικοινωνία με τις υπηρεσίες. Δηλώνει την ικανότητα του υποκειμένου να παραμένει εντός των απαιτήσεων του συστήματος, να ανταποκρίνεται σε ραντεβού, αξιολογήσεις, αναφορές, διαδικασίες και όρους παραμονής. Το εργαλείο ζητά μάλιστα ρητά να καθοριστούν κριτήρια για τη διάκριση ανάμεσα σε *cooperation* και *non-cooperation* με τις απαιτήσεις αναφοράς και συμμόρφωσης: “What criteria are appropriate to determine cooperation or non-cooperation with reporting and other compliance requirements?” (UNHCR & IDC, 2016, σ. 25). Έτσι η μη συνεργασία γίνεται αντικείμενο αξιολόγησης πριν καν ακόμη γίνει αντικείμενο ερμηνείας. Το εργαλείο δεν αποκλείει ρητά το ενδεχόμενο η μη συνεργασία να συνδέεται με φόβο, εξάντληση, δυσπιστία ή προηγούμενη βία, ωστόσο δεν τα ενσωματώνει δομικά στα κριτήρια που προτείνει.

Η ίδια σύνδεση ανάμεσα στη φροντίδα και τη λειτουργικότητα της διαδικασίας εμφανίζεται και στο οικονομικό επιχείρημα του VST. Υπογραμμίζει ότι η μη αντιμετώπιση της ευαλωτότητας έχει ανθρώπινο κόστος, αλλά και οικονομικές συνέπειες για τα εθνικά μεταναστευτικά συστήματα: κόστος διατήρησης κέντρων κράτησης, θεραπεία καταστάσεων που προκύπτουν από την κράτηση και παράταση των διαδικασιών ασύλου ή μετανάστευσης (UNHCR & IDC, 2016, σ. 2). Η φροντίδα παρουσιάζεται έτσι ως ηθικά αναγκαία αλλά και διοικητικά αποδοτική. Η μείωση

της βλάβης συμπλέκεται με τη μείωση κόστους, καθυστέρησης και δυσλειτουργίας της διαδικασίας.

Ο άξονας αυτός δείχνει ότι στο VST, η φροντίδα δεν οργανώνεται μόνο ως πλαίσιο υποστήριξης στην ανάγκη, αλλά και ως τρόπος διατήρησης του υποκειμένου εντός της θεσμικής διαδικασίας. Το πρόσωπο εμφανίζεται εκτεθειμένο σε κίνδυνο και ταυτόχρονα καλείται να επιδείξει αντοχή, να διαθέτει πόρους διαχείρισης και να συνεργάζεται με τους όρους του συστήματος. Η αναγνώριση αυτής της αντοχής αποτυπώνει πραγματικές ικανότητες επιβίωσης, μπορεί όμως να λειτουργήσει και ως κριτήριο περιορισμένης ανταπόκρισης, όταν η ίδια η αντοχή μεταφράζεται σε χαμηλότερη ένταση παρέμβασης. Έτσι η ανθρωπιστική μέριμνα δεν στηρίζεται μόνο στην αναγνώριση της βλάβης, αλλά παράγει και ένα υποκείμενο που οφείλει να αντέχει, να παραμένει διαθέσιμο και να ανταποκρίνεται στους όρους της διαδικασίας.

3.4 Άξονας 3: Ποια φύλα χωρούν στη φροντίδα; Έμφυλες αναγνωρισιμότητες και θεσμικά όρια της προστασίας

Κεντρική αναλυτική ερώτηση:

Ποιες έμφυλες μορφές εμφανίζονται ως ανάγκη, κίνδυνος, φροντιστική ευθύνη ή διαφορά, και ποιες παραμένουν περιφερειακές, διορθωτικές ή λιγότερο επεξεργασμένες από τη θεσμική γλώσσα;

Ενδεικτική χαρτογράφηση του άξονα 3

Κείμενο	Σελίδα/ενότητα	Κειμενικό σημείο	Αναλυτική εστίαση	Εύρημα
VST	σ. 3	“pregnant woman or girl, or nursing mother”	Αναπαραγωγικό σώμα και μητρότητα	Το φύλο αποκτά ιδιαίτερο βάρος όταν συνδέεται με εγκυμοσύνη, θηλασμό και σωματική έκθεση.
VST	σ.11	“sole or primary carer/s”	Φροντίδα ως έμφυλη ευθύνη	Ο ουδέτερος όρος αποφεύγει τη φυσικοποίηση της μητρότητας, αλλά δεν κατονομάζει τη θηλυκοποιημένη

				κατανομή της φροντίδας.
VST	σσ. 11–12, 21	“men and boys can also...”, “men and boys are often ignored...”	Ανδρική ευαλωτότητα ως διορθωτική αναφορά	Η ανδρική έκθεση αναγνωρίζεται κυρίως όταν διαρρηγνύεται η προσδοκία ανδρικής αυτάρκειας: βία, αυτοτραυματισμός, στρατολόγηση, SGBV.
VST	σ. 12	“LGBTI identity and associated risk of harm may be observed but is often hidden”	SOGI, disclosure και κίνδυνος	Η μη κανονιστική σεξουαλικότητα ή ταυτότητα φύλου γίνεται ορατή μέσα από λεπτές διαδικασίες αποκάλυψης, ασφάλειας και μετάφρασης σε κίνδυνο.
AGD Policy	σσ. 9–15	“women, men, girls and boys”	Συμπεριληπτική απαρίθμηση και δυαδικό σχήμα	Η γλώσσα της συμπερίληψης στηρίζεται σε σταθερή διάκριση γυναικών/ανδρών και κοριτσιών/αγοριών.
AGD Policy	σ.10	“disaggregated by age and sex”	Sex αντί gender	Η συλλογή δεδομένων βασίζεται στον διαχωρισμό κατά sex, ενώ το gender και η ευρύτερη διαφορετικότητα μεταφέρονται σε πρόσθετες κατηγορίες.
AGD Policy	σ. 19	“Gender refers to socially constructed roles...”	Λειτουργικός ορισμός του gender	Το φύλο απομακρύνεται από τον βιολογικό ουσιοκρατισμό, αλλά ορίζεται κυρίως ως ρόλος, ευθύνη και κοινωνική προσδοκία.

AGD Policy	σ.12	“implicitly recognize the diversity amongst them”	Σιωπηρή αναγνώριση διαφοράς	Η εσωτερική διαφοροποίηση των γυναικών και κοριτσιών αναγνωρίζεται, αλλά όχι πάντα ως ρητή οργανωτική αρχή.
-------------------	------	---	-----------------------------	---

Ο τρίτος άξονας εξετάζει ποιες έμφυλες μορφές ζωής αποκτούν θέση μέσα στα δύο κείμενα και με ποιους όρους. Το Vulnerability Screening Tool δεν παραλείπει το φύλο. Το εντάσσει ρητά στο πεδίο “Sex, Gender, Gender Identity and Sexual Orientation”, όπου εμφανίζονται κατηγορίες όπως “pregnant woman or girl, or nursing mother”, “sole or primary carer/s”, “woman at risk of sexual or gender-based violence” και “person at risk of violence due to their sexual orientation and/or gender identity” (UNHCR & IDC, 2016, σ. 3). Το ερώτημα επομένως δεν είναι αν το φύλο υπάρχει στο εργαλείο, αλλά ποια εκδοχή του μπορεί να καταγραφεί, να ταξινομηθεί και να οδηγήσει σε προστατευτική παρέμβαση.

Η πρώτη μορφή αφορά την εγκυμοσύνη, τον θηλασμό και τη μητρότητα. Το VST αναγνωρίζει το αναπαραγωγικό σώμα ως πεδίο αυξημένης ανάγκης, ιδίως σε συνθήκες μετακίνησης, κράτησης, επισφαλούς στέγασης ή περιορισμένης πρόσβασης σε υγειονομική περίθαλψη. Το φύλο αποκτά εδώ ιδιαίτερο βάρος όταν συνδέεται με καταστάσεις που μπορούν να καταγραφούν ως συγκεκριμένες ανάγκες: εγκυμοσύνη, θηλασμός, φροντιστική ευθύνη, σωματική έκθεση ή βία. Γίνεται δηλαδή θεσμικά αναγνωρίσιμο κυρίως όταν παίρνει τη μορφή μιας ανάγκης ή ενός κινδύνου που χωρά στις κατηγορίες του εργαλείου. Η διατύπωση “pregnant woman or girl” στηρίζεται σε προστατευτική γλώσσα που παραμένει κυρίως cis-κανονιστική. Η αναπαραγωγική ανάγκη συνδέεται με τη γυναίκα ή το κορίτσι, χωρίς να ανοίγει αντίστοιχα ο χώρος για τρανς ή μη δυαδικά σώματα που μπορεί επίσης να έχουν αναπαραγωγικές ανάγκες. Το ζήτημα δεν είναι να αμφισβητηθεί η αναγκαιότητα της προστατευτικής κατηγορίας, αλλά να φανεί ότι η θεσμική γλώσσα δυσκολεύεται να κρατήσει μαζί την αναπαραγωγική προστασία και την πολυπλοκότητα του έμφυλου σώματος. Η προστασία γίνεται έτσι δυνατή μέσα από μια κατηγορία που σώζει ορισμένες ζωές από την αορατότητα, αλλά ταυτόχρονα αφήνει άλλες μορφές έμφυλης σωματικότητας στο περιθώριο.

Η δεύτερη μορφή αφορά τη φροντιστική ευθύνη. Ο όρος “sole or primary carer/s” διατυπώνεται ουδέτερα. Δεν γράφει «μητέρα» ή «γυναίκα που φροντίζει», αποφεύγοντας -ορθά- να παρουσιάσει τη φροντίδα ως φυσικό γυναικείο καθήκον. Η ουδετερότητα του όρου όμως, δεν αναιρεί την ιστορικά έμφυλη κατανομή της φροντίδας. Αν το εργαλείο ταύτιζε ευθέως τη φροντίδα με τη μητρότητα, θα αναπαρήγαγε τον φροντιστικό ρόλο ως αυτονόητο. Με τον ουδέτερο όρο αποφεύγει αυτή τη φυσικοποίηση, αλλά αφήνει λιγότερο ορατό ότι η φροντιστική ευθύνη κατανέμεται άνισα και παραμένει κοινωνικά θηλυκοποιημένη.

Το σημείο αυτό δείχνει ένα δομικό όριο της θεσμικής γλώσσας και όχι απλώς μια ατυχία διατύπωσης. Η γλώσσα μπορεί να αποφύγει το στερεότυπο χωρίς να πολιτικοποιεί πλήρως τη φροντίδα ως εργασία. Ο/η primary carer εμφανίζεται ως πρόσωπο που χρειάζεται υποστήριξη λόγω της σχέσης του/της με ένα εξαρτώμενο άτομο. Λιγότερο ορατή μένει η φροντίδα ως καθημερινή, υλική και συναισθηματική εργασία που στηρίζει την επιβίωση άλλων μέσα σε συνθήκες αναμονής, φτώχειας, ασταθούς στέγασης και εξάρτησης. Η φροντίδα αναγνωρίζεται ως ανάγκη στήριξης, αλλά όχι πλήρως ως εργασία που παράγεται, απαιτείται και κατανέμεται άνισα.

Η τρίτη μορφή αφορά τη σεξουαλική και έμφυλη βία. Το VST αναγνωρίζει ότι οι γυναίκες και τα κορίτσια είναι συντριπτικά στόχοι τέτοιας βίας, ενώ σημειώνει ότι άνδρες και αγόρια μπορούν “also” να βιώσουν παρόμοιες μορφές βίας: “women and girls are overwhelmingly the targets of such violence... men and boys can also experience similar problems” (UNHCR & IDC, 2016, σσ. 11–12). Η διατύπωση διατηρεί στο κέντρο τη στατιστικά και πολιτικά τεκμηριωμένη έκθεση γυναικών και κοριτσιών σε SGBV. Ταυτόχρονα, ο τρόπος με τον οποίο εισάγονται οι άνδρες και τα αγόρια δεν είναι ουδέτερος. Η ανδρική έκθεση δεν οργανώνει εξ αρχής το παράδειγμα της έμφυλης ευαλωτότητας, αλλά προστίθεται σε αυτό ως συμπληρωματική διόρθωση.

Η ίδια στατιστική πραγματικότητα θα μπορούσε να οργανωθεί συντακτικά με τρόπο που να παρουσιάζει όλες τις έμφυλες κατηγορίες ως θέσεις πιθανής έκθεσης, με διαφορετική ένταση κινδύνου. Στο VST, η ανδρική έκθεση εισάγεται μετά την έκθεση γυναικών και κοριτσιών, ως προσθήκη σε ένα ήδη συγκροτημένο πλαίσιο. Το “also” αποτυπώνει μια ιεραρχία γλωσσικής αναγνωρισιμότητας: ποια υποκείμενα συγκροτούν εξ αρχής τη βασική εικόνα της έμφυλης ευαλωτότητας και ποια εμφανίζονται έπειτα ως «και επίσης».

Η θέση των ανδρών και των αγοριών ως υποκειμένων ευαλωτότητας γίνεται πιο καθαρή όταν διαβαστεί μαζί με το πεδίο “Other vulnerability domains”. Εκεί το VST σημειώνει ότι “men and boys are often ignored in discussions about vulnerability” και ότι μπορεί να διατρέχουν κίνδυνο βίας, αυτοτραυματισμού ή στρατολόγησης από βίαιες ομάδες (UNHCR & IDC, 2016, σ. 21). Η παραδοχή αυτή αναγνωρίζει ένα πραγματικό κενό, αλλά η θεσμική της θέση είναι περιφερειακή. Η ανδρική ευαλωτότητα εμφανίζεται ως κάτι που έρχεται να συμπληρώσει το σχήμα, όχι ως αρχική οργανωτική κατηγορία. Η θέση των ανδρών και των αγοριών γίνεται περισσότερο ευαγής όταν αποτυγχάνει η αναμενόμενη εικόνα ανδρικής αυτάρκειας: όταν ο άνδρας ή το αγόρι εμφανίζεται ως εκτεθειμένο σε βία, αυτοτραυματισμό, στρατολόγηση ή SGBV. Με αυτόν τον τρόπο η αρρενωπότητα χωράει στη γλώσσα της ευαλωτότητας κυρίως ως κρίση, όχι ως καθημερινή εμπειρία φθοράς, φόβου, εξάρτησης ή απώλειας ελέγχου πάνω στη ζωή.

Αυτή η θεσμική κίνηση παράγει μια σιωπηλή φιγούρα ως σημείο αναφοράς: τον «κανονικό», αυτάρκη, μη ευάλωτο άνδρα αιτούντα άσυλο, ως προς τον οποίο όλες οι άλλες κατηγορίες, γυναίκες, ΛΟΑΤΚΙ άτομα, παιδιά, εγκυμονούσες, φροντίζοντες/ουσες, ορίζονται ως ειδικές περιπτώσεις ευαλωτότητας. Η φιγούρα αυτή είναι αντιφατική με την ίδια την κατηγορία στην οποία υποτίθεται ότι ανήκει: το να είναι κανείς αιτών/ούσα άσυλο σημαίνει ήδη να βρίσκεται

σε δομικά παραγόμενη επισφάλεια απέναντι στο κρατικό και συνοριακό σύστημα. Παρόλα αυτά, ο λόγος του εργαλείου εξακολουθεί να χρειάζεται αυτή τη φιγούρα-φάντασμα ως υπονοούμενο μέτρο, ώστε η έμφυλη και σεξουαλική ευαλωτότητα να μπορεί να εμφανιστεί ως απόκλιση από έναν -στην πραγματικότητα αδύνατο- κανόνα.

Η τέταρτη διάσταση αφορά τα SOGI και LGBTI υποκείμενα. Στο VST, το πρόσωπο που κινδυνεύει λόγω σεξουαλικού προσανατολισμού ή ταυτότητας φύλου εντάσσεται στο ίδιο πεδίο φύλου και σεξουαλικότητας (UNHCR & IDC, 2016, σ. 3). Στη συνέχεια το εργαλείο συνδέει αυτή την κατηγορία με κινδύνους βίας, δίωξης, κράτησης, βασανιστηρίων και δυσκολίας αποκάλυψης. Η σύσταση να ερωτάται το άτομο “Are you in a relationship?” αντί “Are you married?” αποφεύγει την άμεση ετεροκανονική υπόθεση και ανοίγει έναν πιο ασφαλή χώρο συνομιλίας (UNHCR & IDC, 2016, σ. 12).

Η διατύπωση “LGBTI identity and associated risk of harm may be observed but is often hidden” συνδέει τη θεσμική αναγνώριση με μια επισφαλής διαδικασία αποκάλυψης (UNHCR & IDC, 2016, σ. 12). Η λέξη hidden δεν δηλώνει μόνο αορατότητα. Μεταφέρει την αναγνωρισιμότητα στο πεδίο του disclosure (αποκάλυψης), της εμπιστοσύνης και της δυνατότητας του προσώπου να πει κάτι που μπορεί να το εκθέσει ακόμη περισσότερο. Το VST αναγνωρίζει ότι η αποκάλυψη μπορεί να είναι επικίνδυνη και ότι απαιτεί ασφάλεια, εμπιστοσύνη και επάρκεια των υπηρεσιών. Παρ’ όλα αυτά, η πρόσβαση στην προστασία παραμένει δεμένη με το αν και πώς μια τέτοια εμπειρία μπορεί να γίνει ρητά διατυπωμένη και μεταφράσιμη ως κίνδυνος. Η μη κανονιστική σεξουαλικότητα ή η ταυτότητα φύλου δεν εμφανίζεται ως πλήρης κοινωνική εμπειρία, αλλά κυρίως ως πεδίο πιθανής βίας που πρέπει να εντοπιστεί προσεκτικά.

Το AGD Policy δεν περιορίζει το φύλο σε πεδίο ατομικής ευαλωτότητας, αλλά το συνδέει με ισότητα, συμμετοχή και αλλαγή των έμφυλων σχέσεων. Στο πλαίσιο των δεσμεύσεων προς γυναίκες και κορίτσια, αναφέρεται σε ευκαιρίες για θετική κοινωνική αλλαγή που μπορεί να μεταβάλει μακροπρόθεσμα τις έμφυλες σχέσεις (UNHCR, 2018, σ. 21). Παράλληλα, ορίζει το gender ως κοινωνικά παραγόμενη σχέση, καθώς οι έμφυλοι ρόλοι παρουσιάζονται ως “learned, changeable over time, and variable within and between cultures” (UNHCR, 2018, σ. 19). Ο ορισμός αυτός απομακρύνεται από έναν βιολογικό ουσιοκρατισμό, καθώς παρουσιάζει το φύλο ως κοινωνικά διαμορφωμένο και μεταβαλλόμενο. Παραμένει όμως ένας ορισμός κατάλληλος για χρήση σε πολιτική οργανισμού: βοηθά να εντοπιστούν ρόλοι, ευθύνες, περιορισμοί και ευκαιρίες, χωρίς να αναλύει σε βάθος πώς οι θεσμικές κατηγορίες φύλου κάνουν ορισμένες εμπειρίες πιο ορατές από άλλες.

Το AGD Policy αναφέρεται επίσης σε LGBTI πρόσωπα, εθνικές, εθνοτικές, θρησκευτικές και γλωσσικές μειονότητες, αυτόχθονες ομάδες και άλλα υποκείμενα που μπορεί να υφίστανται διακρίσεις ή αποκλεισμό (UNHCR, 2018, σσ. 19–20). Η γλώσσα αυτή είναι πιο ανοιχτή από τα vulnerability domains του VST και απομακρύνεται από την αποκλειστική εστίαση στο τραύμα ή στην ατομική έκθεση. Η διεύρυνση όμως παραμένει οργανωμένη μέσα σε ταξινομήσεις: Η επαναλαμβανόμενη φράση “women, men, girls and boys” λειτουργεί ως συμπεριληπτική

απαρίθμηση, αλλά στηρίζεται σε ένα σταθερό δυαδικό σχήμα φύλου. Παρόμοια, η πρόβλεψη για δεδομένα διαχωρισμένα κατά “age and sex” είναι διοικητικά χρήσιμη, ιδίως σε ένα πεδίο όπου η ηλικία έχει άμεση σημασία για την προστασία. Ωστόσο η έμφυλη καταγραφή οργανώνεται κυρίως μέσα από το sex, δηλαδή μέσα από μια πιο σταθερή και μετρήσιμη κατηγορία. Έτσι ενώ το AGD Policy αναγνωρίζει πολιτικά το gender ως κοινωνικά διαμορφωμένο, η πρακτική της τεκμηρίωσης επιστρέφει σε κατηγορίες που είναι πιο εύκολο να καταγραφούν και να διαχειριστούν θεσμικά.

Η διατύπωση ότι οι δεσμεύσεις προς γυναίκες και κορίτσια “implicitly recognize the diversity amongst them” μεταφέρει τη διαφορετικότητα στο επίπεδο μιας ενσωματωμένης, αλλά όχι πλήρως αναπτυγμένης, παραδοχής. Το AGD Policy αναφέρει συγκεκριμένες διαφοροποιήσεις μεταξύ γυναικών και κοριτσιών, όπως ηλικία, αναπηρία, μειονοτική ή αυτόχθονη θέση, σεξουαλικό προσανατολισμό και ταυτότητα φύλου (UNHCR, 2018, σ. 12). Ωστόσο οι διαφοροποιήσεις αυτές, εμφανίζονται ως επιμέρους διευκρινίσεις μέσα στην ευρύτερη κατηγορία “women and girls” και όχι ως πλήρως οργανωμένη αναλυτική αρχή των δεσμεύσεων. Έτσι το AGD Policy διαθέτει σαφώς πιο σύνθετο λεξιλόγιο από το VST, αλλά η εσωτερική διαφοροποίηση της κατηγορίας «γυναίκες και κορίτσια» παραμένει σε ορισμένα σημεία περισσότερο δηλωμένη παρά αναλυτικά επεξεργασμένη.

Ο άξονας δείχνει ότι το φύλο εμφανίζεται συστηματικά στα δύο κείμενα, αλλά μέσα από συγκεκριμένες διαδρομές: αναπαραγωγή, μητρότητα, φροντιστική ευθύνη, SGBV, SOGI κίνδυνο, diversity και διορθωτικές αναφορές σε άνδρες και αγόρια. Στο VST, το φύλο συνδέεται περισσότερο με ανάγκη προστασίας και αξιολόγηση κινδύνου. Στο AGD Policy, το φύλο συνδέεται με ισότητα, διαφορετικότητα, συμμετοχή και κοινωνικά διαμορφωμένους ρόλους, χωρίς να εγκαταλείπονται πλήρως οι δυαδικές και διοικητικά σταθερές ταξινομήσεις του. Το όριο που αναδεικνύεται στον άξονα αυτό δεν είναι ότι το φύλο απουσιάζει, αλλά ότι γίνεται πιο εύκολα ορατό όταν συνδέεται με αναπαραγωγή, βία, κίνδυνο ή φροντιστική ευθύνη. Στο περιθώριο παραμένει η καθημερινή έμφυλη οικονομία της φροντίδας: ο χρόνος, η κόπωση, η διαθεσιμότητα και η ευθύνη που φορτώνονται άνισα σε συγκεκριμένα σώματα και κοινωνικές θέσεις.

3.5 Άξονας 4: Από τη φροντίδα στη μέτρηση: ταξινόμηση, αξιολόγηση και λογοδοσία

Κεντρική αναλυτική ερώτηση:

Πώς η φροντίδα στο VST και η ισότητα, η συμμετοχή και η προστασία στο AGD Policy αποκτούν τεχνική μορφή μέσα από κλίμακες αξιολόγησης, πλάνα φροντίδας, παραπομπές, επιλογές τοποθέτησης, δείκτες και μηχανισμούς οργανωσιακής λογοδοσίας;

Ενδεικτική χαρτογράφηση του άξονα 4

Κείμενο	Σελίδα/ενότητα	Κειμενικό σημείο	Αναλυτική εστίαση	Εύρημα
VST	σ. 22	“Low”, “Medium”, “High”, “manageable by current resilience factors”	Βαθμολόγηση και κατώφλια παρέμβασης	Η ευαλωτότητα εντάσσεται σε κλίμακα που ρυθμίζει την ένταση της ανταπόκρισης.
VST	σ. 22	“frequent monitoring of vulnerability status”	Παρακολούθηση ενδιάμεσης κατάστασης	Η αβεβαιότητα μετατρέπεται σε αντικείμενο επαναλαμβανόμενης εκτίμησης.
VST	σσ. 23–25	“Care Plan”, “referral”, “support options”	Τεχνική ακολουθία φροντίδας	Η φροντίδα αποκτά μορφή σχεδίου, παραπομπής και οργανωμένης υποστήριξης.
VST	σσ. 23–25	“placement options”, “final decision-making”	Τοποθέτηση και απόφαση	Η μετακίνηση μεταφράζεται σε χωρική διευθέτηση της περίπτωσης.
AGD Policy	σ. 5	“Compliance with this Policy is mandatory”	Υποχρεωτικότητα πολιτικής	Η ισότητα και η συμμετοχή αποκτούν μορφή οργανωσιακής δέσμευσης.
AGD Policy	σσ. 9–14	“At a minimum, UNHCR operations will...”	Κατώτατο όριο εφαρμογής	Η δέσμευση οργανώνεται ως ελάχιστη υποχρέωση που πρέπει να αποδειχθεί.
AGD Policy	σ.10	“as contextually appropriate and possible”	Ρήτρα συγκεκριμένης δυνατότητας	Η δέσμευση για τη διαφορετικότητα περιορίζεται από όρους δυνατότητας και καταλληλότητας που ορίζονται θεσμικά.
AGD Policy	σσ. 13, 16–17	“50 per cent female participants”, “mandatory	Δείκτες, ποσοτικοποίηση και λογοδοσία	Το φύλο και η συμμετοχή μετατρέπονται σε στόχους, δεδομένα και αναφορές.

		indicators”, “annual reporting”		
--	--	---------------------------------------	--	--

Ο τέταρτος άξονας εξετάζει πώς η φροντίδα, η προστασία, η ισότητα και η συμμετοχή αποκτούν τεχνική μορφή μέσα στα δύο κείμενα. Στο VST η τεχνική μορφή αφορά κυρίως την ατομική περίπτωση: κλίμακες παρέμβασης, παρακολούθηση, Care Plan, referral, support options, placement options και final decision-making. Στο AGD Policy, αφορά κυρίως τον οργανισμό: υποχρεωτική συμμόρφωση, συμμετοχικές μεθοδολογίες, δείκτες, τεκμηρίωση και reporting. Η ανάλυση εστιάζει σε αυτή τη μορφοποίηση, δηλαδή στον τρόπο με τον οποίο μια γενική δέσμευση μετατρέπεται σε διαδικασία, έγγραφο, απόφαση ή αποδεικτικό εφαρμογής.

Στο *Vulnerability Screening Tool*, η τεχνική μορφή της προστασίας εμφανίζεται στην ενότητα B.10, όπου κάθε περίπτωση εντάσσεται σε μία από τρεις βαθμίδες παρέμβασης: *Low*, *Medium* και *High* (UNHCR & IDC, 2016, σ. 22). Η κλίμακα αυτή δεν αποτυπώνει απλώς διαφορετικά επίπεδα ανάγκης, αλλά καθορίζει πότε η έκθεση θεωρείται αρκετά σοβαρή ώστε να ενεργοποιήσει συχνότερη παρακολούθηση ή πιο εντατική διαδικασία. Με αυτόν τον τρόπο, η ανάγκη δεν αρκεί να υπάρχει, αλλά πρέπει να πάρει μορφή που μπορεί να ταξινομηθεί μέσα στους όρους του εργαλείου.

Η κατηγορία *Low* ορίζεται ως περίπτωση όπου δεν εντοπίζεται σημαντικός παράγοντας ευαλωτότητας και ο κίνδυνος εμφανίζεται “manageable by current resilience factors” (UNHCR & IDC, 2016, σ. 22). Εδώ η ανθεκτικότητα, που στον προηγούμενο άξονα αναλύθηκε ως λογική αντοχής και αυτοδιαχείρισης, λειτουργεί ως τεχνικό κριτήριο. Όσο περισσότερο ο κίνδυνος φαίνεται διαχειρίσιμος από τους πόρους του προσώπου, τόσο χαμηλότερα μπορεί να τοποθετηθεί η περίπτωση του στην κλίμακα παρέμβασης. Η αντοχή γίνεται μέρος της διαδικασίας που ρυθμίζει την ένταση της θεσμικής διαχείρισης.

Η κατηγορία *Medium* δεν οδηγεί σε άμεσο πλάνο φροντίδας, αλλά σε “frequent monitoring of vulnerability status” (UNHCR & IDC, 2016, σ. 22). Η κατάσταση δεν θεωρείται τόσο χαμηλής έντασης ώστε να μείνει χωρίς παρακολούθηση, ούτε τόσο υψηλής ώστε να ενεργοποιήσει άμεσα πιο εντατική διαδικασία. Η ενδιάμεση έκθεση μετατρέπεται έτσι σε αντικείμενο επαναλαμβανόμενης εκτίμησης. Το πρόσωπο δεν φεύγει εκτός της συστημικής διαδικασίας, αλλά παραμένει σε μια ζώνη θεσμικής αναμονής, όπου η φροντίδα περνά μέσα από τη διαρκή επανεξέταση της κατάστασής του.

Στην κατηγορία *High*, το εργαλείο προβλέπει περαιτέρω αξιολόγηση και ανάπτυξη *Care Plan* (UNHCR & IDC, 2016, σ. 22). Το σημείο αυτό δείχνει πώς η αυξημένη ανάγκη δεν οδηγεί απλώς σε γενική αναγνώριση προστασίας, αλλά σε συγκεκριμένη διαδικασία σχεδιασμού. Το *Care Plan* οργανώνει την ανάγκη σε ενέργειες, προτεραιότητες, παραπομπές και επιλογές υποστήριξης, ώστε η φροντίδα να μπορεί να ενταχθεί στο case management (διαχείριση περίπτωσης). Η

φροντίδα δεν εξαφανίζεται ως σχέση ή ως υλική ανάγκη, αλλά γίνεται θεσμικά διαχειρίσιμη στον βαθμό που μπορεί να μεταφραστεί σε πλάνο, βήματα και αποφάσεις.

Η ενότητα C του VST οργανώνει αυτή τη διαδικασία σε διακριτά βήματα: *placement options*, *support options*, *strengthening resilience* και *final decision-making and referral* (UNHCR & IDC, 2016, σσ. 23–25). Η εμπειρία περνά από στάδια επεξεργασίας. Πρώτα αξιολογείται, στη συνέχεια συνδέεται με επιλογές «τοποθέτησης» και υποστήριξης, έπειτα εξετάζονται τρόποι ενίσχυσης της ανθεκτικότητας και τέλος λαμβάνονται αποφάσεις για παραπομπή ή περαιτέρω ενέργεια. Η φροντίδα αποκτά διαδρομή μέσα στη διαδικασία, με μια σειρά ενεργειών, εγγράφων και αποφάσεων.

Η λέξη *placement* χρειάζεται προσεκτική ανάγνωση. Το VST συνδέει τα *placement options* με την αρχή της ελευθερίας και των λιγότερο περιοριστικών μέτρων, επομένως δεν πρόκειται απλώς για κατασταλτική τοποθέτηση. Παρ' όλα αυτά, η ίδια η γλώσσα του *placement* μεταφέρει την κινητικότητα σε πεδίο θεσμικής επιλογής. Εκεί όπου η μετακίνηση παραπέμπει σε διαδρομή, επιμονή, σχέσεις με τον χώρο και πρακτικές απόφασης του ίδιου του υποκειμένου, η «τοποθέτηση» δηλώνει μια πράξη που γίνεται πάνω στο πρόσωπο. Κάποιος αποφασίζει πού μπορεί ή πρέπει να βρίσκεται ένα σώμα, ποια επιλογή θεωρείται κατάλληλη και ποια μορφή παρουσίας γίνεται αποδεκτή μέσα στη διαδικασία.

Η ονοματοποίηση *placement* παρουσιάζει ως ουδέτερη επιλογή αυτό που στην πράξη προϋποθέτει μια σχέση εξουσίας: κάποιος/ος αποφασίζει πού μπορεί ή πρέπει να βρίσκεται ένα πρόσωπο, με ποιους όρους και με ποιο περιθώριο άρνησης. Το κείμενο δεν οργανώνεται γύρω από το ερώτημα πού θέλει να μείνει το πρόσωπο, πώς διαπραγματεύεται τον χώρο ή πώς συνεχίζει τη διαδρομή του. Μιλά για *options* που αξιολογούνται μέσα στη διαδικασία και οδηγούν σε *final decision-making*. Έτσι η κινητικότητα, που στο θεωρητικό πλαίσιο διαβάστηκε ως πεδίο επιμονής, πρακτικής γνώσης και agency (εμπρόθετης δράσης), μετατρέπεται εδώ σε αντικείμενο διοικητικής διεύθυνσης. Το υποκείμενο δεν εξαφανίζεται πλήρως, αλλά η δυνατότητά του να κινείται, να επιλέγει ή να αρνείται, υποχωρεί μπροστά στη γλώσσα μιας θεσμικής απόφασης που το «τοποθετεί».

Η κατηγορία “pregnant woman or girl, or nursing mother” δείχνει πώς ακόμη και μια ανάγκη που φαίνεται άμεσα σωματική πρέπει να περάσει από την τεχνική ακολουθία του εργαλείου. Η εγκυμοσύνη, ο θηλασμός ή η αναπαραγωγική έκθεση δεν λειτουργούν εκτός διαδικασίας. Εντάσσονται στην ίδια λογική *intervention rating*, πιθανής παραπομπής, υποστήριξης και *placement*. Το αναπαραγωγικό σώμα αναγνωρίζεται ως πεδίο προστασίας, αλλά η προστασία του γίνεται διαθέσιμη μέσα από αξιολόγηση, σχεδιασμό και διοικητική απόφαση.

Το AGD Policy κινείται σε διαφορετικό επίπεδο. Δεν βαθμολογεί ατομικές περιπτώσεις, αλλά οργανώνει την απόδοση του ίδιου του οργανισμού. Από την αρχή δηλώνει ότι “Compliance with this Policy is mandatory” (UNHCR, 2018, σ. 5). Η ισότητα, η συμμετοχή, η διαφορετικότητα και η λογοδοσία δεν εμφανίζονται ως απλές αξίες. Παίρνουν μορφή υποχρεωτικής πολιτικής και η

υποχρεωτικότητα αυτή αποκτά συγκεκριμένο περιεχόμενο, μέσα από τη γλώσσα των core actions.

Οι βασικές δράσεις του AGD Policy διατυπώνονται επανειλημμένα με τη φόρμουλα “At a minimum” (UNHCR, 2018, σσ. 9–14). Η φράση δηλώνει δέσμευση και ταυτόχρονα ορίζει κατώτατο όριο εφαρμογής. Η ισότητα και η συμμετοχή οργανώνονται ως ελάχιστα απαιτούμενα βήματα: συλλογή δεδομένων, συμμετοχικές μεθοδολογίες, μηχανισμοί ανατροφοδότησης, δράσεις για γυναίκες και κορίτσια, τεκμηρίωση και αναφορά. Έτσι, η ισότητα και η συμμετοχή δεν μένουν μόνο στο επίπεδο της αρχής, αλλά μεταφράζονται σε οργανωσιακές ενέργειες που πρέπει να αποδειχθούν μέσα από πρακτικές, τεκμηρίωση και αναφορά.

Παράλληλα, η υποχρεωτικότητα του AGD Policy δεν διατυπώνεται παντού με την ίδια ένταση. Η σχέση ανάμεσα στο “mandatory”, το “at a minimum”, τις διατυπώσεις “as contextually appropriate and possible” ή “depending on the context”, αλλά και τη φράση “will advocate with partners, including Governments”, συγκροτεί μια συγκεκριμένη τροπικότητα της θεσμικής δέσμευσης. Η πολιτική εμφανίζεται ως υποχρεωτική, όμως η εφαρμογή της οργανώνεται μέσα από όρους εφικτότητας, σταδιακή υλοποίηση και μεταφορά μέρους της ευθύνης σε πεδία συνεργασίας, διαπραγμάτευσης ή συνηγορίας προς άλλους θεσμικούς φορείς. Το κρίσιμο εδώ δεν είναι απλώς ότι μια πολιτική χρειάζεται πρακτική προσαρμογή για να εφαρμοστεί, αλλά ότι η ίδια η γλώσσα της πολιτικής ενσωματώνει από την αρχή το περιθώριο της περιορισμένης εφαρμογής της. Η ισότητα, η συμμετοχή και η διαφορετικότητα κατοχυρώνονται ως οργανωσιακές δεσμεύσεις, αλλά ταυτόχρονα μεταφράζονται σε ενέργειες που πρέπει να αποδειχθούν, να τεκμηριωθούν, να ενταχθούν σε μηχανισμούς αναφοράς ή να διεκδικηθούν μέσω συνηγορίας προς εταίρους και κυβερνήσεις. Έτσι η δέσμευση δεν αποσύρεται μεν, αλλά περιορίζεται από τους ίδιους τους όρους που ορίζουν πότε, πώς, από ποιον και σε ποιο βαθμό μπορεί να εφαρμοστεί.

Στο ίδιο πλαίσιο πρέπει να ενταχθεί και η ενότητα Organizational Learning and Adaptation. Το AGD Policy αναφέρει ότι τα προγράμματα και οι στρατηγικές προσαρμόζονται “in response to input from persons of concern” και ότι αυτή η προσαρμογή αποτυπώνεται σε Country Operations Plans και Annual Reporting (UNHCR, 2018, σ. 12). Η συμμετοχή αναγνωρίζεται, αλλά γίνεται οργανωσιακά αξιοποιήσιμη όταν μπορεί να μετατραπεί σε input, δηλαδή σε πληροφορία κατάλληλη για σχεδιασμό, τεκμηρίωση και αναφορά. Η φωνή των affected people (επηρεαζόμενων προσώπων) δεν αποκλείεται, αλλά περνά μέσα από μορφές που ο οργανισμός μπορεί να επεξεργαστεί.

Η ποσοτικοποίηση του φύλου εμφανίζεται στον στόχο για τουλάχιστον “50 per cent female participants in management and leadership structures” (UNHCR, 2018, σ. 13). Η συμμετοχή των γυναικών αποκτά αριθμητική μορφή. Αυτό μπορεί να λειτουργήσει ως πίεση προς τον οργανισμό, αλλά μεταφράζει την πολιτική απαίτηση της συμμετοχής σε δείκτη. Το ερώτημα δεν είναι μόνο αν υπάρχουν γυναίκες σε δομές διοίκησης ή ηγεσίας, αλλά τι είδους επιρροή

μπορούν να ασκήσουν, υπό ποιες συνθήκες συμμετέχουν και ποια σχέση έχουν με τις αποφάσεις που παράγονται.

Η ίδια προσέγγιση εμφανίζεται στα *mandatory indicators*, στο *annual reporting* και στην παρακολούθηση της συμμόρφωσης (UNHCR, 2018, σσ. 16–17). Το AGD Policy συνδέει τη λογοδοσία με τα πρόσωπα που εμπίπτουν στην εντολή της UNHCR, όμως στο επίπεδο της εφαρμογής η λογοδοσία παίρνει κυρίως οργανωσιακή μορφή: δεδομένα, τεκμηρίωση, αναφορά, δείκτες και εσωτερική παρακολούθηση. Έτσι η σχέση ανάμεσα στον οργανισμό, τον/την εργαζόμενο/η και το πρόσωπο που υποστηρίζεται, μεσολαβείται από μηχανισμούς καταγραφής και ελέγχου. Η λογοδοσία δεν εξαφανίζεται, αλλά μετακινείται προς ένα πεδίο όπου μεγαλύτερη σημασία αποκτά το τι μπορεί να τεκμηριωθεί ως ορθή οργανωσιακή πρακτική.

Η διαφορά ανάμεσα στα δύο κείμενα παραμένει καθαρή. Στο VST, η τεχνική μορφή αφορά την περίπτωση, στο AGD Policy, αφορά τον οργανισμό. Στο πρώτο, το πρόσωπο περνά από μια ακολουθία αξιολόγησης και θεσμικής διαχείρισης. Στο δεύτερο, ο οργανισμός παράγει αποδείξεις εφαρμογής πολιτικής. Και στις δύο περιπτώσεις, η προστασία δεν υπάρχει έξω από τις μορφές που μπορούν να αποτυπωθούν.

Το όριο αυτής της μορφής βρίσκεται σε ό,τι δεν μετατρέπεται εύκολα σε βαθμίδα, πλάνο, επιλογή, δείκτη ή αναφορά. Η καθημερινή φθορά της αναμονής, η άτυπη αλληλοστήριξη, η απώλεια ελέγχου πάνω στον χώρο, η σιωπηλή εργασία της φροντίδας, η αμφιθυμία απέναντι στη συμμετοχή ή η άρνηση μιας «τοποθέτησης», δύσκολα χωρούν σε τέτοιες κατηγορίες. Ο άξονας δείχνει ότι η ταξινόμηση, η αξιολόγηση και η λογοδοσία δεν συνοδεύουν απλώς την προστασία, αλλά είναι οι ίδιες οι μορφές μέσα από τις οποίες γίνεται εφαρμόσιμη και που καθορίζουν τι μπορεί να μετρηθεί, να παραπεμφθεί και να τοποθετηθεί.

3.6 Συνθετική ανάγνωση των ευρημάτων: δύο κλίμακες θεσμικής προστασίας

Η ανάλυση των δύο κειμένων δείχνει ότι η βασική διαφορά τους δεν βρίσκεται σε μια απλή αντίθεση ανάμεσα σε ένα «τεχνικό» εργαλείο και ένα «πολιτικό» κείμενο. Το *Vulnerability Screening Tool* και η *Policy on Age, Gender and Diversity* λειτουργούν σε διαφορετικές κλίμακες του ίδιου ανθρωπιστικού πεδίου. Το πρώτο οργανώνει την προστασία στο επίπεδο της περίπτωσης, το δεύτερο στο επίπεδο της θεσμικής δέσμευσης. Η διαφορά δεν αναιρεί την κοινή τους λειτουργία: και τα δύο κείμενα μετατρέπουν την προστασία σε μορφή που μπορεί να εφαρμοστεί, να καταγραφεί και να παρακολουθηθεί.

Η ισότητα, η φροντίδα και η προστασία δεν απουσιάζουν από τα κείμενα. Αντίθετα, είναι έντονα παρούσες, αλλά η παρουσία τους περνά μέσα από συγκεκριμένες μορφές: πλάνο, δείκτη, κατηγορία, αναφορά, ερώτηση, απόφαση ή χωρική διευθέτηση.

Στο VST, το φύλο αποκτά πρακτικό βάρος όταν συνδέεται με εγκυμοσύνη, θηλασμό, φροντιστική ευθύνη, SGBV ή SOGI κίνδυνο. Στο AGD Policy, εμφανίζεται μέσα από ισότητα, συμμετοχή, *women, men, girls and boys*, διαχωρισμένα δεδομένα και δεσμεύσεις για γυναίκες και κορίτσια. Και στα δύο κείμενα, το φύλο δεν λειτουργεί μόνο ως κατηγορία ταυτότητας, αλλά ως τρόπος

οργάνωσης του ποιος/α φροντίζεται, ποιος/α φροντίζει και ποια μορφή ανάγκης μπορεί να καταγραφεί.

Η σύνθεση των ευρημάτων μετατοπίζει έτσι το ερώτημα από το αν τα κείμενα προστατεύουν στο πώς οργανώνουν την προστασία. Η συστημική και συνοριακή επισφάλεια δεν εξαφανίζονται, αλλά μεταφράζονται σε μορφές που μπορούν να εισέλθουν σε διαδικασία: κίνδυνος και ανθεκτικότητα στο VST, δείκτης και αναφορά στο AGD Policy.

Η αναλυτική κατάληξη αυτής της ανάγνωσης δεν είναι ότι χρειάζονται λιγότερα εργαλεία, λιγότερες πολιτικές ή λιγότερη προστασία. Είναι ότι κάθε θεσμική μορφή προστασίας παράγει και ένα όριο. Ό,τι δεν μπορεί να ταξινομηθεί, να μετρηθεί, να παραπεμφθεί ή να τοποθετηθεί, κινδυνεύει να μείνει εκτός του πεδίου της αναγνώρισης. Από αυτό το όριο εκκινούν τα συμπεράσματα της εργασίας, επιστρέφοντας στο κεντρικό ερευνητικό ερώτημα και στη δυνατότητα μιας διαφορετικής πολιτικής της προστασίας.

Συμπεράσματα

Η παρούσα εργασία εξέτασε με ποιους τρόπους η ευαλωτότητα συγκροτείται σε δύο θεσμικά κείμενα ως μορφή αναγνωρισιμότητας της συστημικής και συνοριακής επισφάλειας, και πώς το φύλο και η φροντίδα λειτουργούν ως κατηγορίες μέσα από τις οποίες η ανάγκη μεταφράζεται σε προστασία, διαχείριση και λογοδοσία στο προσφυγικό και μεταναστευτικό πεδίο. Το βασικό συμπέρασμα είναι ότι η συστημική και συνοριακή επισφάλεια δεν κατονομάζεται επαρκώς ως πολιτική σχέση. Οι επιπτώσεις της καταγράφονται, αξιολογούνται και οργανώνονται, ενώ οι μηχανισμοί που την παράγουν παραμένουν αθέατοι. Η νομική αβεβαιότητα, η κράτηση, η διοικητική αναμονή, η εξάρτηση από υπηρεσίες, η έλλειψη σταθερής κοινωνικής προστασίας και η συνοριακή διαχείριση, εμφανίζονται κυρίως μέσα από τις συνέπειές τους πάνω στο πρόσωπο. Με αυτόν τον τρόπο, η συστημική έκθεση μεταφράζεται σε ατομική ευαλωτότητα, κίνδυνο, ανάγκη υποστήριξης ή ικανότητα ανθεκτικότητας. Αυτή η μετάφραση ατομικοποιεί και αποπολιτικοποιεί σχέσεις που παράγονται πολιτικά.

Η ευαλωτότητα λειτουργεί έτσι ως κατηγορία αναγνώρισης, αλλά και ως φίλτρο. Επιτρέπει την πρόσβαση σε μορφές υποστήριξης, όμως απαιτεί από την εμπειρία να πάρει μορφή που μπορεί να γίνει θεσμικά επεξεργάσιμη. Το υποκείμενο δεν αρκεί να βρίσκεται σε επισφαλή συνθήκη, αλλά να μπορεί να εμφανιστεί ως περίπτωση, ως κίνδυνος, ως ανάγκη, ως δείκτης παρέμβασης, ως πρόσωπο που αντέχει ή ως πρόσωπο που δεν αντέχει αρκετά.

Η κράτηση αποτελεί χαρακτηριστικό σημείο αυτής της προσέγγισης. Το VST αναγνωρίζει τη βλάβη που προκαλεί η κράτηση, χωρίς όμως η κριτική να στρέφεται στο ίδιο το καθεστώς κράτησης ως μηχανισμό παραγωγής της. Η απάντηση οργανώνεται κυρίως μέσα από καλύτερο εντοπισμό και διαχείριση των περιπτώσεων στις οποίες η κράτηση επιτείνει τον κίνδυνο. Έτσι η βία του πλαισίου αναγνωρίζεται ως επίπτωση, αλλά δεν μετατρέπεται σε κεντρικό αντικείμενο πολιτικής αμφισβήτησης. Το πρόβλημα δεν είναι ότι η κράτηση δεν φαίνεται, αλλά παρουσιάζεται με τρόπο που δεν αποσταθεροποιεί επαρκώς την «κανονικότητά» της.

Η ανθεκτικότητα αποτελεί ένα από τα πιο πολιτικά φορτισμένα ευρήματα της ανάλυσης. Το VST απομακρύνεται από μια μονοδιάστατη εικόνα του παθητικού θύματος, αναγνωρίζοντας εμπρόθετη δράση, επινοητικότητα, δίκτυα και ικανότητες επιβίωσης. Αυτή η αναγνώριση όμως εντάσσεται σε αξιολογική διαδικασία. Η επιβίωση σε συνθήκες βίας, αναμονής ή περιορισμού μπορεί να γίνει ένδειξη ότι το πρόσωπο διαθέτει επαρκείς πόρους για να συνεχίσει να αντέχει. Η ανθεκτικότητα δεν λειτουργεί μόνο ως αναγνώριση δύναμης αλλά και ως κριτήριο περιορισμένης θεσμικής προστασίας. Η αντοχή μετατρέπεται σε διοικητική πληροφορία και η δυνατότητα του υποκειμένου να επιβιώνει μέσα σε επισφαλείς συνθήκες, μπορεί να μειώσει τον βαθμό η της υποστήριξης που λαμβάνει.

Στο AGD Policy, χρησιμοποιείται η γλώσσα που ο σύγχρονος ανθρωπιστικός οργανισμός οφείλει να διαθέτει: ισότητα, συμμετοχή, diversity, accountability, ηλικία, φύλο, διαφορετικότητα, γυναίκες και κορίτσια, LGBTI πρόσωπα, μειονότητες, διαχωρισμένα δεδομένα και υποχρεωτικούς δείκτες. Η πολιτική εμφανίζεται ως υποχρεωτική, αλλά η εφαρμογή της περνά μέσα από πολλούς όρους και εξαρτήσεις. Η πολιτικά ορθή γλώσσα της προστασίας δεν στέκεται έξω από τον μηχανισμό διαχείρισης, αλλά αποτελεί μέρος του τρόπου με τον οποίο αυτός νομιμοποιείται και οργανώνει τους όρους της εφαρμογής του.

Η απόσταση ανάμεσα στην κανονιστική αυτοπεριγραφή του ανθρωπιστικού οργανισμού και στην επιχειρησιακή του λειτουργία δεν αποτελεί διαφορά ανάμεσα σε θεωρία και πράξη. Είναι δομικό γνώρισμα της ανθρωπιστικής διακυβέρνησης. Ο οργανισμός χρειάζεται να μιλά τη γλώσσα των δικαιωμάτων, της ισότητας και της συμμετοχής, ενώ η εφαρμογή αυτής της γλώσσας συχνά σχετικοποιείται αφού περνά μέσα από κατηγορίες, δείκτες, αξιολογήσεις, αποδείξεις συμμόρφωσης και μηχανισμούς αναφοράς. Η γλώσσα της προστασίας μπορεί να εμφανίζεται χειραφετητική, αλλά οι μορφές εφαρμογής της παραμένουν βαθιά διαχειριστικές. Το φύλο αναδείχθηκε ως κεντρικός τρόπος αυτής της θεσμικής μετάφρασης. Δεν εμφανίζεται μόνο ως ταυτότητα, αλλά ως τρόπος οργάνωσης της ανάγκης, της προστασίας, της ευθύνης και της συμμετοχής. Γίνεται θεσμικά ευκρινές όταν συνδέεται με εγκυμοσύνη, θηλασμό, μητρότητα, φροντιστική ευθύνη, σεξουαλική και έμφυλη βία. Εμφανίζεται επίσης μέσα από τη γλώσσα της ισότητας, της διαφορετικότητας και της οργανωσιακής δέσμευσης. Σε όλες αυτές τις μορφές, ο θεσμικός λόγος δεν καταγράφει απλώς έμφυλες εμπειρίες που υπάρχουν έξω από αυτόν, αλλά συμμετέχει στον καθορισμό των έμφυλων μορφών που γίνονται πιο εύκολα θεσμικά ευδιάκριτες και όσων μένουν περιφερειακές, διορθωτικές ή λιγότερο επεξεργασμένες.

Η ουδέτερη γλώσσα μπορεί να αποφεύγει τη ρητή φυσικοποίηση της φροντίδας ως μητρικού καθήκοντος, αλλά δεν κατονομάζει επαρκώς τη θηλυκοποιημένη και συχνά αόρατη κατανομή της φροντιστικής εργασίας ως πεδίο εξουσίας και άνισης κοινωνικής οργάνωσης.

Στη γλώσσα του AGD Policy η λογοδοσία συνδέεται με τα πρόσωπα που εμπíπτουν στην εντολή της UNHCR και με τη δυνατότητά τους να συμμετέχουν σε αποφάσεις που τα αφορούν. Στο επίπεδο της εφαρμογής όμως, παίρνει κυρίως οργανωσιακή μορφή: δεδομένα, τεκμηρίωση, μηχανισμούς ανατροφοδότησης και παρακολούθηση συμμόρφωσης. Με αυτό τον τρόπο, η

λογοδοσία μεσολαβείται από τον οργανισμό και η σχέση ανάμεσα στο πρόσωπο που παρέχει υποστήριξη και στο πρόσωπο που τη λαμβάνει, δεν οργανώνεται μόνο μέσα από την ανάγκη, την κρίση ή την πολιτική ευθύνη. Διαπερνάται από την απαίτηση του οργανισμού να τεκμηριώνει, να αναφέρει και να αποδεικνύει ότι η πολιτική εφαρμόζεται. Έτσι η λογοδοσία μιλά στο όνομα των affected people, αλλά μεταφράζεται σε διαδικασίες που ζητούν από τον/την εργαζόμενο/η να είναι συνεπής απέναντι πρώτα στο οργανωσιακό σύστημα καταγραφής.

Το ζητούμενο δεν αφορά τη μείωση της προστασίας, αλλά μια προστασία που δεν θέτει ως προϋπόθεση να παρουσιαστεί το υποκείμενο ως παθητικά ευάλωτο για να θεωρηθεί άξιο φροντίδας. Η προστασία παραμένει αναγκαία, ειδικά σε πεδία όπου η απουσία της μπορεί να σημαίνει εγκατάλειψη, κράτηση και βία. Μια κριτική φεμινιστική ανάγνωση όμως οφείλει να ρωτά ποια μορφή ζωής μπορεί να γίνει αντιληπτή από τον θεσμό, ποια εμπειρία μεταφράζεται σε κατηγορία, ποια μορφή επιβίωσης αναγνωρίζεται ως συνεργάσιμη και ποια μορφή δράσης μένει στο περιθώριο επειδή δεν χωρά στη γλώσσα της αξιολόγησης.

Η εργασία έχει συγκεκριμένα όρια. Αναλύει δύο θεσμικά κείμενα και όχι την εφαρμογή τους στην πράξη. Δεν αποτυπώνει τις βιωμένες εμπειρίες όσων καλούνται να αναγνωριστούν μέσα από αυτές τις κατηγορίες ή να τις εφαρμόσουν καθημερινά, αλλά στοχεύει στην ανάδειξη της θεσμικής γραμματικής της προστασίας.

Από αυτό το όριο ανοίγει μια επόμενη ερευνητική κατεύθυνση, η οποία μετατοπίζει το ερώτημα από τη θεσμική γλώσσα της προστασίας στα επαγγελματικά υποκείμενα που καλούνται να την εφαρμόσουν. Η ανάλυση μπορεί εδώ να συνομιλήσει με τον Παρσάνογλου, ο οποίος εξετάζει πώς η διαχείριση του προσφυγικού πεδίου στην Ελλάδα μετά το 2015 συνδέθηκε με μετατοπίσεις της κυριαρχίας, νέες γεωγραφίες ελέγχου και το ερώτημα της συγκρότησης μιας «παράλληλης δομής διακυβέρνησης» μέσα από τη σύμπραξη κρατικών αρχών, διεθνών οργανισμών, ευρωπαϊκών μηχανισμών και ΜΚΟ (Parsanoglou, 2022). Σε συνέχεια αυτού, η νέα ανθρωπιστική γλώσσα της ευαλωτότητας, (του case management, των Care Plans, των referral pathways, της τοποθέτησης, του reporting και των standard operating procedures) δεν αφορά μόνο την πρόσβαση των μεταναστ(ρι)ών στην υποστήριξη, αλλά και τους τρόπους με τους οποίους αναδιαμορφώνεται το ίδιο το ανθρωπιστικό επαγγελματικό πεδίο.

Η σύνδεση αυτή μπορεί να επεκταθεί μέσα από την έννοια του εμπλεκόμενου υποκειμένου, όπως την επεξεργάζεται ο Τσιάνος στο πλαίσιο της μεταμεταναστευτικής κοινωνίας και της Κοινωνικής Εργασίας (Tsianos, 2024). Η «παράλληλη επισφάλεια» μπορεί εδώ να λειτουργήσει ως γέφυρα προς ένα επόμενο ερώτημα: πώς η επισφαλής θέση των ίδιων των κοινωνικών λειτουργών μέσα στο ανθρωπιστικό πεδίο, επηρεάζει τη δυνατότητά τους να αναγνωρίσουν τη δική τους εμπλοκή στα καθεστώτα προστασίας που καλούνται να εφαρμόσουν. Η έννοια δεν εξισώνει τη θέση των επαγγελματιών με τη θέση των μεταναστ(ρι)ών, αλλά επιτρέπει να εξεταστεί πώς η επισφάλεια, η οργανωσιακή εξάρτηση και η πίεση τεκμηρίωσης, περιορίζουν τον χώρο αναστοχασμού, πολιτικής κρίσης και επαγγελματικής αυτονομίας.

Η εργασία δεν κλείνει με την απόρριψη των θεσμικών εργαλείων, αλλά με την επιμονή στην πολιτική τους ανάγνωση. Το κρίσιμο δεν είναι μόνο πώς λειτουργούν αυτά τα εργαλεία, αλλά ποια πολιτική της προστασίας καθιστούν δυνατή και ποια αφήνουν έξω από το πεδίο τους. Απέναντι σε αυτή τη θεσμική μετάφραση, οι πρακτικές μετακίνησης, άρνησης, αλληλοστήριξης και επιβίωσης των υποκειμένων, υπενθυμίζουν ότι η ζωή δεν εξαντλείται στις κατηγορίες που τη μετρούν, την παραπέμπουν ή την τοποθετούν. Εκεί, σε ό,τι επιμένει πέρα από την ταξινόμηση, μπορεί -και πρέπει- να ξανατεθεί μια πολιτική της προστασίας που δεν ξεκινά από τη διαχείριση της ευαλωτότητας, αλλά από την κατονομασία των σχέσεων εξουσίας που την παράγουν.

Βιβλιογραφία

Agustín, L. M. (2003). A migrant world of services. *Social Politics*, 10(3), 377–396.

Ahmed, S. (2004). Affective economies. *Social Text*, 22(2), 117-139

Agustín, L. M. (2007). *Sex at the margins: Migration, labour markets and the rescue industry*. Zed Books.

Ahmed, S. (2006). *Queer phenomenology: Orientations, objects, others*. Duke University Press.

Ahmed, S. (2010). *The promise of happiness*. Duke University Press.

Ahmed, S. (2012). *On being included: Racism and diversity in institutional life*. Duke University Press.

Andrijasevic, R. (2007). Beautiful dead bodies: Gender, migration and representation in anti-trafficking campaigns. *Feminist Review*, 86(1), 24–44.

Andrijasevic, R. (2010). *Migration, agency and citizenship in sex trafficking*. Palgrave Macmillan.

Bartky, S. L. (1990). *Femininity and domination: Studies in the phenomenology of oppression*. Routledge

Berlant, L. (2011). *Cruel optimism*. Duke University Press.

- Bhattacharya, T. (Ed.). (2017). *Social reproduction theory: Remapping class, recentering oppression*. Pluto Press.
- Boltanski, L. (1999). *Distant suffering: Morality, media and politics* (G. Burchell, Trans.). Cambridge University Press.
- Bornstein, E., & Redfield, P. (Eds.). (2011). *Forces of compassion: Humanitarianism between ethics and politics*. SAR Press.
- Butler, J. (1990/2009). *Αναταραχή φύλου: Ο φεμινισμός και η ανατροπή της ταυτότητας* (Γ. Καράμπελας, Μτφρ.). Αλεξάνδρεια.
- Butler, J. (1993/ 2008). *Σώματα με σημασία: Οριοθετήσεις του «φύλου» στον λόγο* (Π. Μαρκέτου, Μτφρ.). Εκκρεμές.
- Butler, J. (2004/ 2008). «Ευάλωτη ζωή: Οι δυνάμεις του πένθους και της βίας», μτφρ. Μιχάλης Λαλιώτης και Κώστας Αθανασίου, Νήσος.
- Butler, J. (2009). *Frames of war: When is life grievable?* Verso.
- Cabot, H. (2019). The European refugee crisis and humanitarian citizenship in Greece. *Ethnos*, 84(5), 747–771. <https://doi.org/10.1080/00141844.2018.1529693>
- Chandler, D. (2014). *Resilience: The governance of complexity*. Routledge.
- Chouliaraki, L. (2006/ 2012), *ΧουλιΤο θέαμα της οδύνης* (Κ. Σχινά, Μτφρ.). Πανεπιστημιακές Εκδόσεις Κρήτης.
- Collins, P. H. (1990). *Black feminist thought: Knowledge, consciousness, and the politics of empowerment*. Unwin Hyman.
- Collins, P. H. (2004). *Black sexual politics: African Americans, gender, and the new racism*. Routledge.

- Combahee River Collective. (1977). The Combahee River Collective statement. Στο B. Smith (Ed.) (1983), *Home girls: A Black feminist anthology* (σσ. 264–274). Kitchen Table: Women of Color Press.
- Crenshaw, K. (1989). Demarginalizing the intersection of race and sex: A Black feminist critique of antidiscrimination doctrine, feminist theory, and antiracist politics. *University of Chicago Legal Forum*, 1989(1), 139–167.
- Davis, A. Y. (1981). *Women, race & class*. Random House.
- De Genova, N. P. (2002). Migrant "illegality" and deportability in everyday life. *Annual Review of Anthropology*, 31, 419–447.
- Deleuze, G., & Guattari, F. (1987). *A thousand plateaus: Capitalism and schizophrenia* (B. Massumi, Trans.). University of Minnesota Press.
- European Council. (2016, March 18). *EU-Turkey statement*.
<https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/18/eu-turkey-statement/>
- Evans, B., & Reid, J. (2014). *Resilient life: The art of living dangerously*. Polity Press.
- Fairclough, N. (1992). *Discourse and social change*. Polity Press.
- Fassin, D. (2012). *Humanitarian reason: A moral history of the present* (R. Gomme, Trans.). University of California Press. (Πρωτότυπη έκδοση 2010)
- Foucault, M. (1977/ 2011). *Επιτήρηση και Τιμωρία*. Πλέθρον
- Foucault M. (1976/ 2011). *Ιστορία της σεξουαλικότητας, 1: Η βούληση για γνώση* (Τ. Μπέτζελος, Μτφρ.). Πλέθρον.
- Foucault, M. (2003). *"Society must be defended": Lectures at the Collège de France, 1975–1976* (D. Macey, Trans.; M. Bertani & A. Fontana, Eds.). Picador.

Foucault, M. (2009). *Security, territory, population: Lectures at the Collège de France, 1977–1978* (G. Burchell, Trans.; M. Senellart, Ed.). Palgrave Macmillan.

FRA (European Union Agency for Fundamental Rights). (2016). *Opinion of the European Union Agency for Fundamental Rights on fundamental rights in the "hotspots" set up in Greece and Italy* (FRA Opinion 5/2016). https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/fra-opinion-5-2016-hotspots_en.pdf

Fraser, N. (2016). Contradictions of capital and care. *New Left Review*, 100, 99–117.

Halberstam, J. (1998). *Female masculinity*. Duke University Press.

Haraway, D. (1988). Situated knowledges: The science question in feminism and the privilege of partial perspective. *Feminist Studies*, 14(3), 575–599. <https://doi.org/10.2307/3178066>

Harding, S. (Ed.). (1987). *Feminism and methodology: Social science issues*. Indiana University Press.

Hesse-Biber, S. N. (Ed.). (2012). *Handbook of feminist research: Theory and praxis* (2nd ed.). Sage.

hooks, b. (1981). *Ain't I a woman: Black women and feminism*. South End Press.

hooks, b. (1989). *Talking back: Thinking feminist, thinking Black*. South End Press.

hooks, b. (2000/ 2024). *Όλα για την αγάπη: Νέες οπτικές* (Μ. Ασκητοπούλου, Μτφρ.). Μεταίχμιο.

Joseph, J. (2013). Resilience as embedded neoliberalism: A governmentality approach. *Resilience*, 1(1), 38–52. <https://doi.org/10.1080/21693293.2013.765741>

Καμπούρη, Ν. (2007). *Φύλο και μετανάστευση: Η καθημερινή ζωή των μεταναστριών από την Αλβανία και την Ουκρανία*. Gutenberg.

- Καμπούρη, Ν. (2022). Το φύλο στις σπουδές της μετανάστευσης. Στο Γ. Πετράκη & Μ. Στρατηγάκη (Επιμ.), *Εισαγωγή στις σπουδές φύλου* (σσ. 197–211). Αλεξάνδρεια.
- Καμπούρη, Ν. (2025). Μετανάστευση, φύλο και το διακύβευμα της θυματοποίησης. Στο Ν. Καμπούρη & Ό. Λαφαζάνη (Επιμ.), *Οριακές αντιστάσεις: Κριτικές προσεγγίσεις της μετανάστευσης* (σσ. 192–213). Αντίποδες.
- Καμπούρη & Λαφαζάνη (2009), «Το σπίτι στη Βουλγαρία, η συλλογή με παπούτσια στην Ελλάδα: Δια-εθνικές διαδρομές, μετανάστευση και φύλο», στο Ντ. Βαΐου και Μ. Στρατηγάκη (Επιμ.), «Το φύλο της μετανάστευσης» (σσ. 39-66), Αθήνα: Μεταίχμιο
- Λαφαζάνη, Ό. (2019). Χώρος στέγασης προσφύγων City Plaza: Ένα εγχείρημα συγκατοίκησης από «τα κάτω». Στο Ν. Κουραχάνης (Επιμ.), *Κατοικία και κοινωνία: Προβλήματα, πολιτικές και κινήματα*. Διόνικος.
- Lazar, M. M. (2007). Feminist critical discourse analysis: Articulating a feminist discipline. *Critical Discourse Studies*, 4(2), 141–164. <https://doi.org/10.1080/17405900701464816>
- Lorde, A. (1984). The master's tools will never dismantle the master's house. Στο *Sister outsider: Essays and speeches* (σσ. 110–113). Crossing Press.
- Lorey, I. (2015). *State of insecurity: Government of the precarious* (A. Derieg, Trans.). Verso. (Πρωτότυπη γερμανική έκδοση 2012)
- Lugones, M. (2007). Heterosexualism and the colonial/modern gender system. *Hypatia*, 22(1), 186–209.
- Mbembe, A. (2003 /2020). *Νεκροπολιτική* (Γ. Χαρλαμπίτας, Μτφρ.). Οι Εκδόσεις των Συναδέλφων.
- McNay, L. (1992). *Foucault and feminism: Power, gender and the self*. Polity Press.

Mezzadra, S. (2004). The right to escape. *Ephemera*, 4(3), 267–275.

Mezzadra, S. (2011). The gaze of autonomy: Capitalism, migration, and social struggles. Στο V. Squire (Ed.), *The contested politics of mobility: Borderzones and irregularity* (121–142). Routledge.

Mezzadra, S., & Neilson, B. (2013). *Border as method, or, the multiplication of labor*. Duke University Press.

Mohanty, C. T. (2003). *Feminism without borders: Decolonizing theory, practicing solidarity*. Duke University Press.

Naffah Carlos, C. (2025, July 16). *Precarity by Design: Governance Gaps, Refugee Resilience, and Policy Lessons from Lebanon* | The LAU School of Arts and Sciences. The LAU School of Arts and Sciences. <https://soas.lau.edu.lb/news/2025/07/precarity-by-design-governance-gaps-refugee-resilience-and-polic.php>

Nixon, R. (2011). *Slow violence and the environmentalism of the poor*. Harvard University Press.

Papadopoulos, D., Stephenson, N., & Tsianos, V. (2008). *Escape routes: Control and subversion in the 21st century*. Pluto Press.

Παπαταξιάρχης, Ε. (2016). Being "there": At the front line of the "European refugee crisis" – Part 1. *Anthropology Today*, 32(2), 5–9.

Parsanoglou, D. (2020). Volunteering for refugees and the repositioning of state sovereignty and civil society: The case of Greece. *Citizenship Studies*, 24(4), 457–473.

Παρσάνογλου, Δ. (2020). Τι άφησε πίσω της η «προσφυγική κρίση»; Μετατοπίσεις του Ευρωπαϊκού συνοριακού καθεστώτος και της εθνικής/κρατικής κυριαρχίας. *Κοινωνική Πολιτική*, 12, 23–38.

Parsanoglou, D. (2022). Crisis upon crisis: Theoretical and political reflections on Greece's response to the "refugee crisis". Στο M. Kousis, A. Chatzidaki, & K. Kafetsios (Eds.), *Challenging mobilities in and to the EU during times of crises* (IMISCOE Research Series). Springer.

https://doi.org/10.1007/978-3-031-11574-5_12

Parreñas, R. S. (2000). Migrant Filipina domestic workers and the international division of reproductive labor. *Gender & Society*, 14(4), 560–580.

Puar, J. K. (2007). *Terrorist assemblages: Homonationalism in queer times*. Duke University Press.

Ramazanoğlu, C., & Holland, J. (2002). *Feminist methodology: Challenges and choices*. Sage.

Pożákov, K. (2016). Socialities of solidarity: Revisiting the gift taboo in times of crises. *Social Anthropology*, 24(2), 185–199.

Rozakou, K. (2017). Solidarity humanitarianism: The blurred boundaries of humanitarianism in Greece. *Etnofoor*, 29(2), 99–104.

Rothberg, M. (2019). *The implicated subject: Beyond victims and perpetrators*. Stanford University Press.

Sayad, A. (2004). *The suffering of the immigrant* (D. Macey, Trans.). Polity Press.

Smith, D. E. (2005). *Institutional ethnography: A sociology for people*. AltaMira Press.

Spillers, H. J. (1987). Mama's baby, papa's maybe: An American grammar book. *Diacritics*, 17(2), 64–81.

Spivak, G. C. (1988/ 2018). *Μπορούν οι υποτελείς να ομιλούν;* (Χ. Κολύρη & Π. Τριτσιμπίδας, Μτφρ.). Επέκεινα.

Spivak, G. C. (1993). The politics of translation. In *Outside in the teaching machine* (pp. 179-200). Routledge.

Σπυριδάκης, Μ. (2018). *Homo precarius: Εμπειρίες ευαλωτότητας στην κρίση*. Πεδίο.

Σπυριδάκης, Μ., & Φερώνας, Α. (2021). Precarious employment and social exclusion in times of crisis: The case of Athens. Στο Μ. Spyridakis (Ed.), *Urban inequalities: Ethnographically informed reflections* (σσ. 93–117). Palgrave Macmillan.

Stoler, A. L. (1995). *Race and the education of desire: Foucault's History of Sexuality and the colonial order of things*. Duke University Press.

Ticktin, M. (2011). *Casualties of care: Immigration and the politics of humanitarianism in France*. University of California Press.

Trikliniatis, N., Parsanoglou, D., & Tsianos, V. (2015). *Mobile commons, migrant digitalities and the right to the city*. Palgrave Macmillan.

Tronto, J. C. (1993). *Moral boundaries: A political argument for an ethic of care*. Routledge.

Tsianos, V. S., & Karakayali, J. (2014). Rassismus und Repräsentationspolitik in der postmigrantischen Gesellschaft. *Aus Politik und Zeitgeschichte*, 64(13–14), 33–39

Tsianos, V. S. (2024). Die postmigrantische Gesellschaft und ihre Feinde: Zur Edukation des Implicated Subject. Στο Μ. Kulaçatan, Μ. Kiefer, & Η. Η. Behr (Hrsg.), *Selbstbestimmung und Mitwirkung in der modernen Migrationsgesellschaft: Soziale Arbeit im Kontext* (σσ. 98–111). Waxmann.

UNHCR. (2018). *Policy on age, gender and diversity*. United Nations High Commissioner for Refugees.

UNHCR & IDC. (2016). *Vulnerability screening tool: Identifying and addressing vulnerability — A tool for asylum and migration systems*. United Nations High Commissioner for Refugees & International Detention Coalition.

Wodak, R., & Meyer, M. (Eds.). (2016). *Methods of critical discourse studies* (3rd ed.). Sage.

Νομοθεσία

Οδηγία 2013/33/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, σχετικά με τις απαιτήσεις για την υποδοχή των αιτούντων διεθνή προστασία. Επίσημη Εφημερίδα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, L 180/96, 29.6.2013.

Παράρτημα

<https://www.unhcr.org/media/unhcr-idc-vulnerability-screening-tool-identifying-and-addressing-vulnerability-tool-asylum>

<https://www.unhcr.org/sites/default/files/legacy-pdf/5aa13c0c7.pdf>